

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ТРАНСПОРТУ

Кафедра «Економіка підприємств транспорту»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Методичні вказівки до вивчення курсу
для студентів напрямку підготовки 0501 «Економіка та підприємництво»
зі спеціальності 8.050107 «Економіка підприємства»,
7.050106 та 8.050106 «Облік і аудит»,
напряму підготовки 0502 «Менеджмент організацій»
зі спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій»

Київ 2012

УДК 330.5(075.8)

Інтелектуальна власність: Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів напряму підготовки 0501 «Економіка та підприємництво» зі спеціальності 8.050107 «Економіка підприємства», 7.050106 та 8.050106 «Облік і аудит», напряму підготовки 0502 «Менеджмент організацій» зі спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій» / М. В. Макаренко, М. М. Аджавенко. – К.: Вид-во ДЕТУТ, 2012. – 111 с.

Методичні рекомендації розглянуто та затверджено на засіданні кафедри економіки підприємств транспорту (протокол № 9 від 10 березня 2010 року) та на засіданні методичної комісії факультету економіки і менеджменту (протокол № 6 від 30 березня 2010 року).

Призначені для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форм навчання.

Укладачі: Макаренко М. В., доктор економічних наук, професор;
Аджавенко М. М., кандидат економічних наук, доцент

Рецензенти: Пасічник В. І., доктор економічних наук, професор;
Рибакова С. Б., кандидат економічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Теоретична частина	
Модуль 1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: суб'єкти, види та механізм регулювання	
ТЕМА 1. Інтелектуальна власність як право на результати творчої діяльності людини.....	5
ТЕМА 2. Система інтелектуальної власності	15
ТЕМА 3. Охорона права на об'єкти інтелектуальної власності	23
Модуль 2. Здійснення прав інтелектуальної власності	
ТЕМА 4. Економіка інтелектуальної власності	32
ТЕМА 5. Захист прав інтелектуальної власності.....	47
2. Практична робота студентів	
2.1. Критерії поточного оцінювання знань студентів.....	55
2.2. Завдання до практичних (семінарських) занять.....	56
2.3. Тестові завдання	61
2.4. Задачі	76
3. Самостійна робота студентів	84
3.1. Запитання для самоперевірки.....	84
3.2. Правила підготовки рефератів.....	86
3.3. Теми рефератів.....	87
4. Порядок підсумкового оцінювання знань студентів.....	89
Список рекомендованої літератури.....	92
Глосарій.....	95

ВСТУП

Інноваційний розвиток є основою ринкового успіху сучасного підприємства, який обумовлює його спроможність діяти не тільки на зовнішніх, а й на внутрішніх товарних ринках. Глобалізація вітчизняної економіки, яка посилюється зі вступом України до Світової організації торгівлі, вимагає від ефективного управлінця, економіста, бухгалтера розуміти важливу роль, яку комерційно привабливі наукові, технічні та інші інтелектуальні досягнення відіграють у діяльності підприємства, забезпеченні успіху в конкурентному середовищі.

Об'єкти інтелектуальної власності містять нові технічні, технологічні придатні для промислового відтворення рішення, творчі результати художнього конструювання, які надають товарам особистих властивостей, дозволяють скоротити витрати на виробництво та збут товарів, поліпшити якість, осучаснити їх зовнішній вигляд, задовольнити естетичні потреби покупців, отримати додатковий споживчий ефект, поліпшити економічні результати виробничої і торговельної діяльності. Використання таких об'єктів створює конкурентні переваги, які стають основою конкурентних стратегій і допомагають удосконалювати структуру витрат, підвищувати продуктивність, диференціювати асортимент товарів. Інноваційні моделі товарів в умовах насичення ринків, підкріплені масовою рекламою, дозволяють збільшувати обсяги продажів, розширювати межі ринків товарів, посилювати владу на ринках.

Підписана Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності у 2002 р. була запорукою розробки заходів щодо розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, посилення ролі інтелектуальної власності у відповідних галузях наукової, технічної й економічної діяльності. Передбачені угодою види діяльності у напрямку досягнення цієї мети зокрема, включають навчання та викладання у сфері інтелектуальної власності, організацію навчання з питань інтелектуальної власності в навчальних закладах різних рівнів, розроблення методик навчання, навчальних планів, програм, курсів удосконалення або спеціалізованих курсів і дистанційного навчання, навчання викладачів у сфері права інтелектуальної власності; розробку начальнометодичних матеріалів українською мовою.

Міністерством освіти і науки України у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації незалежно від їхнього підпорядкування і форм власності з 2005/2006 рр. запроваджено дисципліну «Інтелектуальна власність» за програмами підготовки спеціалістів та магістрів для всіх спеціальностей (Наказ МОН від 20.10.2004 р. № 811 «Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність»).

Програма вивчення дисципліни «Інтелектуальна власність» складена за структурно-логічною схемою.

Основні завдання курсу полягають у:

- відображенні досвіду та принципів інтелектуальної власності;

- висвітленні ролі інтелектуальної власності в економічному та культурному розвитку суспільства;
- ознайомленні слухачів з національною нормативно-правовою базою у сфері інтелектуальної власності;
- сформуванні умінь щодо набуття, здійснення і захисту прав інтелектуальної власності;
- умінні самостійно та творчо використовувати теоретичні знання у практичній сфері.

Курс «Інтелектуальна власність» має міждисциплінарний характер. Окремі розділи цього курсу можуть бути використані як складові багатьох дисциплін, які викладаються у вищих навчальних закладах. Перш за все це стосується дисциплін у галузі знань: економіка і підприємництво, право, менеджмент і маркетинг, культура і мистецтво, інженерні науки.

1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Змістовий модуль 1. Інтелектуальна власність – право на результат творчої діяльності

Тема 1. Інтелектуальна власність як право на результати творчої діяльності людини

1. Поняття інтелектуальної власності.
2. Еволюція інтелектуальної власності.
3. Місце і роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави.

Ключові терміни: *виключне право; винахід; «відкритий лист» – патентна грамота; інтелектуальна власність; інтелектуальна діяльність; копірайт; майнові та немайнові права; право інтелектуальної власності; творчість; промислова власність; патент; торговельні марки.*

1. Поняття інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність у широкому розумінні означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній областях.

Інтелектуальна діяльність – це творча діяльність, а *творчість* – це цілеспрямована розумова робота людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю. Чим вищий інтелектуальний потенціал індивідуума, тим цінніші результати його творчої діяльності – інтелектуальна власність.

Для людини характерні два види творчості – *художня і технічна*. Результатом художньої творчості є літературні та художні твори. Результатом технічної творчості – винаходи, торговельні марки, комерційні таємниці тощо.

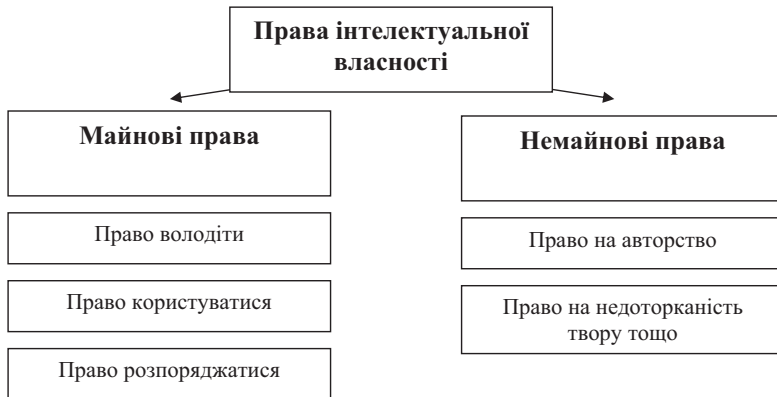
Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування його світогляду. Результати ж технічної творчості застосовуються переважно у сфері виробництва товарів і надання послуг. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг.

За сформованою історичною традицією результати технічної творчості називають *об'єктами права промислової власності*, або «промисловою власністю». Поняття «*промислова власність*» іноді помилково ототожнюється з матеріальними об'єктами промисловості – будинками, спорудами, устаткуванням. Однак це не так. *Промислова власність* – це вид інтелектуальної власності. Слово «промислова» у цьому словосполученні закріпилося, очевидно, у результаті того, що вона застосовується, головним чином, у промисловості, що є сектором економіки, зацікавленим у ній.

Підкреслимо, що під *інтелектуальною власністю* розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини як такий, а *право на цей результат*. На відміну від матеріальних об'єктів, тобто таких, що можна відчутися на дотик, наприклад, книги, автомобіль, право не можна відчутися на дотик. Отже, *інтелектуальна власність* є нематеріальним об'єктом. З цього випливає низка важливих наслідків.

Наприклад, на відміну від матеріальних об'єктів, інтелектуальною власністю, у багатьох випадках, заволодіти набагато легше. Так, якщо у процесі бесіди ви розкриєте комерційну таємницю, то ця інформація перекочує до мозку вашого співрозмовника і повернути її назад, на відміну від матеріального об'єкта, неможливо. Відтепер обидві сторони володіють одним і тим самим об'єктом. Відмінності спостерігаються також під час обміну. Так, якщо ви обмінялися з партнером комп'ютерами, то після такого обміну кожна зі сторін буде мати по одному комп'ютеру. Але якщо ви обмінялися ідеями як результатами творчої діяльності, то кожна зі сторін буде мати по дві ідеї.

Якщо інтелектуальна власність нематеріальна, то що є об'єктом власності? *Об'єктом інтелектуальної власності* є право на результати інтелектуальної діяльності людини. Це право має подвійну природу. З одного боку, творець (автор) нематеріального об'єкта власності і творець матеріального об'єкта власності мають подібні права власності, тому що право на результат творчої діяльності забезпечує його власнику виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд, а також передавати іншим особам, тобто воно подібне до права власності на матеріальні об'єкти (майновим правом). З іншого боку, поряд з майновим правом, існує деяке духовне право творця на результат творчої праці – право автора. Тобто автор має сукупність особистих немайнових (моральних) прав, що не можуть відчужуватися від власника в силу їхньої природи, та майнових прав. Іншими словами, якщо майнове (економічне право) на результат творчої праці може бути відділним від творця (переданим іншій особі в обмежене чи необмежене користування), то моральне (немайнове) право автора невіддільне від творця і не може бути передано іншій особі.

Рис. 1. Права інтелектуальної власності

Таким чином, *право інтелектуальної власності* є сумою тріади майнових прав (права володіти, права користуватися, права розпоряджатися) та немайнових прав (право на авторство, право на недоторканність твору тощо).

Деякі науковці вважають, що право інтелектуальної власності – це виключне право правовласника дозволяти або забороняти іншим особам користуватися результатами творчої діяльності. Однак в українському законодавстві закріплена конструкція права інтелектуальної власності, що відображені на **рис. 1**. Майнові й особисті (немайнові) права на результат творчої діяльності взаємозалежні і найтіснішим чином переплетені, утворюючи нерозривну єдність. Двоякість права – найважливіша особливість інтелектуальної власності.

2. Еволюція інтелектуальної власності

Одна з основних властивостей інтелектуальної власності полягає в тому, що вона повинна приносити матеріальну або іншу користь. Це може бути додатковий прибуток, отриманий від використання інтелектуальної власності у сфері матеріального виробництва. Іноді інтелектуальна власність у явному вигляді може не приносити прибутку, але, створюючи додаткові труднощі для конкурентів, полегшує тим самим просування власних товарів і послуг на ринок. Нарешті, вона може сприяти духовному розвитку громадян.

Однак, для того щоб одержати ту чи іншу користь від права на *об'єкт інтелектуальної власності* (ОІВ), необхідно спочатку його створити, а для

цього потрібно затратити фінансові, людські та інші ресурси. Тому, якщо на даному підприємстві розроблена нова технологія одержання виробів з використанням власного ОІВ, а конкурент почав незаконно виготовляти ці ж вироби за цією самою технологією, то його вироби виявляться дешевшими, а отже, і більш конкурентоздатними. Таким чином, творець об'єкта інтелектуальної власності опиниться у невигідному становищі.

Мабуть, уперше на цю обставину звернули увагу в Англії в період швидкого розвитку мануфактури. Уже на початку XIV ст. королівською владою там надавалися виключні права на технологію виробництва. Така підтримка набула форми дарування особі, що впровадила нову технологію, виключного права користування цією технологією протягом часу, достатнього для її освоєння. Дане виключне право давало розробнику перевагу в конкурентній боротьбі. Королівство, у свою чергу, одержувало нову технологію виробництва, що сприяло зміцненню його економічного положення.

Такі права закріплювалися документом, що називався *патентною грамотою*, що означало «відкритий лист», оскільки він мав печатку в кінці, а не на згорнутому листі. Згодом наданням такого права стали зловживати, використовуючи його для збільшення надходжень у скарбницю. З'явилися протести, і питання, пов'язані з патентами, стали вирішувати в судовому порядку. Класичним прецедентом стала «Справа виробників сукна з Іпсвіча» (1615 р.), при слуханні якої було заявлено: «Але якщо людина привнесла в королівство новий винахід або нове ремесло, ризикуючи при цьому життям і майном і затративши свої засоби тощо, чи якщо людина зробила нове відкриття, то в подібних випадках король своєю милістю і прихильністю у відшкодування його витрат може подарувати йому привілей користуватися таким ремеслом чи промислом тільки визначений час, тому як на початку люди королівства перебувають у неведенні щодо цього ремесла і не мають ні знань, ні навичок, щоб користатися ним. Але коли термін патенту минає, король може знову подарувати його».

Для того, щоб покінчити із зловживанням даруванням особливих прав, у 1628 р. був прийнятий статус про монополії. Відповідно до нього, статусу не мали всі монополії, дарування і пільги, за винятком будь-яких патентних грамот і грамот на привілеї на термін, який дорівнює 14 рокам чи менше, що повинні від цього часу видаватися на виключне право на виготовлення будь-якого виду нових виробів у межах цього королівства дійсному і першому винахіднику таких виробів, яким ніхто інший з часу видачі таких патентних грамот і грамот на привілеї не повинен був користатися.

Зрозуміло, згодом система патентного права була вдосконалена. Однак, як ми бачимо, уже на початку XVII ст. були закладені його основи. *Патенти*, як вид інтелектуальної (промислової) власності використовуються дотепер як інструмент, що регулює створення і передачу нових технологій.

Іншим об'єктом промислової власності, історія якого виходить з глибини століть, є торговельні марки. Такі знаки у вигляді символів зображувалися ремісниками на товарах, що виготовлялися ними, чи ставилися скотарями як «клейма» на тварині. Торговельні марки реалізували важливий елемент

законодавства про товарні знаки, що діє донині, а саме: фіксували зв'язок між товаром і виробником.

Термін «*товарні знаки*» (торговельні марки) почали вживати тільки в ХІХ ст. З цього ж часу вони стали виконувати нинішню роль у поширенні товарів, доведенні їх до покупця, розширенні торгівлі. Однак чим ширше застосовували торговельні марки, тим більше було випадків їхнього незаконного копіювання. Тому в середині минулого століття англійськими судами були вироблені засоби захисту проти таких порушень. Так народилася знаменита заборона на ведення справи під іншим ім'ям: ніхто не мав права видавати свої товари за товари іншої особи.

У 30–40-х роках ХХ ст. було в основному завершено розвиток законодавства про торговельні марки (Німеччина, 1936 р.; Британія, 1938 р.; США, 1946 р.). Ці закони в основних рисах не втратили чинності і сьогодні.

Ключовим моментом у розвитку авторського права послужив винахід друкувального верстата винахідником Гуттенбергом у ХV ст., що уможливило копіювання літератури механічним способом, а не переписуванням від руки. Однак це вимагало великих додаткових витрат. У цих умовах знадобився захист від конкуренції з боку виготовлювачів і продавців незаконних копій. Королі в Англії і Франції і курфюрсти в Німеччині стали надавати підприємцям привілею у вигляді виключних прав на відтворення друкованих копій і їхнє поширення протягом обмеженого терміну. У випадку порушення цих прав здійснювалися примусові міри захисту через накладення штрафів, арешти, конфіскації незаконних копій і вимоги відшкодувати можливий збиток.

Із упровадженням друкарства різко виріс обсяг продажів, а отже, і доход друкарів і продавців. Тому автори книг порушили питання про захист своїх прав. Унаслідок цього в Англії в 1709 році парламентом було прийнято відомий Статут королеви Анни – перший закон про авторське право (*copyright*): «Про заохочення утворення, шляхом закріплення за авторами чи набувачами, копій друкованих книг прав на останній на час, що встановлюється відтепер». Закон забезпечував автору виключне право друкувати і публікувати книгу протягом 14 років від дати першої публікації, а також передавати це право торговцю. Законом передбачалося подвоєння цього терміну ще на 14 років, якщо автор був живий.

У 1791 і в 1793 роках був закладений фундамент французької системи авторського права. На відміну від англійської системи, у французькій права автора інтерпретуються як авторські права, якими автор користується все життя. Однак і в Англії і у Франції авторські права розглядалися, по суті, як права власності, що мають економічну цінність, тобто як матеріальні права.

Наступний імпульс розвитку авторського права додали філософи Німеччини, зокрема Еммануїл Кант. Вони вбачали в копірайті не просто форму власності, що забезпечує економічну вигоду для автора, а щось більше – як частину своєї особистості. Зрештою ця ідея привела до вироблення системи неекономічних або моральних прав.

Пріоритетне значення інтелектуальної власності серед інших об'єктів власності було втілене в законодавстві деяких штатів США. Наприклад, у

законі штату Масачусетс від 17 березня 1789 р. відзначено, що «немає власності, яка належить людині більше, ніж та, котра є результатом її розумової праці».

Сучасна форма закону про копірайт закріплена в законі Сполучених Штатів Америки 1976 р., що передбачає захист здобутків протягом усього життя автора і 50 років після його смерті.

Зазначимо, що існує концептуальне розходження стосовно копірайту в країнах загального права і країнах з кодифікованим цивільним законодавством. У країнах загального права копірайт – це форма власності, що може бути створена індивідуальним чи колективним автором і, будучи створеною, підлягає комерційній експлуатації, так само як будь-яка інша власність. При цьому складові права копірайту спрямовані винятково на здобуття економічної вигоди. У країнах з кодифікованим цивільним законодавством авторське право також має характеристики власності й закон спрямований на захист економічного змісту цієї власності. Однак у цьому випадку авторське право втілює також ідею про те, що твір автора є вираженням його особистості, що вимагає такого ж захисту, як і економічний потенціал твору.

Правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося в основному підзаконними актами. Винятки становили розділ IV – «Авторське право» і розділ VI «Винахідницьке право» Цивільного кодексу УРСР, а також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції», затверджене постановою РМ СРСР від 21.03.1973 р.

Загальне законодавство закріплювало можливість широкого використання результатів творчої праці громадян в інтересах держави і суспільства. Наприклад, основною формою охорони винаходів був не патент, а авторське свідоцтво, що давало виключне право на використання об'єкта інтелектуальної власності не їхнім творцям, а державі. Авторське законодавство містило істотне вилучення зі сфери виняткових авторських прав. Воно дозволяло вільно використовувати випущені у світ твори на телебаченні, радіо, у кіно і газетах. І авторське право, і патентне право допускали примусовий викуп суб'єктивних прав на творчі досягнення у власників таких прав, можливість видачі примусових дозволів на їхнє використання.

У той же час механізм захисту порушених прав не був ефективним. Передбачені законодавством санкції були незначні, а судова процедура – складною. У результаті при масових порушеннях прав кількість судових справ була мізерною.

Після проголошення незалежності й державотворення України 24 серпня 1991 р. почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності.

Початком становлення законодавства України про *інтелектуальну власність* вважається день прийняття Закону України «Про власність», тобто 7 лютого 1992 р. Цим Законом результати інтелектуальної власності вперше були визнані об'єктами права власності. Деякі норми, що стосуються інтелектуальної власності, знайшли своє відображення в інших законах України.

Першим нормативним актом на шляху створення спеціального законодавства про промислову власність було «Тимчасове положення про правовий захист об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій», затверджене Указом Президента України 18 вересня 1992 р. Відтепер ця дата стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України.

Однак основними джерелами права промислової власності, що складали основу спеціального законодавства про інтелектуальну власність, стали закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», які набули чинності 15 грудня 1993 р.

У той самий період були прийняті закони України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (18 грудня 1992 р.), «Про охорону прав на сорти рослин» (21 квітня 1993 р.), «Про захист від недобросовісної конкуренції» (7 червня 1996 р.), «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (5 листопада 1997 р.).

Для розвитку зазначеного законодавства про промислову власність Державним патентним відомством України було розроблено і прийнято понад 70 підзаконних актів, що регулюють відносини у сфері набуття прав на об'єкти промислової власності.

Основним законом, що регулює правовідносини у сфері авторських і суміжних прав, став Закон України «Про авторське право і суміжні права» (23 грудня 1993 р.). Питання правової охорони прав авторів знайшли своє відображення також у постановах Кабінету Міністрів України, серед яких: «Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва» та «Про державну реєстрацію прав автора на здобутки науки, літератури і мистецтва» (2003 р.), а також у нормативних актах Державного підприємства «Українське агентство з авторських і суміжних прав».

Принциповим моментом у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття у 1996 р. Конституції України, яка проголосила: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності».

Завершальним акордом у розбудові законодавства України у сфері інтелектуальної власності стало прийняття у 2003 р. Верховною Радою України Цивільного кодексу України, Книга IV якого має назву «Право інтелектуальної власності».

Важливим джерелом права інтелектуальної власності також є міжнародні конвенції і договори, до яких приєдналася Україна.

Таким чином, в Україні вже створена законодавча база, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності, але попереду чекає велика робота по її вдосконаленню та гармонізації з міжнародним законодавством.

3. Місце і роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави

Людина за своєю природою прагне до найповнішого задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, своєї безпеки. І чим більше задовольняються ці потреби, тим щасливішою вона себе відчуває.

Історія свідчить, що найбільших успіхів досягають країни, в яких інтереси держави збігаються з інтересами громадян. Тому держави, що прагнуть стати процвітаючими, стратегічними задачами вважають підвищення культури громадян, розвиток економіки країни, зміцнення національної безпеки.

Відомо, що яскраві сплески в розвитку цивілізації спостерігалися тоді, коли держава ефективно заохочувала творчу діяльність своїх громадян. Прикладом може бути історія Стародавньої Греції, Римської імперії або епоха Відродження у Європі.

Зараз як державні діячі, так і прості громадяни все частіше приходять до розуміння того, що першоосною економічного і культурного розвитку суспільства є результати інтелектуальної діяльності людини – науково-технічної і художньої творчості. Тому держава, що прагне до лідерства, повинна забезпечувати своїх громадян максимально сприятливими умовами для творчої роботи.

У сучасному світі найбільш процвітаючі країни зводять у ранг державної політики розвиток творчого потенціалу нації. Так, у США і Японії працюють ретельно продумані програми розвитку творчості громадян, починаючи з дошкільного віку.

Таким чином, інтелектуальна власність є необхідною умовою процвітання тих культур, де її важливість є повністю зрозумілою і сприйнятою та ефективно захищається законами, виконання яких гарантується державою.

На відміну від природних ресурсів – землі, нафти, вугілля тощо, запаси яких мають певну межу, інтелектуальна власність є невичерпним ресурсом, тому в останні десятиріччя вона швидко замінює традиційні матеріальні активи і стає рушійною силою економічного і культурного розвитку суспільства.

Ми живемо в епоху технологічних суспільств, тобто суспільств, у яких визначальною ланкою у виробництві матеріальних благ є технології. Щоб вижити в конкурентній боротьбі, потрібно виробляти конкурентоздатні товари. Цього можна досягти, якщо безупинно вдосконалювати технологічні процеси для їхнього виробництва. А це можливо здійснити тільки за рахунок використання результатів інтелектуальної діяльності, а саме науково-технічної творчості, тобто об'єктів промислової власності: винаходів, корисних моделей, промислових зразків, *ноу-хау* тощо. Безперечно, результати такої діяльності будуть більш вагомими, особливо у сфері оборони, якщо вони отримані своїми громадянами.

Необхідною умовою для ефективного створення і використання об'єктів промислової власності є наявність у країні патентної системи. Тому країни, у яких відсутня патентна система, створюють її, а країни, де такі системи, будучи

успадкованими з минулого, уже не відповідають новим потребам і викликам часу, намагаються удосконалити їх.

Створення національної патентної системи промислової власності переслідує подвійну мету. З одного боку, необхідно законним чином оформити економічні і моральні права авторів і власників об'єктів промислової власності, а з іншого боку – стимулювати в рамках державної політики творчу активність громадян, сприяти поширенню і застосуванню її результатів, заохочувати чесну торгівлю.

Так, право на одержання патенту на *винахід* стимулює вкладення грошей і зосередження людських ресурсів у галузі досліджень і розробок. Видача патенту стимулює інвестиції в промислове використання винаходу. *Публікація* патенту робить доступною інформацію про нього широкому колу людей і стимулює, тим самим, створення нових винаходів і, отже, сприяє науково-технічному прогресу. У свою чергу, право на *торговельну марку* захищає підприємство від недобросовісної конкуренції.

Серед об'єктів промислової власності великий вплив на науково-технічний і економічний розвиток мають, безумовно, винаходи. Відбита в патентній документації технічна, технологічна і правова інформація дає можливість заощаджувати час, гроші і в процесі науково-дослідної діяльності не повторювати роботу, уже виконану іншими.

Патентна документація дозволяє виявляти альтернативні технології, якими можна замінити менш сучасні існуючі технології. На основі аналізу патентної документації можна дати оцінку конкретній технології, розглянути її на предмет упровадження чи ліцензування.

Патентна документація служить також для виявлення підприємств, що діють у тій чи іншій сфері технології, зокрема, конкурентів. Нарешті, вивчення патентної документації допомагає знаходити рішення технічних проблем, виявляти сучасний рівень розвитку технології, проводити експертизу науково-технічних програм, визначати пріоритетні напрями розвитку галузей промисловості й окремих виробництв.

Одне з головних призначень патентної системи полягає в тому, що вона заохочує винахідницьку діяльність і стимулює творчу активність громадян країни.

Прикладом удалого використання винаходів є історія відомої фірми TOYOTA (Японія). У 1896 р. Сакігі Тойота отримав патент, який удосконаливав відомий у Європі ткацький станок. Через 13 років Сакігі отримав патент на важливий винахід – автоматичний ткацький станок. У наступні роки було отримано патенти на доповнюючі винаходи до цього станка. У 1924 р. син Сакігі, Кіхіро Тойота, уклав ліцензійну угоду з компанією братів Платт на виключне право виготовляти і продавати автоматичний ткацький станок у будь-якій країні, окрім Японії, Китаю та Сполучених Штатів Америки. Вартість ліцензії становила \$25 млн, на які Кіхіро заснував відому автомобільну фірму TOYOTA.

Ще один приклад. У 1980 р. фірма «PLIVA» (Хорватія) запатентувала винахід на антибіотик azithrotusin (торговельна назва «Zithromax»). «PLIVA»

продала ліцензію фірмі «PFIRER», що дозволило їй отримати феноменальний прибуток. Тільки у 2000 р. було продано цього препарату на \$1,4 млрд.

Вплив винаходів на економічний розвиток може здійснюватися за чотирма каналами:

1. Інформація про патенти полегшує передачу (трансфер) технологій і сприяє залученню прямих іноземних інвестицій.

2. Патенти стимулюють наукові дослідження.

3. Патенти є каталізатором нових технологій і бізнесу.

4. Бізнес накопичує патенти і комерціалізує їх шляхом передачі прав через ліцензійні угоди, внесення до статутного капіталу підприємств, використання у власному виробництві для отримання додаткового прибутку.

Важко переоцінити роль такого об'єкта як торговельна марка у просуванні товару на ринок. Вдала *торговельна марка* – важливий внесок в економіку підприємства тому, що вона дозволяє зайняти на ринку вигідне положення, засноване на визнанні даної торговельної марки покупцями.

Вдало «розкручена» *торговельна марка* приносить її власнику додатковий прибуток, який би він отримав без її використання. Перевагою торговельної марки перед винаходом є те, що строк користування правами на неї практично не обмежений у часі.

Так, фантастичний успіх кінострічки «Гаррі Поттер і філософський камінь» (\$93,5 млн доходу за перші три доби прокату) підштовхнув кіностудію «Warner Brothers» на передачу прав на користування цією маркою за ліцензійними угодами іншим фірмам для використання у бізнесі від виробництва ляльок до програмного забезпечення, від чого отримано значний додатковий прибуток.

Ми розглянули тільки два об'єкти промислової власності, але й інші об'єкти промислової власності мають велике значення для економіки.

Важко переоцінити роль авторського права в розвитку культури суспільства, особливо у сфері культурного (духовного) розвитку його громадян. Звичайно, об'єкти авторського права: літературні й художні твори – можна самим не створювати, а запозичати їх від інших держав. Однак такий шлях варто вважати змушеним і, в остаточному підсумку, хибним. Надзвичайно важливо, щоб твори літератури і мистецтва створювалися авторами, які належать до того суспільства, якому вони адресовані, а суспільство, у свою чергу, повинно бачити своє відображення в цих творах. Використання чужоземних робіт у розумних межах варто вважати виправданим настільки, наскільки це сприяє культурному обміну і взаємному збагаченню ідеями.

Розвиток національної творчості не має перспектив, якщо автору не гарантована *авторська винагорода* за його творчу працю. Тому охорона авторського права і суміжних прав передбачає не тільки виплату справедливої винагороди авторам, а й належний захист прав видавців і виконавців.

Добре поставлений захист авторських прав вигідний не тільки авторам, а й державі, тому що, усуваючи недобросовісну конкуренцію, сприяє поповненню державної скарбниці за рахунок податків. Однак для цього

необхідно створити відповідну адміністративну інфраструктуру, яка б забезпечувала строге дотримання авторських прав.

Об'єкти авторського права і суміжних прав, які роблять внесок до культурного розвитку держави, можуть мати й істотне економічне значення як для авторів, які їх створюють, так і для підприємства або держави. Так, найбагатшою жінкою Великої Британії у 2002 р. була визнана письменниця Джоана Кетлін Роулінг, яка подарувала світові Гаррі Поттера. Тільки за один рік вона отримала від продажу прав на видавництво своїх книг та їх екранізацію 77 млн євро. А відома фірма «Microsoft®», використовуючи такий об'єкт авторського права, як комп'ютерна програма, за короткий час вийшла на перше місце у світі за обсягом капіталу, а її засновника Білла Гейтса вважають найбагатшою людиною світу.

Література

1. Основи інтелектуальної власності. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 1999. – 578 с.

2. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.

3. Інтелектуальна власність: Словник-довідник / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – У 2-х т.: Том 1. Авторське право і суміжні права / За ред. О. Д. Святоцького, Р. В. Дроб'язка. / Уклад.: В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2000. – 356 с. Том 2. Промислова власність / За ред. О. Д. Святоцького, Р. В. Дроб'язка. / Уклад.: Г. П. Добриніна, А. В. Кочеткова, Н. І. Мова та ін. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2000. – 272 с.

4. Цивільний кодекс України: Офіційний текст. – К.: Кондор, 2004.

5. Господарський кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 1 / 2004.

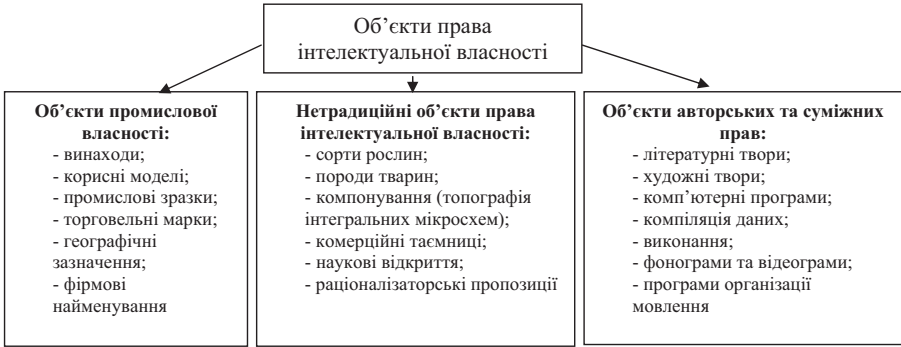
Тема 2. Система інтелектуальної власності

1. Об'єкти права інтелектуальної власності.
2. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
3. Система законодавства України про інтелектуальну власність.
4. Державна система правової охорони інтелектуальної власності.
5. Міжнародна система інтелектуальної власності.

Ключові терміни: *об'єкти права інтелектуальної власності; винаходи; корисні моделі; промислові зразки; торговельні марки; географічні зазначення; фірмові найменування; сорти рослин; породи тварин; компонування (топографія інтегральних мікросхем); комерційні тасмниці; наукові відкриття; раціоналізаторські пропозиції; літературні твори; художні твори; комп'ютерні програми; копіїляція даних; виконання; фонограми та відеограми; програми організації мовлення; авторські права; суміжні права; літературні твори; суб'єкти права інтелектуальної власності.*

1. Об'єкти права інтелектуальної власності

На рис. 2 наведена класифікація об'єктів інтелектуальної власності, що визначені такими у Цивільному кодексі України.

Рис. 2. Класифікація об'єктів права інтелектуальної власності

Для зручності всі об'єкти поділені на три групи:

об'єкти промислової власності, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, об'єкти авторського права і суміжних прав.

Винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Винахід (корисна модель) може бути секретним, якщо містить інформацію, віднесена до державної таємниці. Якщо винахід (корисна модель) створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором не передбачене інше, або з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця, то він вважається службовим винаходом (корисною моделлю).

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Під *торговельною маркою* розуміють позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

Географічне зазначення – це назва географічного місця, яке вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора. Сутність фірмового найменування витікає з самої назви цього об'єкта. Але, на відміну від попередніх об'єктів, поки що не існує закону, який би охороняв права на нього.

Сорт рослин – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) у рамках нижчого з відомих ботанічних таксонів. Під *породою тварин* зазвичай розуміють селекційні досягнення у тваринництві.

Зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними визначене законом як *топографія інтегральної мікросхеми*.

Комерційна таємниця – це технічна, комерційна, організаційна та інша інформація, що здатна підвищити ефективність виробництва або іншої соціально доцільної діяльності або забезпечити інший позитивний ефект.

Відкриттям визнається встановлення невідомих раніше закономірностей властивостей і явищ матеріального світу.

Рационалізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Ці об'єкти права інтелектуальної власності, у свою чергу, поділяються на дві групи – власне *об'єкти авторського права*: твори літератури і мистецтва, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних) і об'єкти, суміжні з авторськими правами, до яких належать: виконання творів, фонограми і відеограми, програми (передачі) організацій *мовлення*.

Перелік об'єктів права інтелектуальної власності, наведений на рис. 2, не є вичерпним. З розвитком людської цивілізації будуть з'являтися все нові й нові об'єкти права інтелектуальної власності, насамперед у галузі інформаційних технологій, генної інженерії тощо.

2. Суб'єкти права інтелектуальної власності

Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать за заповітом або за договором особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Суб'єктами права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки є автори або фізичні чи юридичні особи, до яких право авторів перейшло за договором чи заповітом.

Суб'єктами права на торговельні марки, зазначення походження товарів можуть бути юридичні особи, а також фізичні особи, якщо вони здійснюють підприємницьку діяльність.

Суб'єктом правовідносин, що виникають у процесі створення і використання сортів рослин, може бути будь-яка юридична чи фізична особа.

Суб'єктом права на рационалізаторську пропозицію є рационалізатор, тобто автор рационалізаторської пропозиції, що створив його своєю творчою працею. Виходячи з того, що комерційною таємницею відповідно до чинного законодавства визнаються в основному відомості, що стосуються підприємницької діяльності, суб'єктами права на комерційну таємницю (ноу-хау) є особи, що займаються підприємницькою діяльністю, якими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

До суб'єктів авторського права належать: автори творів; спадкоємці й інші правонаступники; організації, що керують майновими правами авторів на колективній основі.

Авторами визнаються особи, творчою працею яких створений твір. Авторами визнаються не тільки творці оригінальних творів, але й творці похідних (залежних) творів, таких як: переклади, переробки, копії творів мистецтва тощо.

Поряд з фізичними особами, власниками авторських прав можуть бути юридичні особи, що придбали окремі авторські повноваження за договором з автором чи одержали їх за заповітом або в інших випадках.

Суб'єктами авторського права після смерті автора стають його спадкоємці. Спадкування авторських прав здійснюється або за законом, або за заповітом. При спадкуванні за законом спадкоємцями можуть стати тільки громадяни, що є законними спадкоємцями. При спадкуванні за заповітом авторські права можуть бути передані будь-якому громадянину.

Суб'єктами авторського права можуть бути також видавництва, театри, кіностудії та інші організації, що займаються використанням творів.

Організації, що керують майновими правами автора на колективній основі, не є власниками авторських прав. У відносинах із третіми особами вони виступають як представники авторів і діють від їхнього імені в їхніх інтересах. Це порівняно нове явище для України і до кінця законодавче воно не врегульоване.

Відповідно до Закону України «Про власність» суб'єктами права інтелектуальної власності визначаються громадяни, юридичні особи і держава. Держава може стати суб'єктом зазначення прав у чітко визначених законом випадках. Однак у Цивільному кодексі України держава як суб'єкт права не згадується. Найближчим часом це протиріччя повинно бути усунуте.

3. Система законодавства України про інтелектуальну власність

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються окремими положеннями Конституції України (ст. 41, 54), нормами Цивільного кодексу України (Книга IV «Право інтелектуальної власності»), Кримінального та Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні *правопорушення*.

В Україні діють 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. Це закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про авторське право і суміжні права», «Про захист економічної конкуренції», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

Окремі норми, що стосуються інтелектуальної власності, містяться в багатьох інших законах України.

У випадку, коли необхідно врегулювати спори щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності між фізичними або юридичними особами України та іноземних держав, верховенство перед національними законами мають міжнародні договори, до яких приєдналася Україна. На сьогодні Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері.

4. Державна система правової охорони інтелектуальної власності

За роки незалежності в Україні розбудовано Державну систему правової охорони інтелектуальної власності. За здійснення політики у сфері інтелектуальної власності в Україні відповідає Міністерство освіти і науки України. Виконання конкретних функцій у цій сфері Міністерство освіти і науки України делегувало Державному департаменту інтелектуальної власності, який підпорядкований Міністерству освіти і науки України і є урядовим органом державного управління, що уповноважений представляти, реєструвати і підтримувати на території України права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, *зазначення походження* товарів, топографії інтегральних мікросхем, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права: творів літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних тощо. Державний департамент інтелектуальної власності проводить єдину державну політику у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Він здійснює роботи по удосконаленню законодавчої і нормативної бази, міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності, забезпечує умови для введення інтелектуальної власності до господарського обороту, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, взаємодії з громадськими організаціями тощо.

До сфери управління Державного департаменту інтелектуальної власності включено: Український інститут промислової власності, Українське агентство з авторських і суміжних прав, Інститут інтелектуальної власності і права, Державне підприємство «Інтелзахист». У структурі Державного департаменту інтелектуальної власності є підрозділи державних інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Головною функцією Українського інституту промислової власності (Укрпатенту) є здійснення *експертизи* заявок на об'єкти промислової власності. Саме його експерти проводять *експертизу* поданих *заявниками* матеріалів на предмет відповідності умовам правової охорони і надають експертний висновок. Але охоронний документ – патент або свідоцтво – видає Державний департамент інтелектуальної власності. Укрпатент має філію, що надає інформаційні послуги, здійснює патентний пошук.

Головною функцією Українського агентства з авторських і суміжних прав (УААСП) є колективне управління правами авторів. УААСП за бажанням автора здійснює підготовку до державної реєстрації об'єктів авторського права

і суміжних прав та видачі автору охоронного документа – *свідоцтва*. Важливою функцією УААСП є надання допомоги авторам щодо захисту їхніх прав у разі порушення.

Інститут інтелектуальної власності і права виконує функцію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності. Він готує спеціалістів і магістрів зі спеціальності «Інтелектуальна власність», а також підвищує кваліфікацію патентних повірених, патентознавців, професійних оцінювачів прав на об'єкти інтелектуальної власності, державних службовців тощо.

Державне підприємство «Інтелзахист» опікується питаннями боротьби з порушеннями прав на об'єкти інтелектуальної власності, причому більшою мірою суміжними правами.

Головним завданням державних інспекторів з питань інтелектуальної власності є попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Інспектори – це повноважні представники Державного департаменту інтелектуальної власності у регіонах України.

Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності має міжвідомчий характер. Вона сприяє доведенню основних проблем, що існують у сфері інтелектуальної власності, до відома законодавчої та виконавчої гілок влади.

Особливе місце займає Всеукраїнська асоціація патентних повірених України. За чинним законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Патентні повірені надають також кваліфіковані послуги фізичним і юридичним особам з питань правової охорони, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Товариство винахідників і *раціоналізаторів* України займається популяризацією винахідницької діяльності, надає винахідникам і *раціоналізаторам* посильну допомогу в їхній діяльності.

Українська асоціація власників товарних знаків опікується інтересами правоволодільців знаків.

5. Міжнародна система інтелектуальної власності

Основою міжнародної системи інтелектуальної власності на кінець 2004 року є 22 угоди, 14 з яких регулюють правовідносини у сфері промислової власності, а вісім належать до авторського права і суміжних прав. Україна приєдналася до 14 договорів і продовжує роботу щодо приєднання до інших. Нижче наведений перелік Міжнародних договорів.

Договори про захист інтелектуальної власності:

- Бернська конвенція про захист літературних і художніх творів.
- Брюссельська конвенція про розповсюдження сигналів, що несуть програми через супутник.
- Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм.

• Мадридська угода про санкції за неправдиві та неправильні позначення походження виробів.

• Найробський договір про охорону олімпійського символу.

• Паризька конвенція про охорону промислової власності.

• Договір про патентне право (ПІТ).

• Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

• Договір про закони про торговельні марки.

• Договір про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів.

• Вашингтонський договір про інтелектуальну власність стосовно інтегральних схем.

• Договір ВОІВ про авторське право.

• Договір ВОІВ про виконання і фонограми.

• Глобальні договори системи охорони:

• Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури.

• Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків.

• Лісабонська угода про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації.

• Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків.

• Договір про патентну кооперацію. Договори про класифікації:

• Локарнська угода про утворення міжнародної класифікації промислових зразків.

• Ніщцька угода про міжнародну реєстрацію товарів і послуг для реєстрації знаків.

• Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію.

• Віденська угода про утворення міжнародної класифікації зображувальних елементів.

Адмініструє ці договори Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка була заснована у 1967 р. на Дипломатичній конференції у Стокгольмі. У 1974 р. ВОІВ отримала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН. На сьогодні членами ВОІВ є 179 держав, у тому числі й Україна.

Головними завданнями ВОІВ є:

– поліпшення взаєморозуміння і розвиток співробітництва між державами в інтересах їхньої взаємної користі на основі поваги до їхнього суверенітету і рівності;

– заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі;

– модернізація та підвищення ефективності адміністративної діяльності міжнародних угод, що створені у сфері охорони промислової власності, а також охорона літературних і художніх творів.

Контроль за виконанням Угод здійснюють керівні органи ВОІВ.

Конвенція, що засновує ВОІВ, передбачає наявність чотирьох органів: Генеральної асамблеї, Конференції, Координаційного комітету і Міжнародного бюро ВОІВ (секретаріату).

Генеральна асамблея ВОІВ, членами якої є держави – члени ВОІВ за умови, що вони також є членами асамблеї Паризького і (або) Бернського Союзів, а також Швейцарської Конфедерації – країни місця перебування ВОІВ, є верховним органом ВОІВ. На відміну від Генеральної асамблеї, у Конференції беруть участь усі держави, що є членами ВОІВ. Членами Координаційного комітету є 72 країни, у тому числі Україна. Координаційний комітет – це виконавчий орган Генеральної асамблеї і Конференції, що виконує консультативні функції.

Генеральна асамблея і Конференція скликаються на чергові сесії кожні два роки, Координаційний комітет – щорічно. Виконавчим головою ВОІВ є Генеральний директор, що обирається Генеральною асамблеєю на шестирічний термін. Секретаріат ВОІВ має назву «Міжнародне бюро». Секретаріат розташований у Женеві (Швейцарія).

Література

1. Про єдиний митний тариф: Закон України № 2097 – XII від 05.02.1992 р., зі змінами та доповненнями.
2. Митний кодекс України № 1970–XII від 12.12.1991 р., зі змінами та доповненнями.
3. Про заходи щодо здійснення єдиної державної політики регулювання імпорту: Указ Президента України від 21.09.94 р.
4. Про заходи щодо лібералізації експортної політики в Україні: Указ Президента України від 05.05.94 р.
5. Киреев А. П. Международная экономика. Ч. I. – М.: Международные отношения, 1998. – 416 с.
6. Основи міжнародної торгівлі: Навч. посіб. / За ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвинової. – К.: ЦНЛ, 2005. – 656 с.
7. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет КМУ № 15–93 від 19.02.93 р.

Тема 3. Охорона права на об'єкти інтелектуальної власності

1. Мета і принципи правової охорони.
2. Охорона прав на об'єкти промислової власності.
3. Охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.
4. Охорона об'єктів авторського права і суміжних прав.
5. Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності за кордоном.

***Ключові терміни:** правова охорона об'єктів інтелектуальної власності; захист прав інтелектуальної власності; термін дії патенту; свідоцтво; критерії охороноздатності; твір; авторська винагорода; охоронний документ; знак охорони суміжних прав; знак охорони авторського права.*

1. Мета і принципи правової охорони

Будь-яка власність має потребу в охороні. Інтелектуальна власність не є винятком. Однак способи охорони права на об'єкти інтелектуальної власності відрізняються від таких для матеріальних об'єктів. Якщо матеріальний об'єкт власності досить помістити під «замок» чи приставити до нього охоронця, то для охорони об'єктів інтелектуальної власності такі засоби непридатні. Основним способом охорони в цьому випадку є видача автору або іншому суб'єкту права об'єкта інтелектуальної власності охоронного документа: патенту чи свідоцтва.

Охорона, яка надається інтелектуальній власності законами України, сприяє збільшенню кількості винаходів і раціоналізаторських пропозицій, росту інвестицій, розвитку науково-дослідної діяльності, що приводить до технічного прогресу, поліпшення якості промислової продукції, підвищення культурного рівня громадян.

Суть охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності полягає в тому, що автор (розроблювач) об'єкта інтелектуальної власності або інша визнана законом особа одержує від держави виключні права на створений об'єкт інтелектуальної власності на визначений період часу. Ці права регламентуються охоронним документом, що видається власнику об'єкта інтелектуальної власності.

Автор, що одержав охоронний документ, наприклад патент, почуває себе впевнено, оскільки його права охороняються законом. Тепер він може розкрити даний винахід для широкого кола осіб на предмет «використання ними цього об'єкта на законних підставах. Якби автор не мав охоронного документа, то він, швидше за все, не розкрив би даний винахід, ніхто б не зміг скористатися ним і предмет винаходу залишився б невідомим. Крім того, закріплене охоронним документом присвоєння особистих (немайнових), а також майнових прав сприяє використанню об'єкта інтелектуальної власності, і це, мабуть, єдиний спосіб отримання вигоди автором у результаті використання об'єкта

інтелектуальної власності самостійно з одержанням переваг над конкурентами чи шляхом дозволу третім особам використовувати об'єкт інтелектуальної власності за ліцензійні платежі.

Часто охорону інтелектуальної власності ототожнюють з її захистом і користуються терміном «захист прав інтелектуальної власності». Ми будемо розрізняти поняття «правова охорона» і «правовий захист». Підставою для цього служить те, що ці дві дії мають бути розділені, тому що, по-перше, вони мають різні цілі, а по-друге, здійснюються різними організаційними структурами. Охороною (оформленням прав з видачею охоронного документа) займаються патентні органи, а захистом (у випадку порушення цих прав) – адміністративні і судові органи. Хоча якщо розглядати це питання з теоретичної точки зору, то поняття «правовий захист» у цьому контексті є складовою ширшого поняття «правова охорона».

Можна назвати, принаймні, чотири принципи правової охорони:

Охороноспроможність. Тобто об'єкт правової охорони повинен відповідати визначеним законом вимогам. Наприклад, винахід відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

Визнання за правовласником виключного права на об'єкт права інтелектуальної власності.

Додержання прав не тільки правовласників, а й дійсних розробників (авторів, винахідників).

Додержання балансу інтересів правовласника, з одного боку, і суспільства – з іншого, шляхом обмеження монополії на об'єкт права, наприклад, встановленням розумного строку дії охоронного документа.

2. Охорона прав на об'єкти промислової власності

Право на винахід, корисну модель і промисловий зразок охороняється державою і засвідчується *патентом*.

Патент – це техніко-юридичний документ, виданий заявнику на винахід, корисну модель чи промисловий зразок, що відповідає умовам патентоспроможності і підтверджує авторство, пріоритет і право власності на зазначені об'єкти.

Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Критерій новизни полягає в тому, що винахід не є частиною *рівня техніки*, що визначає всі відомості, що стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи, або якщо заявлено пріоритет – *до дати її пріоритету*.

Винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки.

Промислова придатність визначається тим, що винахід може бути використаний у промисловості або в іншій сфері діяльності.

Для кожного об'єкта інтелектуальної власності існують свої критерії охороноздатності, що визначені у відповідних законах України.

Для оформлення прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки необхідно подати відповідним чином оформлену заявку в Державний департамент інтелектуальної власності (далі – Установа). Для цього заявка направляється на адресу Державного підприємства «Український інститут промислової власності», підлеглого Установі, де проходить експертизу. Одночасно з публікацією відомостей про видачу патенту Установа здійснює державну реєстрацію патенту, для чого вносить до реєстру відповідні дані. Видача патенту здійснюється Установою в місячний термін після реєстрації патенту.

Право на подання заявки, насамперед, має автор. У встановлених законом випадках це право має роботодавець.

В Україні діють два види патентів на винахід: патент *із терміном дії 20 років*, що видається після проведення експертизи по суті, і деклараційний патент – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи та експертизи на локальну новизну заявки на винахід.

Терміни дії патенту прийнято відраховувати від дати подання заявки до Установи. Якщо заявка спочатку була подана в одній із країн Паризького Союзу, а потім в Україні, то дія патенту відраховується від дати раніше поданої заявки, що називається конвенційним пріоритетом.

Основні характеристики щодо правової охорони цих об'єктів наведені в *табл. 1*.

Таблиця 1. Характеристика об'єктів промислової власності

<i>Об'єкт промислової власності</i>	<i>Об'єкт правової охорони</i>	<i>Критерії охороноздатності</i>	<i>Охоронний документ</i>	<i>Термін правової охорони, роки</i>
<i>Винахід</i>	продукт; процес; нове застосування відомого продукту чи процесу	– новизна; – винахідницький рівень; – промислова придатність	патент	20 або 6
<i>Корисна модель</i>	форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу	– новизна; – промислова придатність	патент	10
<i>Промисловий зразок</i>	результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання	– новизна;	патент	10
<i>Торговельна марка (знак для товарів і послуг)</i>	Будь-яке позначення (слова, літери, цифри тощо), або будь-яка комбінація позначень	відповідність публічному порядку, принципам гуманності і моралі	свідоцтво	10
<i>Географічне зазначення</i>	назва географічного місця, яка вживається для позначення товару	правдивість	свідоцтво	10

Дія охоронного документа на об'єкт промислової власності може достроково припинитися цілком чи частково на основі таких підстав:

- за заявою власника патенту;
- через невчасну сплату річного збору за підтримання дії охоронного документа.

Охорона прав на об'єкти промислової власності регламентується законами України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», а також низкою підзаконних актів: положень, правил, інструкцій.

3. Охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності

Права на сорти рослин охороняються Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» (2001 р.).

Охоронним документом, що закріплює права суб'єктів права на *сорт рослин*, є патент.

Урядовий орган державного управління, що діє у складі центрального органу вищої виконавчої влади з питань сільського господарства і продовольства, на підставі позитивного рішення експертного органа за результатами експертизи на патентоспроможність сорту, здійснює державну реєстрацію сорту, вносячи його до Державного реєстру сортів України. Після реєстрації сорту Урядовий орган протягом одного місяця видає авторові (авторам) свідоцтво про *авторство* на сорт, а *заявникові – патент*.

Термін дії патенту становить 25 років від дати надходження заявки. Для сортів деревних, чагарникових культур – 30 років.

Права на топографії інтегральних мікросхем охороняються Законом України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (1997 р.).

Охоронним документом, що підтверджує реєстрацію Установою топографії інтегральних мікросхем і засвідчує право власності на дану топографію, є свідоцтво. Реєстрація здійснюється шляхом занесення Установою топографії до Державного реєстру України топографій інтегральних мікросхем. *Свідоцтво діє протягом 10 років* від дати подачі заявки в Установу чи від дати першого використання топографії.

Комерційна таємниця виконує важливу функцію в забезпеченні конкурентоздатності товарів і послуг. Тому правовласник, безумовно, має право на захист її від неправомірного використання. Однак незважаючи на високу і безупинно зростаючу значимість цього об'єкта інтелектуальної власності, відсутня його пряма правова охорона. На цей час немає закону України про охорону *комерційної таємниці*. Основною перешкодою для розроблення закону є те, що інформація про комерційну таємницю внаслідок її конфіденційності не підлягає реєстрації. З цієї причини охоронних документів на неї ніхто не видає. До того ж виявити неправомірне використання такої інформації майже неможливо, установити порушення і порушника дуже складно.

Частково правова охорона комерційної таємниці може бути здійснена в рамках законів України «Про інформацію» і «Про науково-технічну

інформацію» у частині, що стосується нерозкритої інформації. Однак варто мати на увазі, що нерозкрита інформація може бути об'єктом правової охорони доти, поки вона зберігає свою конфіденційність. Більш надійним способом охорони такої інформації може бути застосування заходів, що гарантують збереження її конфіденційності. Умови конфіденційності, зокрема, можуть охоронятися договором.

Джерелом права щодо охорони раціоналізаторських пропозицій є «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій», затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 року. Порядок оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію регламентований «Методичними рекомендаціями про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію», що затверджені наказом Державного патентного відомства України від 27 квітня 1995 р. Новий Цивільний кодекс України, що набрав чинності з 1 січня 2004 р. дає більш розширене, порівнянно з попередньою редакцією, тлумачення поняття раціоналізаторської пропозиції. Це визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Для оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію автор подає заявку на неї тому підприємству, діяльності якого відповідає пропозиція. Заява реєструється в журналі реєстрації заяв на рацпропозицію за формою, затвердженою Державним комітетом статистики України. На підприємстві пропозиція піддається своєрідній експертизі по суті. Якщо пропозиція визнається раціоналізаторською, то вона приймається для використання. По закінченні місяця після ухвалення позитивного рішення автору видається охоронний документ – свідоцтво установленої форми. Свідоцтво підписується керівником підприємства і затверджується печаткою. Це свідоцтво закріплює за автором немайнові і *майнові права*. До останніх належить право на винагороду.

4. Охорона об'єктів авторського права і суміжних прав

Авторські права і суміжні права охороняються Законом України «Про авторське право і суміжні права». Цей закон охороняє особисті (немайнові) і *майнові права* авторів і їхніх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням творів науки, літератури і мистецтва (*авторське право*), а також прав виконавців, виробників фонограм і організацій *мовлення* (суміжні права). Крім того, немайнові й *майнові права* власників авторського права і суміжних прав охороняються іншими законами України, а саме:

- Про інформацію (1992);
- Про друковані засоби масової інформації в Україні (1992);
- Про науково-технічну інформацію (1993);
- Про збереження і розвиток народних художніх промислів України в ринкових умовах (1993);
- Про телебачення і радіомовлення (1993);
- Про захист інформації в автоматизованих системах (1994);

- Про наукову і науково-технічну експертизу (1995);
- Про інформаційні агентства (1995);
- Про рекламу (1996);
- Про видавничу справу (1997);
- Про систему суспільного телебачення і радіомовлення в Україні (1997);
- Про державну підтримку засобів масової інформації і соціальний захист журналістів (1997);
- Про професійних творчих працівників і творчі союзи (1997);
- Про кінематографію (1998) тощо.

Це питання знайшло своє відображення також у Конституції України, Цивільному кодексі України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, у низці постанов Верховної Ради України і нормативних актах Українського агентства з авторських і суміжних прав (УААСП).

За загальним правилом *twір* може бути використаний третіми особами тільки з дозволу власника авторського права. Найбільш поширеними є права: копіювати чи іншим способом відтворювати *twір*, здійснювати звукозапис виконання твору; виконувати перед публікою твори, зокрема, музичні, драматичні чи аудіовізуальні; здійснювати публічний показ творів по радіо чи телебаченню, іншими способами трансляції; переводити на іншу мову літературні твори; здійснювати прокат, особливо творів, записаних на носії і комп'ютерні програми; екранізувати твори і, зокрема, створювати на їхній основі аудіовізуальні твори.

На відміну від промислової власності, де автори одержують охоронні документи у формі патентів чи свідоцтв і де існують строгі процедури для цього, оформлення прав на об'єкти авторського права не настільки формалізоване.

Виникнення і здійснення авторських прав не вимагає виконання будь-яких формальностей. Одна з форм охорони полягає в тому, що власник авторського права для оповіщення про свої права може використовувати *знак охорони авторського права*, що міститься на кожному примірнику твору і складається з латинської букви © в колі, імені (найменування) власника авторського права і року першого опублікування твору. Наприклад: © Інститут інтелектуальної власності і права, 2002.

Якщо за публічне використання літературно-художніх і музичних творів авторів – постійних жителів України нараховується *авторська винагорода*, автори для одержання гонорару реєструють ці твори в УААСП у порядку, обумовленому «Інструкцією про порядок обліку авторів, реєстрації творів і розподілу гонорару», що затверджено наказом УААСП від 19 лютого 1997 р. № 10. Авторів, яким виплачуються лише договірні й інші разові суми, в Установі не реєструються. Їхні права, зазвичай, охороняються договірним правом.

Власник авторського права для одержання свідоцтва про *авторство* на оприлюднений *twір* у будь-який час протягом терміну охорони авторського права може його зареєструвати в офіційних державних реєстрах.

Державна реєстрація здійснюється відповідно до встановленого порядку УААСП, що складає і періодично видає каталоги всіх реєстрацій.

Після реєстрації прав автору видається свідоцтво. При виникненні суперечки реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, тобто вважається дійсною, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

Варто враховувати ту обставину, що авторське право на *твір*, створений за договором з автором, який працює за наймом, належить автору. А от *виключне право* на використання такого твору належить особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачене договором.

Охорона майнових прав авторів на Україні діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Дія терміну охорони починається з першого січня року, що наступає за роком, у якому мали місце юридичні факти.

Безстроково охороняються законом право *авторства*, право на ім'я і право протидіяти перекрученню чи іншій зміні твору чи будь-якому іншому зазіханню на твір, що може завдати шкоди честі й репутації автора.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» охороняє права виконавців, виробників фонограм і відеограм, а також організацій *мовлення*. Охорона суміжних прав здійснюється без завдання шкоди охороні творів авторським правом.

Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів творів, що виконуються. Виробники фонограм і відеограм, а також організації мовлення повинні дотримуватись прав авторів і виконавців. Організації мовлення повинні дотримуватись прав виробників фонограм, авторів і виконавців.

Оформлення суміжних прав також не вимагає *виконання* будь-яких формальностей. Виробники фонограм і відеограм, а також для оповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм і відеограм чи на їхніх упаковках проставляти *знак охорони суміжних прав*, що складається з латинської літери Р у колі, імені (найменування) власника суміжних прав і року першої публікації фонограми. *Наприклад: ® Apreleska Sound Production, 1995 р.*

Особисті (немайнові) права виконавців охороняються безстроково. *Майнові права* виконавців, виробників фонограм і відеограм, а також організацій мовлення охороняються *протягом 50 років*. Термін охорони починається з першого січня року, що наступає за роком, у якому мали місце юридичні факти (перше *виконання*, перше опублікування, перша передача).

5. Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності за кордоном

Законодавство України, як і будь-якої іншої країни, регулює відносини у сфері промислової власності тільки своєї країни. Тому патент, отриманий в Україні, має силу тільки на території України. Якщо ж заявник хоче одержати правову охорону в інших країнах, він повинен одержати її в кожній із цих країн.

Для того, щоб полегшити одержання правової охорони об'єктів промислової власності своїм громадянам і юридичним особам у зарубіжних країнах, у 1883 р. одинадцять країн підписали *Паризьку конвенцію про охорону промислової власності і створили Міжнародний Союз з охорони промислової власності*. На сьогодні учасниками цієї конвенції є понад 130 країн. *Конвенція* встановлює положення, що належать до винаходів, торговельних марок, промислових зразків, фірмових найменувань, найменувань місць походження і вказівок походження, а також до несумлінної конкуренції. Після підписання у 1883 р. Паризька конвенція час від часу переглядалася. Кожна з конференцій з перегляду, починаючи з Брюссельської конференції у 1900 р., закінчувалася прийняттям Акта перегляду Паризької конвенції.

Будь-який громадянин України має право запатентувати винахід, *корисну модель, промисловий зразок* в інших країнах. Для цього до подачі заявки на одержання охоронного документа за кордоном заявник зобов'язаний подати заявку до Державного департаменту інтелектуальної власності та інформувати його про свій намір здійснити таке патентування. Якщо протягом трьох місяців від дати подачі заявки не надійде заборона на патентування, то *заявка* може бути подана у відповідний орган відповідної держави. При цьому, якщо патентування винаходу здійснюється за процедурою Договору про патентну кооперацію (РСТ), міжнародна *заявка* теж подається до Державного департаменту інтелектуальної власності. Патентування за кордоном здійснюється, як правило, через посередника – патентного повіреного України.

Громадяни України також мають право зареєструвати торговельну марку за кордоном. При реєстрації торговельної марки за кордоном відповідно до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків однією з умов є подача заявки через власне національне патентне відомство.

При патентуванні за кордоном слід додержуватися норм міжнародних угод у сфері промислової власності, до яких приєдналася Україна.

Охорона авторських прав за кордоном здійснюється відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (1886 р.), до якої приєдналася Україна. В основу Бернської конвенції покладено три принципи.

Принцип національного режиму полягає в тому, що твори, створені в одній країні-учасниці, повинні отримувати в інших країнах-учасниках таку ж охорону, яка надається в цих країнах творам своїх громадян.

Принцип автоматичної охорони означає, що охорона за національним режимом надається автоматично без будь-яких формальних умов реєстрації тощо.

Принцип незалежності охорони полягає в тому, що охорона надається в країнах-учасниках незалежно від наявності охорони в країнах походження твору.

Міжнародно-правова охорона суміжних прав здійснюється на підставі Римської конвенції 1961 року. За цією Конвенцією охороняються права виконавців (протиція фіксації та прямій передачі в ефір чи доведенню до загального відома їх виконань без згоди виконавця), права виробників

фонограм (дозволяти чи забороняти *відтворення* фонограм, а також ввезення та *розповсюдження* примірників без їхнього дозволу), права організацій мовлення (дозволяти чи забороняти ретрансляцію, фіксацію і *відтворення* їхніх програм).

Основним принципом Римської конвенції є принцип національного режиму. Так, *виконання* охороняється за національним режимом країни-члена, якщо воно мало місце в іншій країні, що домовляється. Охорона фонограми надається за національним режимом країни-члена за умови, якщо *виробник фонограм* є громадянином іншої країни, що домовляється; перший запис звуку зроблено в іншій країні, що домовляється; фонограма вперше опублікована в країні, що домовляється. Кожна країна, що домовляється, надає організації мовлення національний режим за умови, якщо штаб-квартира організації мовлення знаходиться в іншій країні-члені або якщо передачу в ефір здійснено за допомогою передавача, що знаходиться в іншій країні – члені Римської конвенції.

Література

1. Довгий С. О., Жаров В. О. та ін. Охорона інтелектуальної власності в Україні. – К., 2002.
2. Голосніченко. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). – К., –1998.
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»: Відомості Верховної Ради України, 1994, № 7).
4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»: – (Відомості Верховної Ради України, 1994, № 7).
5. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»: Відомості Верховної Ради України, 1994, № 7.
6. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»: Відомості Верховної Ради України, 1998, № 8.
7. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»: Відомості Верховної Ради України, 1999, № 32.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Офіційний текст. – К., 2004.
9. Митний кодекс України: Офіційний текст. – К., 2004.
10. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»: Відомості Верховної Ради України, 1996, № 36.

Змістовний модуль 2. Здійснення прав інтелектуальної власності

Тема 4. Економіка інтелектуальної власності

1. Права на об'єкти інтелектуальної власності як товар
2. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності
3. Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності
4. Управління правами інтелектуальної власності

Ключові терміни: нематеріальні активи; методи оцінки нематеріальних активів; комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності; ліцензіар; ліцензіат; методи та підходи оцінки; створення об'єкта інтелектуальної власності; управління правами інтелектуальної власності; життєвий цикл інтелектуальної власності.

1. Права на об'єкти інтелектуальної власності як товар

Товар – це продукт праці, що виготовлений для продажу. Цей продукт стає товаром, якщо на нього визначена ціна. Відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» можуть оцінюватися «...*нематеріальні активи*, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності...». Таким чином, майнові права на об'єкти інтелектуальної власності мають ознаки товару, тому що вони є продуктом праці і можуть мати ціну.

До основних властивостей будь-якого ринкового товару належать:

- а) корисність;
- б) рідкість – властивість, протилежна загальнодоступності;
- в) універсальність – придатність до обміну на гроші або на будь-які інші ринкові товари.

Корисність – це здатність задовольняти будь-яку потребу. Тобто якщо об'єкт інтелектуальної власності нікому не потрібний, то він не може стати товаром.

Найважливішою є властивість рідкості, що перетворює корисність продукту в комерційну цінність, а сам продукт – у товар.

Рідкість для об'єктів інтелектуальної власності реалізується ідеально тому, що за визначенням об'єкт інтелектуальної власності має бути новим, оригінальним, неповторним. Наявність перших двох властивостей для матеріальних об'єктів майже автоматично забезпечує третю. Але для права інтелектуальної власності ця властивість має суттєві відмінності.

З третьою властивістю товару – універсальністю – тісно пов'язана його оборотоспроможність, що припускає *відчуження прав* інтелектуальної власності як від індивідуума, так і від підприємства. Тільки в цьому випадку права на об'єкти інтелектуальної власності можуть обернутися як товар у його звичайному розумінні.

За принципом «*відокремлюваності*» права інтелектуальної власності можна поділити на три групи:

- а) права, що відокремлюються як від індивідуума, так і від підприємства;
- б) права, що не відокремлюються від індивідуума;
- г) права, що не відокремлюються від підприємства.

До першої групи належать права на об'єкти права інтелектуальної власності, такі як: винаходи, торговельні марки, твори літератури і мистецтва, аудіо- та відеограми тощо.

До невідокремлюваної від індивідуума інтелектуальної власності належать: знання, уміння, творчі здібності людей тощо, які зайняті розробленням об'єктів інтелектуальної власності. У сукупності – це так званий людський капітал, що не може бути відокремлений від його носія – людини, тобто не може бути товаром у звичайному розумінні.

Від підприємства не можна відокремити: системи і методи функціонування, що розроблені як складові частини діючого підприємства; наявність підготовленого персоналу; досягнення в галузі маркетингу власної продукції, ділову репутацію підприємства тощо.

З цієї причини невідокремлювані від індивідуума чи від підприємства результати творчої діяльності не можуть виступати як товар. Але вони можуть продаватися (передаватися) разом з підприємством чи індивідуумом. Наприклад, не можна передати видатні організаторські здібності директора одного підприємства директору іншого підприємства. Можна тільки запросити талановитого директора на інше підприємство, запропонувавши йому вигідніші умови праці, тобто «купити» його разом з його якостями.

Активи підприємства складаються з матеріальних активів, до яких відносять: рухоме, нерухоме майно і оборотні кошти, а також із нематеріальних активів – в основному прав. Насамперед, це права власності на ОІВ, права користування природними ресурсами (землею, водою, надрами), а також права користування економічними, організаційними й іншими перевагами і пільгами: податковими пільгами, місцем на товарній біржі. Крім того, до нематеріальних активів відносять гудвіл (ділову репутацію), списки клієнтів тощо.

Нематеріальні активи – це принципово новий об'єкт фінансового обліку для України, що узагальнює особливі види капіталу підприємства, а також характеризує його економічний потенціал і фінансову стабільність.

Відмінними ознаками нематеріальних активів є:

– відсутність матеріальної основи і при цьому володіння такою коштовною якістю, як здатність давати доход власнику, виходячи з довгострокових прав і переваг, що вони приносять йому так довго, як це можливо;

– відсутність наміру продажу нематеріальних активів у нормальних умовах діяльності підприємства;

– тривалість експлуатації, що дозволяє враховувати їх у складі довгострокових інвестицій як оборотні активи і через обраний варіант облікової політики встановлювати більш розумний термін погашення їхньої первісної

вартості при загальній невизначеності термінів функціонування (гудвіл, товарні знаки тощо);

- відсутність відходів;
- багатогцільовий характер експлуатації, що дозволяє використовувати об'єкт на різних ділянках діяльності підприємства;
- підвищений ступінь ризику в прагненні отримати доход від застосування подібних активів.

В Україні основними нормативно-правовими актами, що регулюють правовідносини, які стосуються нематеріальних активів, є: Закон України «Про оподаткування прибутку підприємства» (1997 р.); «Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 р. № 250; «Указівки по організації бухгалтерського обліку в Україні», затверджені наказом Міністерства економіки України від 7 травня 1993 р. № 25, а також Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (Зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 02.11.1999 за № 750/4043).

Права на об'єкти інтелектуальної власності стають нематеріальними активами після того, як вони будуть поставлені на бухгалтерський облік. Для цього, принаймні, необхідно виконати дві умови: встановити ціну прав і термін їх служби.

За цією ознакою ОІВ поділяються на дві групи: ОІВ з установленим терміном служби та ОІВ з невстановленим терміном служби. Ця обставина має важливі наслідки при визначенні вартості ОІВ як товару, а також при встановленні терміну його амортизації, коли він перебуває на балансі підприємства як нематеріальний актив.

Розрізняють юридичний і економічний термін служби. Одні ОІВ мають встановлений термін дії, а інші можуть не мати встановленого терміну служби. Наприклад, відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» юридичний термін дії (служби) *патенту дорівнює 20 рокам*. Однак цілком можливо, що за цей час патент може морально застаріти, тому що не виключена ймовірність, що з'являться нові аналогічні, більш ефективні винаходи. Тому при економічних розрахунках для патентів установлюється коротший термін, так званий економічний, *котрий дорівнює 10 – 12 рокам*, а в окремих випадках і менше.

Встановлений термін служби характерний для більшості прав на об'єкти інтелектуальної власності, відокремлюваних від індивідуума і підприємства, але не для всіх. Так, *торговельні марки* не мають встановленого *терміну служби*, оскільки визначений законом термін дії після його закінчення може кожний раз продовжуватися ще на 10 років. Не мають встановленого терміну більшість прав на об'єкти інтелектуальної власності, невіддільні від підприємства чи індивідуума. Крім того, права на ті самі об'єкти інтелектуальної власності можуть мати як визначений, так і невизначений термін дії. *Наприклад, ліцензія на право використання винаходу чи товарного знака може бути надана як на визначений, так і на невизначений термін.*

Зазначимо, що без установлення терміну дії стає проблематичним визначення вартості переданих прав на об'єкти інтелектуальної власності, а сама процедура встановлення терміну дії буває надзвичайно складною і відповідальною.

2. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності

Метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві або продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності – це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар.

Основними способами комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності є:

- використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві;
- внесення прав на об'єкти права інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства;
- передача (продаж) прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Для практичного здійснення вказаних шляхів комерціалізації необхідно також знати, як розрахувати вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності та як поставити їх на бухгалтерський облік підприємства.

Вважається, що комерціалізація через використання об'єктів інтелектуальної власності у власному виробництві є найбільш вигідною з точки зору прибутку. Адже весь прибуток від продажу інноваційного продукту, що отримано за допомогою об'єктів інтелектуальної власності, залишається у правовласника ОІВ.

Оскільки обсяг виробленої продукції може бути великим, то і прибуток, що надходить від її реалізації, може в багато разів перевищувати вартість прав на ОІВ у разі передачі прав на використання ОІВ або продажу прав власності на ОІВ.

Зрозуміло, що цей спосіб комерціалізації пов'язаний із значними стартовими витратами на доопрацювання ОІВ, розробленням технологій виробництва тощо. Однак у разі успіху продаж виробленої продукції компенсує ці витрати і, крім того, буде отриманий значний прибуток.

Статтею 13 Закону України «Про господарські товариства» (1991) передбачена можливість використання нематеріальних активів (у тому числі ОІВ) при формуванні статутних капіталів нових господарських товариств. Отже, інтелектуальну власність можна вносити до статутного капіталу замість майна, грошей та інших матеріальних цінностей, для чого необхідна лише добра воля всіх засновників. Використання інтелектуальної власності в статутному капіталі дозволяє:

- сформуванню значний за своїми розмірами статутний капітал без відволікання коштів і забезпечити доступ до банківських кредитів і інвестицій,

використовуючи інтелектуальну власність як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна;

- амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі й замінити її реальними коштами, включаючи амортизаційні відрахування на собівартість продукції, тобто капіталізувати інтелектуальну власність;

- авторам і підприємствам – власникам інтелектуальної власності – стати засновниками (власниками) при організації дочірніх і самостійних фірм без відгалуження коштів.

Внесення прав на ОІВ до статутного капіталу замість «живих грошей» надає також:

- право на отримання частки прибутку (дивідендів);
- право на участь в управлінні підприємством через загальні збори правління;
- право на отримання ліквідаційної квоти в разі ліквідації підприємства тощо.

Якщо правовласник не передбачає використовувати об'єкти інтелектуальної власності у власному виробництві чи розпочати новий бізнес або створити спільне підприємство, він може передати повністю або частково права власності на об'єкт інтелектуальної власності іншій фізичній або юридичній особі.

Майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності є сукупністю права володіти, користуватися і розпоряджатися цим об'єктом.

Продаж прав у повному обсязі здебільшого проводиться через договір купівлі-продажу як договір обмінної угоди, за яким у результаті передачі права власності на об'єкт інтелектуальної власності (продажу охоронного документа – патенту або свідоцтва) власник як сторона, яка продає, втрачає всі майнові права на нього. Тобто якщо продано патент на винахід, то він переєструється на ім'я нового правовласника і до останнього переходять усі майнові права на цей об'єкт.

Але частіше передається лише право користування об'єктом інтелектуальної власності.

Власник прав на будь-який об'єкт промислової власності (ліцензіар) може продати ліцензію (видати дозвіл на користування об'єктом інтелектуальної власності) будь-якій особі (*ліцензіату*), якщо він не хоче або не в змозі використовувати відповідний об'єкт.

Продаючи ліцензію переслідують мету отримати прибуток, не втрачаючи капіталу на виробництво та освоєння ринку. *Продаж ліцензії – це шлях упровадження технологій* на ринку без продажу товарної продукції. Доходами від продажу ліцензій юридичні або фізичні особи покривають свої витрати на наукові дослідження.

Придбання або продаж ліцензії є діловою угодою. Факт продажу або купівлі ліцензії юридично оформляється ліцензійним договором, який відрізняється від інших договорів купівлі-продажу тим, що продається або купується нематеріальний об'єкт. *Ліцензіат отримує право* на використання

об'єкта інтелектуальної власності *лише на обумовленій ліцензійним договором території та на певний термін.*

Залежно від обсягу прав, що передаються, за діючим Цивільним кодексом України, розрізняють: виключну, одиничну і невиключну ліцензії.

Виключна ліцензія видається тільки одній особі і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обумовлена цією ліцензією.

Одинична ліцензія також видається тільки одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у даній сфері.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності і видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у даній сфері.

За ліцензійним договором завжди передбачається виплата певної грошової винагороди ліцензіару. У більшості випадків продаж ліцензії здійснюється за розрахунковою договірною ціною з орієнтиром на ціни внутрішнього та зовнішнього ринків. *Основними видами ліцензійних платежів є роялті, паушальний та комбінований платежі.*

Роялті – вид платежів, який платить ліцензіат ліцензіару протягом усього терміну дії ліцензійного договору чи як відсоток від суми прибутку чи суми обороту від випуску продукції або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції.

Паушальний платіж – це виплата ліцензіарові визначеної зафіксованої в договорі суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції.

Комбіновані платежі – найбільш поширені та передбачають виплату ліцензіару ліцензіатом первинного сталого платежу до початку виробництва та збуту ліцензійної продукції з подальшою виплатою залишку розрахункової ціни ліцензії як роялті після того, як буде налагоджено виробництво ліцензійної продукції. Таким чином, ліцензіар має можливість отримувати відрахування від реального доходу ліцензіата протягом усього терміну дії ліцензійного договору.

Патентовласник може отримати додатковий прибуток від використання свого об'єкта інтелектуальної власності за рахунок платежів за договором франшизи (в Україні – це договір комерційної концесії). Правовласник (franchiser) дозволяє іншій особі (franchisee) використовувати права на промислові зразки, фірмові найменування, торговельні марки, технології, комерційну таємницю тощо.

Різниця договору франшизи від звичайного ліцензійного договору в тому, що права передаються на пільговій, привілейованій основі. Так, користувач отримує вже готову технологію під відомою торговельною маркою. Тому йому не потрібно відвойовувати місце на ринку, а його ризики зводяться до мінімуму. Договір франшизи повинен містити умову про те, що якість товарів та послуг franchisee буде не нижчою якості товарів і послуг franchiser, а останній буде здійснювати контроль за використанням цієї угоди.

Відносно новою формою комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності є лізинг. За договором лізингу передається різне технологічне обладнання, верстати, прилади тощо, які виконані на рівні винаходів і захищені патентами. Тобто, разом із технологічним обладнанням і процесом передається право користуватися об'єктом інтелектуальної власності.

Вибір такої форми комерціалізації, як лізинг дозволяє початківцям відкривати і розширяти свій бізнес навіть за досить обмеженого стартового капіталу, оперативно використовуючи у виробництві сучасні досягнення науково-технічного прогресу.

3. Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності

Вартість є однією з основних ознак товару. Щоб продати права на об'єкти інтелектуальної власності чи використати їх у власному виробництві, необхідно визначити їхню вартість.

Відповідно до Міжнародних стандартів оцінки (МСО-1 ... МСО-4) розрахунки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності можуть виконуватися при визначенні:

- оподаткованої бази майна підприємств;
- вартості виключних прав, переданих на основі ліцензійного договору чи договору про їхню переуступку;
- вартості об'єктів інтелектуальної (промислової) власності, що вносяться до статутного капіталу підприємства;
- розміру компенсації, яку треба виплатити згідно з чинним законодавством правоволодільцю за порушення його виключних (майнових) прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Необхідність оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності виникає також при постановці їх на бухгалтерський облік, приватизації, страхуванні, передачі у заставу з метою отримання кредиту, банкрутстві підприємства тощо.

Прийоми, що застосовуються для визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності, можна розділити на три групи: підходи, методи і методики. Підходи дають принципи визначення вартості. Методи визначають процедуру розрахунку вартості. Методики розглядають застосування того чи іншого методу стосовно конкретних об'єктів інтелектуальної власності та конкретних цілей розрахунку.

Оцінка вартості прав на конкретний об'єкт інтелектуальної власності у конкретному випадку їхнього використання є досить складною процедурою й у кожному випадку вимагає унікального рішення задачі. Однак при всьому різноманітті таких випадків існує три загально визначених підходи до оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності: витратний підхід, порівняльний (ринковий) підхід, доходний підхід.

Витратний підхід (підхід на основі активів) заснований на припущенні, що вартість об'єкта інтелектуальної власності дорівнює вартості витрат на його створення, доведення до робочого стану й амортизацію. Цей підхід до

розрахунку вартості влаштує покупця, тому що він може документально відстежити витрати на створення об'єкта інтелектуальної власності і, таким чином, переконатися, що ця вартість виправдана. Але він не вигідний для продавця, оскільки останній одержить суму, рівну тільки понесеним витратам на створення об'єкта інтелектуальної власності, тобто без прибутку.

Порівняльний (ринковий) підхід до оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності припускає використання прийому порівняння продажів. Сутність підходу полягає в порівнянні об'єкта, що оцінюється, з аналогічними за призначенням, якістю і корисністю об'єктів, які були продані на цей час на аналогічному ринку.

Цей підхід дає так звану «справедливу ціну», тобто таку ціну, за яку продавець, який володіє інформацією про ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий продати об'єкт інтелектуальної власності, а покупець, який також володіє повною інформацією про об'єкт інтелектуальної власності і ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий купити даний об'єкт інтелектуальної власності. Тобто ціна встановлюється ринком і влаштує як продавця, так і покупця.

Доходний підхід припускає, що ніхто не стане вкладати свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, якщо такий же дохід можна одержати будь-яким іншим способом.

Суть підходу полягає в тому, що вартість прав на ОІВ визначають як функцію доходу, що може принести використання даного ОІВ у майбутньому.

Для розрахунку поточної вартості об'єкта оцінки застосовують два основних прийоми – дисконтування і капіталізації доходу.

У рамках кожного підходу існує один або декілька методів оцінки. Зв'язок між підходами і методами оцінки представлений у *табл. 2*. Перелік наведених методів не є вичерпним.

Таблиця 2. Зв'язок між підходами до оцінки об'єктів інтелектуальної власності та методами оцінки

Підхід	Метод оцінки
Витратний	Метод прямого відтворення Метод заміщення Метод фактичних витрат Метод приведених витрат
Порівняльний (ринковий)	Метод порівняння продажів
Доходний	Метод прямої капіталізації доходів Метод дисконтування грошових потоків Метод надлишкового прибутку Метод роялті Метод звільнення від роялті

Метод прямого відтворення активу визначає суму витрат, необхідних для створення нової точної копії активу, що оцінюється. Ці витрати повинні

ґрунтуватися на сучасних цінах і сировині, матеріалах, енергоносіях, комплектуючих виробках, інформації, а також на середньогалузевій вартості робочої певної кваліфікації. Метод прямого відновлення є переважним методом розрахунку вартості унікальних нематеріальних активів.

Метод заміщення використовує принцип, який стверджує, що максимальна вартість власності визначається мінімальною вартістю, яку необхідно сплатити під час придбання активу аналогічної корисності або з аналогічною споживчою вартістю. Ця вартість має назву вартості нового активу, який є еквівалентним за функціональними можливостями і варіантами його використання, але не обов'язково подібного об'єкта інтелектуальної власності, що заміщується.

Метод фактичних витрат базується на фактично наведених витратах, що вибрані з бухгалтерської звітності підприємств за кілька останніх років. Особливо треба звернути увагу на дві обставини: їхній розмір і строк створення активу. Витрати, які були проведені раніше, за необхідності мають бути скориговані у відповідному напрямі, а потім проіндексовані з урахуванням їхнього строку давності.

Витратний метод найчастіше використовується для оцінки нематеріальних активів, які не беруть участі у формуванні майбутніх прибутків і які не приносять прибутку на цей час, наприклад, коли нематеріальні активи, що оцінюються, мають соціальне значення або беруть участь в оборонних програмах, програмах безпеки державного або регіонального значення.

Метод порівняння продажів по суті співпадає з порівняльним підходом. Визначена за цим методом ціна об'єкта інтелектуальної власності є найбільш достовірною, оскільки вона сформована ринком. Однак в Україні через деякі причини (відсутність розвиненого ринку об'єктів інтелектуальної власності, недоступність баз даних про результати продажу об'єктів інтелектуальної власності тощо) цей метод практично не використовується.

Метод прямої капіталізації заснований на переведенні прибутку від комерційного використання об'єкта інтелектуальної власності у вартість останнього. Цей метод використовують найчастіше як експрес-метод для розрахунку залишкової вартості, а іноді для оцінки активів, строк життя яких практично не визначений. Процедура цього методу включає, по-перше, виявлення джерел і розмірів чистого прибутку, по-друге, виявлення ставки капіталізації, і, по-третє, визначення вартості активу як добутку від ділення чистого прибутку на ставку капіталізації.

Метод дисконтування заснований на припущенні того, що продукція, яка виготовлена з використанням об'єкта інтелектуальної власності, приносить додатковий прибуток порівнянно з продукцією, яка виготовляється без використання цього об'єкта інтелектуальної власності. Розрахунок вартості проводиться за формулою:

$$PV = \sum_{i=1}^n C_i \frac{1}{(1 \pm i)^t}$$

де: PV – розрахункова вартість об'єкта інтелектуальної власності;

t – розрахунковий період (роки);

C_t – грошовий потік (надлишковий прибуток) у періоді t ;

i – ставка дисконту (зменшення).

Метод роялті визначає вартість об'єкта інтелектуальної власності як частку від бази роялті (доходу, прибутку, вартості основної сировини). Розмір цієї частки має назву ставки роялті:

$$PV = \sum_{t=1}^n C_t \cdot R$$

де: C_t – грошовий потік (база роялті), грн;

R – ставка роялті, %.

Метод надлишкового прибутку є різновидом методу дисконтування грошових потоків. Відміна полягає у тому, що під грошовим потоком розуміють чистий надлишковий прибуток, що генерується у зазначений період. Чистий – означає, що він очищений від податків, а надлишковий – що це прибуток понад такого прибутку, який був би отриманий без використання об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ).

Метод роялті передбачає підсумовування періодичних грошових потоків (надходжень) роялті, що генерується за допомогою ОПІВ:

$$PV = \sum_{t=1}^n C_t \frac{R_t}{100}$$

де: PV – роялті;

t – періоди (роки);

C_t – грошовий потік у періоді t ;

R_t – ставка роялті в період t , %.

Для попередніх розрахунків можна прийняти середнє значення R_t – 5 %. Більш точно R_t можна знайти в таблицях, що враховують галузь економіки, вид продукції і серійність виробництва.

Метод звільнення від роялті передбачає розрахунок вартості об'єкта інтелектуальної власності за формулою:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{R_t}{100} \cdot \frac{C_t}{\left(1 + \frac{i}{100}\right)^t},$$

де: C_t – грошовий потік (база роялті), грн;

i – ставка дисконту, %.

Процес оцінки розпочинається з ідентифікації об'єкта інтелектуальної власності, тобто зі встановлення факту його юридичної правомочності та правовласника. Наступним кроком є визначення мети оцінки. Коли встановлені об'єкти оцінки і мета оцінки, визначають базу оцінки. Під базу оцінки розуміють вид вартості, що буде використаний під час оцінки.

Оцінка проводиться із застосуванням бази, що відповідає ринковій вартості або неринковим видам вартості. До неринкових видів вартості

належать: залишкова вартість заміщення, вартість у використанні, інвестиційна вартість тощо.

Наступним кроком є вибір підходу до оцінки. Вибір підходу обумовлюється видом об'єкта інтелектуальної власності, метою і базою оцінки. Після того як буде обрано той або інший підхід, у його рамках вибирають метод оцінки. І, нарешті, проводять розрахунок вартості прав на об'єкт інтелектуальної власності. Бажано виконати розрахунок не менш ніж двома методами. Процедура оцінки завершується оформленням звіту про оцінку, в якому має бути відображена всебічно обґрунтована вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» об'єкти інтелектуальної власності визнаються нематеріальними активами і передбачається (ст. 5) проведення бухгалтерського обліку для таких груп об'єктів інтелектуальної власності:

- права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торговельні марки, фірмові найменування й ін.);
- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорт рослин, породи тварин, ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо);
- авторського і суміжних з ним правами (право на літературні і музичні твори, програми для ЕОМ, бази даних і ін.).

Придбаний або отриманий на безоплатній основі об'єкт інтелектуальної власності відображається на балансі, якщо існує ймовірність одержання в майбутньому матеріальної вигоди, пов'язаної з її використанням, а його вартість може бути вірогідно визначена. Таким чином, для того, щоб поставити об'єкт інтелектуальної власності на бухгалтерський облік, необхідно визначити його вартість.

Ще однією умовою постановки об'єкта інтелектуальної власності на бухгалтерський облік є те, що термін використання прав на об'єкт інтелектуальної власності має бути не менше одного року, або не менше операційного циклу, якщо він перевищує один рік.

Використання інтелектуальної власності як нематеріального активу в господарській діяльності підприємств і відображення в бухгалтерському обліку операцій руху таких об'єктів дозволяє:

- документально підтверджувати довгострокові майнові права за допомогою обліку їх у балансі підприємства і створювати відповідні фонди амортизаційних відрахувань;
- одержувати додатковий прибуток від передачі прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, а також забезпечувати (залежно від обсягу переданих прав) обґрунтоване регулювання цін на інноваційну продукцію підприємства;
- виплачувати фізичним особам авторські винагороди, минаючи фонд заробітної плати, з віднесенням витрат по виплаті авторської винагороди на статтю собівартості продукції «Інші витрати», тобто без

обмеження розмірів виплат і без традиційних відрахувань у страхові та інші фонди.

Таким чином, постановка інтелектуальної власності на бухгалтерський облік є одним із варіантів введення інтелектуальної власності до господарського обігу і дає можливість підприємству отримати додатковий прибуток.

4. Управління правами інтелектуальної власності

Усе в цьому світі має початок і кінець. Об'єкт інтелектуальної власності не є винятком. Можна виділити п'ять етапів життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності. Це: створення об'єкта інтелектуальної власності, набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності, використання (комерціалізація) прав на об'єкт інтелектуальної власності, захист прав інтелектуальної власності, утилізація об'єкта інтелектуальної власності.

Створення об'єкта інтелектуальної власності розпочинається з ідеї. Наприклад, це може бути ідея винаходу або художнього твору. У підприємницькій діяльності ідеї, як правило, направлені на підвищення конкурентоспроможності технологій або виробів. Далі йде розроблення цієї ідеї. Наприклад, якщо це винахід, то необхідно зробити патентний пошук, щоб переконатися, що таких винаходів ще не було. Потім перевірити цю ідею експериментально. Закінчується створення об'єкта інтелектуальної власності оформленням його на матеріальному носії (папері, електронному носії тощо) таким чином, щоб він став зрозумілим для інших осіб.

Набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності, як правило, завершується отриманням від держави охоронного документа – патенту або свідоцтва на нього. Наявність такого документа значною мірою унеможливорює порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності з боку недобросовісних конкурентів.

Використання прав на об'єкти інтелектуальної власності є найпродуктивнішим етапом їхнього життєвого циклу. До цього етапу об'єкти інтелектуальної власності не приносять користі розробнику. Навпаки, витрачалися кошти на їхнє створення та набуття правової охорони. І тільки на етапі використання (комерціалізації) компенсуються попередні витрати, а також одержується прибуток – власне те, для чого в більшості випадків створюються об'єкти інтелектуальної власності.

Захист прав здійснюється у випадку, коли ці права порушуються недобросовісним конкурентом. Чинне законодавство України надає власнику прав на об'єкт права інтелектуальної власності декілька шляхів захисту своїх прав. Нині розгляд справ, пов'язаних із правами інтелектуальної власності, здійснюється в адміністративному або судовому порядку.

Утилізація є останнім етапом життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності. Оскільки за визначенням об'єкт інтелектуальної власності є нематеріальним, то немає необхідності його знищувати або переробляти у щось інше. Просто після закінчення юридично визначеного строку дії прав

інтелектуальної власності він зникає як об'єкт власності і переходить у суспільне надбання. Тобто будь-хто може його використовувати без дозволу правовласника.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі його створення. На цьому етапі треба відповісти на запитання: «Який товар буде конкурентоздатним і мати попит на ринку в майбутньому, можливо через кілька років?» І тільки після цього варто приступати до його розроблення. Необхідно виробити стратегію фірми. Спланувати капіталовкладення в інтелектуальну власність, визначити ресурси, які необхідні для розроблення нової технології і забезпечення конкурентоздатності як самої технології, так і товарів, що виробляються на її основі. Треба також оцінити можливості основних конкурентів.

При визначенні стратегії фірми щодо розроблення об'єктів права інтелектуальної власності, їхньої правової охорони і подальшого використання неocenенну користь надають патентні дослідження, що проводяться за допомогою патентної інформації.

Патентна інформація – це технічна і правова інформація, що міститься в офіційних періодичних публікаціях відомств інтелектуальної власності, які є в усіх країнах, де законодавством передбачена правова охорона об'єктів інтелектуальної власності. Майже дві третини технічної інформації, що розкривається у патентній інформації, більш ніде не публікується.

Патентна інформація допомагає:

- відслідковувати передові досягнення у даній сфері;
- знайти партнерів по бізнесу;
- знайти постачальників і матеріали;
- відстежувати діяльність реальних і потенційних конкурентів;
- знайти відповідні ринки.

Технічна інформація, яка міститься в патентних документах, дозволяє:

– уникнути зайвих витрат на дублювання досліджень;

– виявити і оцінити технологію для ліцензування та передання технології;

- знайти альтернативні технології;
- бути на сучасному рівні у певній галузі;
- знайти готові рішення технологічних проблем;
- знайти ідеї для подальших інновацій.

І, нарешті, патентна інформація може використовуватися для того, щоб:

– уникнути можливих проблем з порушенням прав власників охоронних документів на об'єкти промислової власності;

– оцінити патентоспроможність власних винаходів;

– заперечувати проти видачі патентів, які перебувають у колізії з патентом, що належить певному підприємству.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі набуття прав. Якщо отримано результат інтелектуальної діяльності, що може відповідати юридичним вимогам до об'єкта прав інтелектуальної власності, наприклад, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки,

комп'ютерної програми, твору літератури тощо, виникає принципове запитання: «Чи слід надавати результату інтелектуальної діяльності правову охорону патентом або свідоцтвом?»

Надання правової охорони є доцільним, якщо:

- об'єкт охорони є невідомим раніше, тобто він не є рівнем техніки;
- охорона надає виключне право на об'єкт передбачуваної охорони;
- об'єкт охорони є комерційно значущим;
- об'єкт охорони сприятиме зменшенню витрат компанії;
- об'єкт охорони сприяє задоволенню потреб споживача;
- об'єкт охорони сприяє зміцненню положення на ринку чи положення компанії у певній галузі;
- об'єкт охорони буде сприйнятий ринком, тобто буде на нього попит;
- об'єкт охорони є таким, що потенційно може ліцензуватися;
- витрати на правову охорону будуть меншими, ніж доход від його використання;
- об'єкт охорони підвищує цінність сумарних активів.

Але навіть якщо потенційний об'єкт охорони відповідає більшості з перерахованих вище критеріїв, треба подумати про альтернативний варіант охорони в режимі комерційної таємниці (ноу-хау). Така охорона доцільна у випадку, якщо охорона патентом чи свідоцтвом є слабкою і її може обійти конкурент, наприклад, отримавши схожий патент.

Якщо прийняте рішення про набуття правової охорони, то необхідно відповісти на друге важливе питання:

«Коли надавати правову охорону?» Як правило, не слід отримувати патент на початковій стадії розроблення ідеї або коли ще не готова виробнича база для її реалізації. У цьому випадку конкуренти, ознайомившись з описом винаходу, можуть випередити розробника об'єкта інтелектуальної власності з виходом інноваційного товару на ринок. Оптимальним варіантом є отримання патенту в момент виходу товару на ринок. У цьому випадку конкурент не встигне спрацювати на випередження.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі використання прав. Є кілька стратегій, яких дотримується фірма при використанні прав на об'єкти інтелектуальної власності.

По-перше, це стратегія захисту від конкурентів за допомогою отримання монопольного права на виробництво нової продукції на період продажу її на ринку. При цьому необхідно визначити оптимальний спосіб і територію реєстрації виключних прав. Важливим є забезпечення патентної чистоти виробів з тим, щоб уникнути значних витрат у разі порушення прав.

По-друге, це стратегія ліцензування на основі отримання монопольних прав на технологію виробництва, що примушує інших виробників придбати у власника прав дозвіл на використання цієї технології за ліцензійним договором. Ця стратегія дає можливість контролювати ринок і переслідувати недобросовісних конкурентів.

По-третє, це стратегія формування уставного капіталу підприємства шляхом внесення до його складу прав на об'єкти інтелектуальної власності, що мають визначену вартість. Для підприємця, особливо початківця, ця стратегія дозволяє без використання грошей формувати значний за розміром уставний капітал та зайняти на ринку активну позицію.

По-четверте, це стратегія створення іміджу компанії. Ця стратегія спрямована на те, щоб шляхом управління інтелектуальної власності підвищити інвестиційну привабливість підприємства.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі захисту прав. Разом із збільшенням кількості об'єктів інтелектуальної власності, ростом конкуренції на ринках товарів і послуг зростає кількість порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності недобросовісними конкурентами. Для боротьби з цим явищем підприємства створюють служби безпеки, що займаються попередженням і виявленням правопорушень, а також захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Судовий порядок захисту прав є найбільш ефективним, але практика показує, що тільки незначний відсоток спорів щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності вирішується в суді. Як правило, сторони погоджуються на мирову, щоб уникнути значних фінансових витрат, а також ризику втрати свого бізнесу.

У великій мірі зменшенню кількості правопорушень сприяє політика фірми, що спрямована на профілактику правопорушень.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі утилізації. Як уже зазначалося вище, після закінчення юридично визначеного строку дії прав на об'єкт інтелектуальної власності він зникає як об'єкт власності і переходить у суспільне надбання. Тобто його може використовувати без дозволу правовласника будь-хто. Тому на цьому етапі підприємство має спрогнозувати наслідки вичерпання прав на свої об'єкти інтелектуальної власності, а з іншого боку, відкривається можливість безоплатного використання науково-технічних і технологічних розробок, права на які належали до їх вичерпання іншим правовласником. Для багатьох підприємств це невичерпна, а часто і єдина можливість використати у своїй діяльності досягнення науково-технічного прогресу.

Література

1. Основи інтелектуальної власності. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 1999.–578 с.
2. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
1. Цибульов П. М., Чеботарьов В. П. Популярно про інтелектуальну власність / За заг. ред. к.е.н. М. В.Паладія. – К.: ТОВ «Альфа-ПіК», 2004. – 56 с.
2. Крайнев П. П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю: Монографія. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 448 с.
3. Мендрул А. Г., Карцев В. С. Оценка стоимости нематериальных активов. – К.: ООО «Полиграф-Информ», 2004. –264 с.

4. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2004. – 296 с.
5. Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2003. – 184 с.
6. Цыбулев П. Н. Маркетинг интеллектуальной собственности. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2004. – 188 с.

Тема 5. Захист прав інтелектуальної власності

1. Система захисту прав інтелектуальної власності та її призначення.
2. Дії, що визнаються порушенням права інтелектуальної власності.
3. Категорії спорів.
4. Форми, порядки та способи захисту права інтелектуальної власності.
5. Способи захисту права інтелектуальної власності.

***Ключові терміни:** предмет захисту; суб'єкти права на захист; порушник права інтелектуальної власності; форми захисту інтелектуальної власності (юрисдикційна, неюрисдикційна, спеціальна); способи захисту (цивільно-правові, господарсько-правові, кримінально-правові); захист від недобросовісної конкуренції.*

1. Система захисту прав інтелектуальної власності та її призначення

Створена система набуття прав інтелектуальної власності буде неефективною, якщо власники цих прав не мають можливості забезпечити їх захист на належному рівні. Для того, щоб запобігти у подальшому порушенню прав і компенсувати втрати, що виникають унаслідок порушення цих прав, вони повинні мати можливість захищати свої права.

Після того, як об'єкт інтелектуальної власності створений і охоронним документом закріплені на нього права, настає важливий етап у його життєвому циклі – включення в господарський обіг. Саме на цьому етапі об'єкт інтелектуальної власності приносить правовласнику прибуток чи іншу користь, власне те, заради чого він і був створений. Однак, як тільки інформація про об'єкт інтелектуальної власності стає відомою несумлінним конкурентам, у них виникає спокуса використати його у своїх інтересах. При цьому порушник прав перебуває у вигідніших умовах, ніж правовласник: він не несе витрат на стадії створення та охорони об'єкта інтелектуальної власності. Крім того, він може мати готову виробничу базу для використання об'єкта інтелектуальної власності, у той час, як правовласник повинен ще витратити час і ресурси на її створення. Тому *порушник* прав може швидше випустити продукцію з використанням об'єктів інтелектуальної власності і просунути її на ринок за нижчою ціною, ніж *правовласник* об'єкта інтелектуальної власності. Такий розвиток подій не тільки порушує права конкретного правовласника, а й має серйозні наслідки для суспільства в цілому, сповільнюючи його соціальний і

економічний розвиток і ускладнюючи цивілізоване співробітництво з іншими країнами.

У наш час фактор захисту прав набуває особливо великого значення, тому що у зв'язку зі швидким розвитком технологій з'явилася можливість порушення прав у таких обсягах, що були неможливі раніше. Отже, належної правоохоронної інфраструктури, що забезпечує як захист прав, так і обмеження можливості одержання аналогічних прав іншими, система охорони інтелектуальної власності не може бути ефективною.

2. Дії, що визнаються порушенням права інтелектуальної власності

Перераховані нижче дії, що вчинені без дозволу власника патенту на винахід або корисну модель, визнаються порушенням його прав:

- виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний обіг або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

- застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Порушенням прав визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях.

Виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Що стосується географічного зазначення походження товару, то порушенням прав визнається:

- нанесення його на товар або на етикетку;
- нанесення його на упаковку товару, застосування у рекламі;
- запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Крім того, порушенням прав власника свідоцтва на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару є:

- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про право на його використання;

- використання зареєстрованого зазначення географічного походження товару, якщо цей товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовується у перекладі або супроводжується словами: «вид», «тип», «стиль», «марка», «імітація» тощо;

– використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару або подібного до нього позначення для відмінних від описаних у Реєстрі однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації;

– використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару як видової назви.

Указані далі дії, вчинені без дозволу власника свідоцтва на торговельну марку, *визнаються порушенням його прав*:

– нанесення знака на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, ярлик чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

– застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;

– застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах.

Знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності знака.

Неправомірне (без дозволу автора) використання творів є порушенням прав автора. Посилання користувача твору на низький художній чи науковий рівень твору, на мету використання твору, на невеликий обсяг використання твору тощо не можуть братися до уваги при вирішенні питання про відповідальність користувача.

Вважається порушенням особистих немайнових прав автора *оприлюднення твору без зазначення імені автора, ілюстрування твору, спотворення твору, зміна твору тощо.*

Будь-яке *відтворення чи використання твору без дозволу автора без виплати йому винагороди, є порушенням його виключних майнових прав.*

Використання виконань творів шляхом публічного повідомлення виконань, фіксації їх на носії та розповсюдження зафіксованих виконань без дозволу виконавця є порушенням його прав.

3. Категорії спорів

Суб'єкт, права якого порушені, може вимагати:

- визнання цього права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;

- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд також може захистити право інтелектуальної власності та охороняти законом інтереси, як і іншим цивільно-правовим способом, що встановлений договором чи законом.

Суперечки щодо інтелектуальної власності поділяються на дві групи. До першої належать суперечки про визнання (чи невизнання) результату інтелектуальної діяльності об'єктом інтелектуальної власності. Стосовно об'єктів промислової власності це суперечки:

- пов'язані з відмовою у видачі патенту;
- по запереченнях третіх осіб проти видачі патенту;
- про визнання патенту недійсним.

До другої групи належать суперечки, що стосуються порушення прав:

- про заборону дій, що порушують права на патент;
- про відшкодування шкоди, заподіяної порушником патентних прав;
- про визнання дій, що не порушують патент;
- про післякористування винаходів, пов'язане з укладанням чи використанням ліцензійних угод;
- про надання примусової ліцензії;
- про виплату винагороди автору роботодавцем;
- про компенсацію за використання винаходу державою тощо.

4. Форми, порядки та способи захисту права інтелектуальної власності

Існує дві форми захисту прав інтелектуальної власності: юрисдикційна і неюрисдикційна. Неюрисдикційна форма передбачає захист права інтелектуальної власності своїми силами, без звернення по допомогу до державних або інших компетентних органів, тобто самозахист. Наприклад, це може бути відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу (уступку) майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору тощо. Обрані засоби самозахисту не мають бути забороненими законодавством та не повинні суперечити моральним засадам суспільства.

Юридичні форми захисту застосовують два порядки захисту: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний). Загальний порядок захисту здійснюється в судах.

Спеціальний порядок захисту прав здійснюється в органах державного управління або в органах Антимонопольного комітету України, або в органах державної митної служби України.

5. Способи захисту права інтелектуальної власності

5.1. Адміністративно-правовий спосіб захисту прав

Адміністративний спосіб полягає в розгляді та вирішенні суперечки органом державного управління. Процедура розгляду набагато простіша, ніж у цивільному судочинстві. Правовою основою є Кодекс України про адміністративні *правопорушення*, а також закони України: «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин» тощо.

У галузі авторського права і суміжних прав адміністративний спосіб захисту прав передбачений тільки за публічний показ, порушення умов публічного демонстрування і тиражування кіно- і відеофільмів без прокатного посвідчення. Стосовно об'єктів промислової власності цей спосіб захисту прав передбачає накладення штрафів за неправомірне використання фірмових найменувань, торговельних марок тощо. Засобом захисту в цьому випадку є скарга, яку у встановленому адміністративним законодавством порядку подають у відповідний орган державного управління.

Здійснення дій, обумовлених законодавством України як *недобросовісна конкуренція*, спричиняє накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну і цивільно-правову відповідальність. До таких дій належать:

- неправомірне використання чужого імені, фірмового найменування, торговельних марок;
- введення в обіг під своїм позначенням товару іншого виробника;
- відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарської діяльності і введення його в господарський обіг;
- неправомірний *збір*, розголошення і використання комерційної таємниці, а також інші протиправні дії.

Тобто Антимонопольним комітетом України розглядаються скарги щодо дій після вводу об'єктів права інтелектуальної власності до господарського обігу.

Типовими видами адміністративних стягнень можуть бути: попередження, штраф, виправні роботи, адміністративний арешт тощо.

Так, незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення права інтелектуальної власності тягне за собою накладення штрафу від *10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян* з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, а також обладнання і матеріалів, що призначені для їх виготовлення.

5.2. Цивільно-правовий спосіб захисту прав

Суперечки, що пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, підвідомчі судам загальної юрисдикції і вищому господарському суду. Якщо хоча б однією зі сторін у суперечці є фізична особа, то зазначена суперечка підвідомча суду загальної юрисдикції.

У випадку порушення прав потерпілий подає *позов* – заяву, звернену до суду, про відправлення правосуддя з метою захисту особистих чи майнових прав. У позовній заяві вказується форма захисту (заборона робити будь-яку дію, *відшкодування збитків* тощо), розмір нанесеного збитку, приводяться докази обґрунтованості вимог.

За загальним правилом цивільного судочинства конкретна цивільна справа, як правило, розглядається за місцем перебування відповідача. У будь-якому судовому розгляді про порушення прав інтелектуальної власності зважуються два основних питання. Перше пов'язане зі встановленням чи не встановленням факту використання ОІВ, що охороняється. Друге – з визначенням розміру збитків, що підлягають стягненню з відповідача на користь позивача.

Власник прав на ОІВ має право вимагати від порушника:

- визнання прав власника;
- відновлення положення, що існувало до порушення права;
- припинення дій, що порушують право чи створюють погрозу його порушенню;
- відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду тощо.

Якщо в результаті незаконного використання ОІВ порушник одержав доход, потерпілий має право вимагати відшкодування втраченої вигоди в розмірі не меншому, ніж сума такого доходу.

Якщо одночасно з порушенням майнових прав порушені *особисті немайнові права автора*, то він, за нанесення йому морального збитку, може зажадати майнову компенсацію, розмір якої визначається судом. Порушенням прав авторства є присвоєння результатів чужої творчої праці і спроба подати ці результати як власну розробку.

Суд, господарський суд має право прийняти рішення чи визначення про заборону випуску твору, використання постанови, фонограми передачі в ефір чи по проводах, про припинення їхнього поширення, про вилучення, конфіскацію всіх примірників твору, якщо буде досить даних про порушення авторського права і суміжних прав.

Застосування цивільно-правових санкцій за порушення прав на ОІВ можливо в межах загального терміну позову, тобто протягом трьох років з дати, коли власник права довідався чи мав довідатися про порушення свого права.

У Великій Британії, Німеччині та інших країнах існують спеціалізовані патентні суди. Це дозволяє сконцентрувати досвід вирішення патентних суперечок, створити умови для правильного й однакового застосування нормативних актів, скоротити число інстанцій, що розглядають суперечки.

В Україні поки що немає патентного суду, але існує практика створення судових колегій з інтелектуальної власності, наприклад, при Вищому

господарському суді України. У таких колегіях працюють судді, які мають спеціальну фахову підготовку з інтелектуальної власності і тому можуть компетентно вирішувати суперечки щодо інтелектуальної власності.

5.3. Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності

Поряд з нормами цивільно-правового захисту прав на ОІВ, чинним законодавством передбачена також кримінальна відповідальність. Кримінальна відповідальність настає тільки тоді, коли матеріальна шкода у 200 і більше разів перевищила неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Якщо матеріальна шкода у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то матеріальна шкода вважається заподіяною в особливо великому розмірі.

Законодавство України передбачає також кримінально-правові санкції за незаконне зазіхання на комерційну таємницю. Карним злочином є незаконний збір з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (промислове шпигунство), якщо це наносить великий матеріальний збиток суб'єкту підприємницької діяльності. Як покарання передбачається застосування до порушника штрафу у розмірі від 200 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі від двох до п'яти років тощо.

Залучення до кримінальної відповідальності конкретних винуватців злочину не виключає вимог про відшкодування заподіяного збитку.

Особливий випадок – захист прав на ОІВ при перетинанні кордону. Митним кодексом України (ст. 74) товари й інші предмети, виготовлені з порушенням прав інтелектуальної власності, не можуть як імпортуватися, так і експортуватися через митний кордон України.

У судовій процедурі вирішення спорів важливе місце займають докази. Розрізняють три форми доказів: «документальний доказ» – доказ, наданий у письмовому вигляді чи у вигляді будь-якого документа; «речовий доказ» – доказ, що існує у вигляді предметів; «показання свідків» – усні показання експерта. Наявність охоронного документа – патенту чи свідоцтва, є важливим доказом.

5.4. Захист прав інтелектуальної власності в рамках угоди TRIPS

Угода TRIPS є однією з найважливіших угод Світової організації торгівлі (СОТ). Необхідною умовою для вступу України до СОТ є обов'язкове виконання угоди TRIPS. Ця угода визнана світовим співтовариством як правовий документ, що охоплює питання, пов'язані з охороною прав на ОІВ, які розглядаються як товар.

Відповідно до вимог частини III Угоди TRIPS «Захист прав інтелектуальної власності» країни-учасниці зобов'язуються забезпечити на своїй території дію таких процедур, які дозволяють здійснювати заходи, що

запобігають порушенню законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності та їх недопущення.

Стаття 41 Угоди TRIPS зазначає, що законодавство кожної країни повинне мати норми, що дозволяли б удатися до ефективних дій, спрямованих проти будь-якого порушення прав інтелектуальної власності, включаючи термінові заходи для запобігання порушень і правові санкції на випадок подальших порушень.

Угода TRIPS передбачає захист прав інтелектуальної власності за допомогою адміністративних процедур, *цивільно-правові способи захисту прав*, а також карні процедури і штрафи, що можуть бути застосовані до порушників прав.

Удосконалення національного законодавства України здійснюється з урахуванням вимог цього важливого міжнародного нормативного акта.

Підсумовуючи все сказане, можна констатувати, що сьогодні в Україні вже сформована законодавча й організаційна системи державних органів, які прямо або опосередковано забезпечують захист прав у сфері інтелектуальної власності.

Література

1. Демченко Т. С. Охорона товарних знаків (порівняльно-правовий аналіз): Монографія. – К.: Інст. держави і права ім. М. В. Корецького НАН України, 2004. – 184 с.
2. Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності в Україні: Навч. посібник. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2005. – 88 с.
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (Відомості Верховної Ради України, № 30 / 2003).
4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).
5. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).
6. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» (Відомості Верховної Ради України, № 23 / 2002).
7. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).
8. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).
9. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (Відомості Верховної Ради України, № 30 / 2003).
10. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року);
11. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 року;

12. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 року, м. Рим;
13. Всесвітня конвенція про авторське право від 20 грудня 1996 року;
14. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року;
15. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року;
16. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року;
17. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, прийнятий у Мадриді 28 червня 1989 року;
18. Ніщцька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, прийнята 15 червня 1957 року;
19. Договір про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 року;
20. Найробський договір про охорону Олімпійського символу від 26 вересня 1981 року;
21. Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 року;
22. Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин від 2 грудня 1961 року, що переглянута у Женеві 10 листопада 1972 року та 23 жовтня 1978 року.

2. Практична робота студентів

2.1. Критерії поточного оцінювання знань студентів

1.1. *Метою та завданням* поточного контролю є визначення рівня засвоєння матеріалу студентами для корекції їхньої навчальної роботи в разі потреби, а також накопичування балів рейтингу студента з дисципліни.

1.2. *Засоби* поточного контролю вивчення дисципліни:

- опитування на заняттях;
- перевірка підготовки до практичних занять;
- перевірка виконання модульних контрольних робіт;
- розв'язування практичних завдань біля дошки;
- опитування в процесі індивідуально-консультативних занять для перевірки засвоєння матеріалу пропущених занять;
- виступ на семінарських заняттях.

1.3. *Об'єктами* поточного контролю є: відповіді на заняттях, розв'язок тестів і задач, виконання модульних контрольних робіт, реферативна робота, додаткові види робіт.

- Критерії оцінки поточного контролю студентів.
- Відвідування практичного заняття дає змогу отримати 0,5 бала;

- Повна та обґрунтована усна відповідь на практичному занятті оцінюється в 1 бал;
- Вирішення тестів за темою дає змогу отримати 5 балів;
- Бальна оцінка задачі визначається викладачем залежно від ступеня складності роботи.

У табл. 1 запропоновано розподіл балів поточного контролю за темами та його засобами.

Таблиця 1. Критерії оцінок поточного контролю

Тема	Вибіркове усне опитування	Фронтальне опитування (тестування)	Контрольна робота (розв'язок задач)	Усього за темою
1	1	1–3	–	0,5–4
2	1	1–3	–	0,5–4
3	1	1–3	–	0,5–4
4	1	1–3	5–20	0,5–24
5	1	1–3	–	0,5–4
Усього	5	5–15	5–20	2,5–40

2.2. Завдання до практичних (семінарських) занять

Модуль 1. Інтелектуальна власність – право на результат творчої діяльності

Тема 1. Інтелектуальна власність як право на результати творчої діяльності людини

- Об'єкти права інтелектуальної власності.
  - 1.1.1. Види класифікацій об'єктів права інтелектуальної власності.
  - 1.1.2. Інститут права інтелектуальної власності.
  - 1.1.3. Інститут права інтелектуальної власності на результати науково-технічної творчості.
    - 1.2. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
  - 1.3. Система джерел законодавства у сфері інтелектуальної власності.
  - 1.4. Цілі створення державної системи охорони інтелектуальної власності.
- Міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, до яких приєдналась Україна.

Контрольні запитання

1. Що таке «копірайт» і що він охороняє?
2. Що є прообразом торговельної марки?

3. У якій країні і коли вперше почали надавати виключні права на використання об'єктів права інтелектуальної власності?

4. Наведіть основні переваги та недоліки системи охорони права інтелектуальної власності в СРСР.

5. Яким Законом України вперше результати інтелектуальної праці були визнані об'єктами права власності?

6. Які цілі переслідує створення державної системи інтелектуальної власності?

7. У чому полягає роль патентної документації?

8. Яка роль інтелектуальної власності в культурному суспільстві?

Тема 2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності

1. Набуття права інтелектуальної власності на результати науково-технічної творчості.

1.1. Умови придатності винаходу (корисної моделі) для набуття права інтелектуальної власності.

1.2. Умови придатності промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на нього.

1.3. Умови придатності компонування інтегральної мікросхеми для набуття права інтелектуальної власності.

1.4. Оформлення права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

1.5. Умови придатності сорту рослин для набуття інтелектуальної власності на нього та порядок оформлення прав інтелектуальної власності на сорт рослин.

2. Набуття права інтелектуальної власності на комерційні позначення.

2.1. Умови придатності торговельної марки для набуття права інтелектуальної власності на неї.

2.2. Порядок оформлення прав інтелектуальної власності на торговельну марку.

2.3. Умови придатності географічного зазначення для набуття права інтелектуальної власності на нього.

2.4. Порядок оформлення прав інтелектуальної власності на географічні позначення.

3. Виникнення права на об'єкти авторського права та суміжних прав.

3.1. Виникнення (набуття) авторського права.

3.2. Зміст та види авторського права.

3.3. Державна реєстрація авторського права в Україні.

3.4. Особливості набуття прав на комп'ютерну програму.

3.5. Набуття (виникнення) прав на об'єкти суміжних прав.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняття «інтелектуальна власність».
2. Дайте перелік та охарактеризуйте основні правові інститути, за якими здійснюється класифікація об'єктів права інтелектуальної власності.
3. Дайте перелік та поняття об'єктів авторського права і суміжних прав.
4. Дайте перелік результатів науково-технічної творчості, що є об'єктами права інтелектуальної власності.
5. Надайте перелік та визначення поняття комерційних позначень.
6. Хто є суб'єктами права інтелектуальної власності?
7. Дайте характеристику джерел права інтелектуальної власності.
8. Назвіть основні кодекси України, які містять норми щодо права інтелектуальної власності.
9. Надайте перелік спеціальних законів України у сфері інтелектуальної власності.
10. Які ви знаєте міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, до яких приєдналась Україна?
11. Що являє собою державна система правової охорони інтелектуальної власності в Україні?
12. Як в Україні здійснюється міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності?

Тема 3. Розпорядження правами інтелектуальної власності

1. Основні оцінки інтелектуальної власності.
2. Поняття маркетингу ліцензійної торгівлі.
3. Хто є власником майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених за замовленням.
4. Призначення інноваційного проекту.
5. Проблеми затвердження типових ліцензійних договорів.

Контрольні запитання

1. Норми адміністративного права щодо реєстрації права інтелектуальної власності та ведення державних реєстрів.
2. Норми адміністративного права, що стосуються державного регулювання виготовлення та розповсюдження примірників, які містять об'єкти авторського права та суміжних прав.
3. Норми адміністративного права щодо захисту прав інтелектуальної власності згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення.
4. Адміністративний захист прав інтелектуальної власності шляхом подання заперечення до Апеляційної палати Держдепартаменту.
5. Норми адміністративного права щодо захисту прав інтелектуальної власності згідно з Митним кодексом України.
6. Адміністративний захист прав нормами законодавства про захист від конкуренції.

7. Поняття і предмет цивільного права.
8. Система цивільного законодавства України.
9. Структура Цивільного кодексу України.
10. Характеристика змісту Книги четвертої Цивільного кодексу України.
11. Застосування норм Цивільного кодексу України до регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності.
12. Система джерел законодавства, які регулюють правовідносини щодо об'єктів авторського права і суміжних прав.
13. Система джерел законодавства, які регулюють правовідносини щодо результатів науково-технічної творчості.
14. Система джерел законодавства, які регулюють правовідносини щодо комерційних позначень.

Модуль 2. Здійснення прав інтелектуальної власності

Тема 4. Економіка інтелектуальної власності

1. Поняття економіки інтелектуальної власності.
2. Поняття інтелектуального капіталу та його структура.
3. Інтелектуальна власність у системі господарської діяльності.
4. Управління та маркетинг у сфері інтелектуальної власності.

Контрольні запитання

1. Нематеріальні активи: визначення, критерії, визнання, способи отримання.
2. Охарактеризуйте нематеріальні активи як об'єкт бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
3. Як здійснюється оприбуткування нематеріальних активів на баланс підприємства?
4. Назвіть основні принципи управління інтелектуальною власністю.
5. У чому полягає маркетинг ліцензійної торгівлі?
6. На які питання слід відповідати в результаті дослідження ринку інноваційного продукту?
7. Які особливості об'єктів права інтелектуальної власності варто враховувати при їхній оцінці?
8. Які ви знаєте цілі оцінки інтелектуальної власності?
9. Наведіть визначення та загальні властивості інтелектуального капіталу.
10. Дайте класифікацію інтелектуального капіталу за ознаками і видами.
11. Охарактеризуйте нематеріальні активи як об'єкт бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
12. Назвіть основні принципи управління інтелектуальною власністю.

13. Назвіть основні завдання по управлінню інтелектуальною власністю на різних етапах життєвого циклу інноваційного продукту.

Тема 5. Захист прав інтелектуальної власності

1.1. Поняття права інтелектуальної власності.

1.1.1. Форми і засоби та способи захисту права інтелектуальної власності.

1.2. Система джерел законодавства у сфері інтелектуальної власності.

1.3. Захист права інтелектуальної власності.

1.3.1. Інститут права інтелектуальної власності на об'єкти авторського права і суміжних прав.

1.3.2. Інститут права інтелектуальної власності на результати науково-технічної творчості.

1.3.3. Інститут права інтелектуальної власності на комерційні позначення.

Контрольні запитання

1. Надайте характеристику способів захисту права інтелектуальної власності, які розглядаються в адміністративному порядку.

2. Завдання та інші загальні норми цивільного судочинства.

3. Завдання та інші загальні норми господарського судочинства.

4. Характеристика цивільно-правових способів захисту права інтелектуальної власності.

5. Надайте характеристику процедури вжиття в цивільному судочинстві заходів забезпечення позову.

6. Надайте характеристику процедури вжиття в господарському судочинстві запобіжних заходів до подання позову.

7. Завдання та інші загальні норми кримінального судочинства.

8. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав.

9. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем та сорти рослин.

10. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення права на комерційні позначення.

11. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення права на комерційну таємницю.

12. Надайте характеристику загальних положень адміністративного захисту права інтелектуальної власності.

13. Надайте перелік нормативно-правових актів, що регулюють питання адміністративного захисту права інтелектуальної власності.

14. Надайте характеристику норм Кодексу України про адміністративні

правопорушення, що регулюють адміністративний порядок захисту права інтелектуальної власності.

15. Надайте характеристику норм законодавства України, що регулюють адміністративний порядок захисту від недобросовісної конкуренції.

16. Надайте характеристику норм спеціального законодавства України, що регулюють адміністративний порядок захисту права інтелектуальної власності.

17. Надайте характеристику норм Митного кодексу України, що регулюють адміністративний порядок захисту права інтелектуальної власності.

2.3. Тестові завдання

Модуль 1. Інтелектуальна власність – право на результат творчої діяльності

Тема 1. Загальна характеристика зовнішньоекономічної діяльності

1. Термін «інтелектуальна власність» у законодавчих актах уперше згадувався в ... році.

- а) 1800;
- б) 1474;
- в) 1586;
- г) 1920;
- ґ) 1675.

2. Яка з наведених нижче ознак не характерна для нематеріальних активів підприємства?

- а) відсутність матеріальної основи для отримання вигід;
- б) умовна невіддільність від суб'єкта господарювання;
- в) тривалий термін використання;
- г) відсутність амортизаційних відрахувань;
- ґ) відсутність корисних відходів;
- д) невизначеність розміру можливих ефектів;
- е) підвищений рівень ризику.

3. Правами інтелектуальної власності відповідно до Цивільного кодексу України є:

- а) право володіти, право користуватися, право розпоряджатися об'єктом інтелектуальної власності;
- б) право на використання об'єкта інтелектуальної власності та розпоряджання ним;
- в) право на використання, виключне право дозволяти та перешкоджати використанню об'єкта інтелектуальної власності.

4. Згідно з Конституцією України, кожен має право:

а) володіти і користуватися результатами своєї інтелектуальної діяльності;

б) користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності;

в) володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності.

5. У якій з наведених країн раніше від інших почали видавати охоронний документ (патент) на винахід?

а) США;

б) Німеччина;

в) Англія;

г) Франція;

г) Японія.

6. Немайнові (особисті) права автора вперше було визнано у:

а) США;

б) Англії;

в) Франції;

г) Німеччині.

7. Вважається, що перший Закон про авторське право був прийнятий у:

а) США;

б) Англії;

в) Франції;

г) Німеччині.

8. Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність вважається день прийняття Закону:

а) «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;

б) «Про авторське право і суміжні права»;

в) «Про власність».

9. Об'єктами авторського права є:

а) художні твори, наукові відкриття;

б) літературні твори, ідеї;

в) лекції, проповіді.

10. Немайнові права на результати інтелектуальної діяльності охороняються в Україні:

а) протягом усього життя автора;

б) протягом усього життя автора і 70 років після його смерті;

в) безстроково.

11. Майнові права на який об'єкт інтелектуальної власності можуть діяти необмежено у часі?

- а) на винахід;
- б) на торговельну марку;
- г) на корисну модель.

12. Права на об'єкти інтелектуальної власності можна віднести до:

- а) матеріальних активів;
- б) нематеріальних активів;
- в) цінних паперів.

13. Правами інтелектуальної власності відповідно до Цивільного кодексу України є:

- а) право володіти, право користуватися, право розпоряджатися об'єктом інтелектуальної власності;
- б) право на використання об'єкта інтелектуальної власності та розпоряджання ним;
- в) право на використання, виключне право дозволяти та перешкоджати використанню об'єкта інтелектуальної власності.

14. Згідно з Конституцією України кожен має право:

- а) володіти і користуватися результатами своєї інтелектуальної діяльності;
- б) користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності;
- в) володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності.

15. Який з наведених об'єктів інтелектуальної власності не є результатом науково-технічної діяльності?

- а) винахід;
- б) комп'ютерна програма;
- в) топографія інтегральної мікросхеми.

16. Яке з наведених нижче тверджень є правильним?

- а) право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного;
- б) право інтелектуальної власності та право власності на річ залежать одне від одного;
- в) право інтелектуальної власності та право власності на річ залежать одне від одного, якщо власник права інтелектуальної власності водночас є власником речі.

17. Нематеріальними активами вважають:

- а) гроші;
- б) цінні папери;
- в) авторські права.

Тема 2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності

1. Управління правами авторів в Україні здійснюють:

- а) Міністерство освіти і науки України;
- б) Державний департамент інтелектуальної власності;
- в) організації колективного управління, які перебувають на обліку в

Установі.

2. Який критерій патентоздатності не застосовується до корисної моделі?

- а) новизна;
- б) винахідницький рівень;
- в) промислова придатність.

3. Відповідно до Цивільного кодексу України майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, що створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать:

- а) працівникові, який створив цей об'єкт;
- б) роботодавцю;
- в) працівникові і роботодавцю спільно.

4. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок належать:

- а) автору;
- б) роботодавцю;
- в) власнику патенту.

5. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ):

- а) входить до складу Організації Об'єднаних Націй (ООН);
- б) входить до складу Світової організації торгівлі (СОТ);
- в) є незалежною організацією.

6. Державну реєстрацію авторського права:

- а) здійснюють в обов'язковому порядку;
- б) вона не передбачена Законом взагалі;
- в) здійснюють за бажанням автора протягом дії права на твір.

7. Відкриття визнано об'єктом інтелектуальної власності:

- а) Паризькою конвенцією про охорону промислової власності (1883 р.);
- б) Стокгольмською конвенцією про утворення ВОІВ (1967 р.);
- в) Законом України «Про авторське право і суміжні права».

8. Авторським правом охороняється:

- а) вираження авторської ідеї;
- б) авторська ідея;
- в) авторська ідея та вираження авторської ідеї.

9. Авторським правом охороняються:

- а) літературні твори, фонограми;
- б) твори образотворчого мистецтва, виконання творів;
- в) літературні, твори образотворчого мистецтва.

10. Набуття права інтелектуальної власності на винахід засвідчується:

- а) патентом;
- б) свідоцтвом;
- в) авторським свідоцтвом.

11. Авторське право виникає:

- а) з моменту виникнення ідеї твору;
- б) після реєстрації твору і отримання свідоцтва;
- в) з моменту створення твору.

12. Права інтелектуальної власності на винахід становлять:

- а) немайнові (особисті) права автора;
- б) майнові (економічні) права автора, власника (володільця) та/або винахідника;
- в) немайнові і майнові права автора, власника (володільця) та/або винахідника.

13. Майнові права на торговельну марку в Україні охороняються:

- а) свідоцтвом;
- б) авторським свідоцтвом;
- в) патентом.

14. Винахід – це:

- а) принципове нове технічне рішення існуючої виробничої проблеми, що дає позитивний ефект для народного господарства;
- б) розроблена автором або авторським колективом модель виробу, який буде випускатися на даному підприємстві;
- в) корисна рекомендація, що стосується техніки та технології, які використовуються на даному підприємстві;
- г) певний досвід підприємства у будь-якій сфері його діяльності.

15. Товарні знаки і товарні марки – це:

- а) оригінальні позначення для відрізнення на ринку товарів і послуг одних виробників від однорідних товарів і послуг інших виробників;
- б) знаки, що характеризують репутацію та становище підприємства в цілому;
- в) знаки, що вказують на відповідність товару встановленим стандартам;
- г) знаки, що вказують на приналежність товару певній товарній групі.

16. Сформований імідж фірми, складовими якого є досвід, ділові зв'язки, стала клієнтура, доброзичливість і прихильність споживачів тощо – це:

- а) товарний знак;
- б) гудвіл;
- в) «ноу-хау»;
- г) фірмове найменування.

17. Розроблена автором або авторським колективом модель виробу, який буде випускатися на даному підприємстві – це:

- а) винахід;
- б) промисловий зразок;
- в) раціоналізаторська пропозиція;
- г) корисна модель;
- г) еталон.

18. Який з нижче наведених об'єктів не належить до об'єктів інтелектуальної власності?

- а) програмне забезпечення;
- б) база даних;
- в) банк даних;
- г) «ноу-хау».

19. За природою свого походження нематеріальні ресурси виникають завдяки:

- а) зносу основних виробничих фондів;
- б) рідкісності ресурсів;
- в) зменшенню індивідуальних витрат на виробництво;
- г) новим, унікальним знанням у будь-якій формі;
- г) наближенню споживачів до виробників продукції;
- д) правильні відповіді «б» і «г».

20. Головною особливістю нематеріальних ресурсів є:

- а) відсутність можливості визначення загального конкретного розміру користі, вигоди, яку вони дають підприємству;
- б) короткий життєвий цикл;
- в) неможливість забезпечення їхнього правового захисту;
- г) їх обов'язкова наявність на будь-якому підприємстві.

21. Авторське свідоцтво посвідчує пріоритет і авторство на:

- а) товарні знаки;
- б) промислові зразки;
- в) корисні моделі;
- г) винаходи.

22. Для визначення патентоспроможності винаходу в Україні використовують такі критерії:

- а) новизна і практична корисність;
- б) новизна, певна технічна ознака і практична корисність;
- в) новизна, винахідницький рівень і промислова придатність;
- г) новизна, оригінальність і промислова придатність.

23. Нематеріальні активи – це:

- а) права на використання об'єктів промислової та інтелектуальної власності;
- б) різновид нематеріальних ресурсів;
- в) складова потенціалу підприємства, здатна приносити економічну користь протягом тривалого часу, для якої характерні відсутність матеріальної основи отримання доходів;
- г) усе перелічене.

Тема 3. Розпорядження правами інтелектуальної власності

1. Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» передбачено такі строки правової охорони винаходу:

- а) 20 років і 5 років;
- б) 10 років і 6 років;
- в) 20 років і 6 років.

2. Охорона майнових прав на об'єкти авторського права за Законом України «Про авторське право і суміжні права» (2001 р.) діє:

- а) протягом усього життя автора;
- б) протягом усього життя автора і 50 років після його смерті;
- в) протягом усього життя автора і 70 років після його смерті;
- г) безстроково.

3. Права на використання комерційної таємниці охороняються законом України:

- а) «Про авторське право і суміжні права»;
- б) «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- в) «Про захист від недобросовісної конкуренції».

4. Патент, що отриманий в Україні є чинним:

- а) тільки на території України;
- б) на території України і країн, на території яких діє Договір про патентну кооперацію (РСТ);
- в) на території країн інтелектуальної власності.

5. Позначення © використовують для сповіщення про права інтелектуальної власності на:

- а) об'єкт авторського права;
- б) торговельну марку;
- в) об'єкт суміжних прав.

6. Позначення ® використовується для сповіщення про права інтелектуальної власності на:

- а) об'єкт авторського права;
- б) торговельну марку;
- в) об'єкт суміжних прав,

7. Якщо вартість ліцензії на використання об'єкта інтелектуальної власності і вартість розробки аналогічного об'єкта права інтелектуальної власності однакові, то вигідніше:

- а) отримати ліцензію;
- б) розробити об'єкт права інтелектуальної власності;
- в) вкласти кошти, еквівалентні вартості ліцензії, в державні цінні папері.

8. Яка з ліцензій надає ліцензіату найбільший обсяг прав?

- а) невиключна;
- б) одинична;
- в) виключна.

9. За інших рівних умов який з наведених нижче ліцензійних платежів має мінімальний розмір?

- а) роялті;
- б) паушальний;
- в) комбінований.

10. Який із шляхів комерціалізації прав інтелектуальної власності економічно найефективніший?

- а) використання у власному виробництві;
- б) передання за ліцензійним договором;
- в) передання виключних майнових прав інтелектуальної власності за договором.

11. Який показник найбільш точно визначає конкурентоздатність інноваційного товару?

- а) ціна;
- б) якість;
- в) співвідношення ціна/якість.

12. Ліцензіар – це:

- а) особа, яка передає права на користування об'єктом права інтелектуальної власності ліцензіату;
- б) особа, яка одержує права на використання об'єкта права інтелектуальної власності від ліцензіата;
- в) посередник у переданні прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності від правовласника до ліцензіара.

13. Ліцензія, яка передає ліцензіару права виключного користування об'єктом ліцензії, але зберігає за ліцензіаром право користування технічним рішенням, називається:

- а) звичайною;
- б) надзвичайною;
- в) виключною;
- г) повною.

14. Ліцензіар – це:

- а) власник, який передає іншій заінтересованій особі ліцензію на використання в певних межах прав на патенти, «ноу-хау» тощо;
- б) заінтересована особа, якій власник передає права користування об'єктом ліцензії;
- в) державний орган, що видає ліцензії.

15. Паушальна виплата – це:

- а) одноразова винагорода за право користування об'єктом ліцензійної угоди;
- б) періодичні відрахування протягом чинності ліцензійної угоди, які встановлюються у вигляді ставок до обсягу чистих продажів;
- в) періодичні відрахування протягом чинності ліцензійної угоди, які встановлюються у вигляді ставок до собівартості виробництва;
- г) періодичні відрахування протягом дії ліцензійної угоди, які встановлюються з розрахунку на одиницю ліцензійної продукції.

16. Патент – це:

- а) система правових норм, що визначають виключне право авторів наукових, літературних творів на використання плодів своєї праці;
- б) договір на строкове і відшкодоване володіння та користування майном;
- в) документ, яким держава (державний орган), надає особі або підприємству виключне право використання зазначеного в ньому об'єкта промислової власності;
- г) дозвіл на використання нематеріальних ресурсів.

17. Реалізувати право власності на нематеріальні ресурси може:

- а) безпосередньо їхній власник;
- б) довірена особа;

- в) довірене підприємство;
- г) усі перелічені.

18. Передача власником права використання нематеріальних ресурсів іншій заінтересованій особі здійснюється у формі видачі:

- а) державного дозволу;
- б) сертифіката;
- в) ліцензії;
- г) патенту;
- г) свідоцтва;
- д) авторського свідоцтва.

Модуль 2. Здійснення прав інтелектуальної власності

Тема 4. Економіка інтелектуальної власності

1. Права на об'єкти інтелектуальної власності зараховують на баланс підприємства (приймають на облік, оприбутковують) за:

- а) первісною вартістю;
- б) ринковою вартістю;
- в) справедливою вартістю.

2. Який підхід до оцінки вартості інтелектуальної власності є найпоширинішим в Україні?

- а) витратний;
- б) порівняльний;
- в) доходний.

3. Для постановки об'єкта права інтелектуальної власності на бухгалтерський облік його вартість розраховують, виходячи з:

- а) витратного підходу;
- б) порівняльного підходу;
- в) доходного підходу.

4. Для визначення ціни ліцензійного договору на передачу прав інтелектуальної власності найчастіше використовують:

- а) витратний підхід;
- б) порівняльний підхід;
- в) доходний підхід.

5. До якого підходу для оцінки прав інтелектуальної власності належить метод дисконтування грошових потоків?

- а) витратного;
- б) порівняльного;
- в) доходного.

6. До якого підходу для оцінки прав інтелектуальної власності належить метод прямого відтворення?

- а) витратного;
- б) порівняльного;
- в) доходного.

7. Роялті – це:

- а) періодичні відрахування протягом чинності ліцензійної угоди;
- б) одноразова виплата за використання об'єкта ліцензійної угоди;
- в) відсоткова ставка за відстрочку терміну платежу за використання об'єкта ліцензійної угоди;
- г) патентна грамота.

8. Оцінка нематеріальних активів за фактичною собівартістю передбачає ...

- а) визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на основі первісної вартості при його придбанні;
- б) визначення вартості нематеріального активу на основі сучасних цін та з урахуванням ринкової ситуації при заміні відповідного об'єкта такої ж корисності;
- в) визначення вартості нематеріального активу, що може бути отримана при його продажу чи ліквідації на ринку;
- г) сума коштів, що може бути отримана чи оплачена при конверсії в національну (чи іноземну валюту) об'єкта інтелектуальної власності в ході господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції.

9. Оцінка нематеріальних активів за поточною відновною вартістю передбачає ...

- а) визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на основі первісної вартості при його придбанні;
- б) визначення вартості нематеріального активу на основі сучасних цін та з урахуванням ринкової ситуації при заміні відповідного об'єкта такої ж корисності;
- в) визначення вартості нематеріального активу, що може бути отримана при його продажу чи ліквідації на ринку;
- г) сума коштів, що може бути отримана чи оплачена при конверсії в національну (чи іноземну валюту) об'єкта інтелектуальної власності в ході господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції.

10. Оцінка нематеріальних активів чистою вартістю реалізації передбачає

- а) визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на основі первісної вартості при його придбанні;
- б) визначення вартості нематеріального активу на основі сучасних цін та з урахуванням ринкової ситуації при заміні відповідного об'єкта такої ж корисності;

в) визначення вартості нематеріального активу, що може бути отримана при його продажу чи ліквідації на ринку;

г) сума коштів, що може бути отримана чи оплачена при конверсії в національну (чи іноземну валюту) об'єкта інтелектуальної власності в ході господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції.

11. Який з наведених нижче методів належить до витратної групи?

- а) метод дисконтування грошових потоків;
- б) метод переваг у доходах;
- в) метод звільнення від роялті;
- г) метод виграшу в собівартості;
- г) метод вартості заміщення.

12. Який з наведених нижче методів не належить до результатної групи?

- а) метод відновної вартості;
- б) метод вартості заміщення;
- в) метод виграшу в собівартості;
- г) метод порівняльного продажу;
- г) правильна відповідь відсутня.

13. Проранжувати заходи з формування портфеля нематеріальних активів підприємства – це:

- а) встановлення цільових пріоритетів, формування спектра альтернатив, попередній аналіз можливостей реалізації тощо;
- б) оцінка потенціалу підприємства;
- в) створення чи купівля нематеріального ресурсу;
- г) формування портфеля нематеріальних активів підприємства та їх господарське використання.

14. Яку рису нематеріальних активів з наступних можна виділити з огляду на характер участі в процесі суспільного виробництва?

- а) можливість отримання доходу тільки в майбутньому періоді;
- б) легкість здійснення подальшого продажу чи ліквідації;
- в) відсутність чітко визначеної вартості;
- г) стабільна прив'язка до підприємства-власника.

15. За джерелами походження нематеріальні активи підприємства можна класифікувати так:

- а) з позицій розробника;
- б) з позицій фінансового посередника;
- в) з позицій власника;
- г) з позицій керівника.

16. Ціна нематеріального активу тісно пов'язана з:

- а) методом оцінки нематеріального активу;
- б) метою оцінки нематеріального активу;
- в) об'єктом його матеріального втілення;
- г) джерелом походження нематеріального активу.

17. Який з перелічених принципів належить до базових принципів ціноутворення?

- а) принцип комплексного обліку двох груп факторів: витрат та впливу конкуренції;
- б) принцип справедливості;
- в) принцип використання адекватних методів виділення частки інтелектуальної власності в загальній вартості чи прибутку від використання майнового комплексу підприємства;
- г) принцип повного відображення витрат.

18. Який вид оцінки використовується для оцінки нематеріальних активів?

- а) за фактичною собівартістю;
- б) за залишковою вартістю;
- в) за прогнозованою вартістю.

19. Оцінка нематеріальних активів за поточною відновною вартістю означає:

- а) визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на основі первісної вартості при його придбанні;
- б) сума коштів, що може бути отримана чи оплачена при конверсії в національну (чи іноземну валюту) об'єкта інтелектуальної власності в ході господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції;
- в) визначення вартості нематеріального активу, що може бути отримана при його продажу чи ліквідації на ринку;
- г) визначення вартості нематеріального активу на основі сучасних цін та з урахуванням ринкової ситуації при заміні відповідного об'єкта такої ж корисності.

20. Оцінка нематеріальних активів за чистою вартістю реалізації означає:

- а) сума коштів, що може бути отримана чи оплачена при конверсії в національну (чи іноземну валюту) об'єкта інтелектуальної власності в ході господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції;
- б) визначення вартості нематеріального активу, яка може бути отримана при його продажу чи ліквідації на ринку;
- в) визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на основі первісної вартості при його придбанні;

г) визначення вартості нематеріального активу на основі сучасних цін та з урахуванням ринкової ситуації при заміні відповідного об'єкта такої ж корисності.

21. Оцінка нематеріальних активів за поточною ринковою вартістю означає:

а) визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності на основі первісної вартості при його придбанні;

б) визначення вартості нематеріального активу, що може бути отримана при його продажу чи ліквідації на ринку;

в) визначення вартості нематеріального активу на основі сучасних цін та з урахуванням ринкової ситуації при заміні відповідного об'єкта такої ж корисності;

г) сума коштів, що може бути отримана чи оплачена при конверсії в національну (чи іноземну) валюту об'єкта інтелектуальної власності в ході господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції.

22. Метод переваг у доходах базується на:

а) залежності вартості від часу;

б) припущенні, що приріст вартості компанії порівняно з вартістю капіталу, трудових і земельних ресурсів, залучених до господарського обігу, формується за рахунок нематеріальних активів;

в) припущенні, що надлишкові прибутки підприємство отримує за рахунок невідображених у балансі нематеріальних активів;

г) визначенні різниці між грошовими потоками, отриманими від використання нематеріального активу, та грошовими потоками без його використання.

23. Метод надлишкових прибутків базується на:

а) припущенні, що надлишкові прибутки підприємство отримує за рахунок невідображених у балансі нематеріальних активів;

б) припущенні, що приріст вартості компанії порівняно з вартістю капіталу, трудових і земельних ресурсів, залучених до господарського обігу, формується за рахунок нематеріальних активів;

в) залежності вартості від часу;

г) визначенні різниці між грошовими потоками, отриманими від використання нематеріального активу, та грошовими потоками без його використання.

24. Метод виграшу в собівартості базується на:

а) урахуванні економії витрат, що може бути асоційована з застосуванням нематеріальних активів; передбачає обчислення розміру виграшу в собівартості за термін, коли інтелектуальна власність ще приносить корисний ефект (знижує собівартість);

б) припущенні, що приріст вартості компанії порівняно з вартістю капіталу, трудових і земельних ресурсів, залучених до господарського обігу, формується за рахунок нематеріальних активів;

в) визначенні різниці між грошовими потоками, отриманими від використання нематеріального активу, та грошовими потоками без його використання;

г) залежності вартості від часу.

25. Для порівняння різних інформаційних джерел застосовується:

а) коефіцієнт порівняння;

б) коефіцієнт нівелювання;

в) коефіцієнт коригування.

Тема 5. Захист прав інтелектуальної власності

1. Адміністративний порядок захисту прав інтелектуальної власності полягає у розв'язанні спору:

а) органом державного управління;

б) судом загальної юрисдикції;

в) господарським судом.

2. Цивільно-правовий порядок захисту прав інтелектуальної власності полягає у розгляді справи:

а) органом державного управління;

б) судом загальної юрисдикції;

в) адміністративним судом.

3. Угода ТРІПЗ є однією з найважливіших угод:

а) ВОІВ;

б) СОТ;

в) ООН.

4. Кримінально-правовий засіб захисту передбачає:

а) кримінальну відповідальність;

б) правову відповідальність;

в) цивільно-правову відповідальність;

г) кримінально-правову відповідальність.

5. Кримінально-правова відповідальність настає, коли матеріальна шкода:

а) вища 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

б) вища 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

в) складає 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

г) складає від 200 до 1000 неоподаткованих мінімумів доходів, громадян.

6. Цивільне судочинство в розгляді питань інтелектуальної власності розглядають:

- а) за місцем перебування відповідача;
- б) за місцем перебування позивача;
- в) у будь-якому суді загальної юрисдикції;
- г) у господарському суді.

7. Позов:

- а) заява-звернення до адміністративних органів;
- б) заява-звернення до суду загальної юрисдикції;
- в) заява-звернення до суду про відправлення правосуддя з метою захисту особистих майнових чи немайнових прав;

8. Здійснення дій, що класифікуються як недобросовісна конкуренція, передбачає:

- а) накладення штрафів судами;
- б) виплата пені;
- в) накладення штрафів антимонопольним комітетом.

2.4. Задачі

Модуль 2. Здійснення прав інтелектуальної власності

Тема 4. Економіка інтелектуальної власності

Задача 1

Підприємство розглядає можливість придбання ліцензії на виготовлення нової продукції. Запланований обсяг виробництва і реалізації продукції за ліцензією становить у перший рік 10 тис. шт. (А), другий рік – 15 тис. шт. (Б), третій рік – 20 тис. шт. (В), четвертий рік – 25 тис. шт. (Г), п'ятий рік – 20 тис. шт. (Д). Ціна одиниці продукції по роках дії ліцензії становить 15 грн (Е), 12 грн (Ж), 11,5 грн (З), 11 грн (І), 10 грн (К) Ставка роялті незмінна по роках і становить 15 % (Л) від обсягу реалізованої продукції. Фактор приведення – 18 % (М).

Визначити можливу ціну ліцензії, яка буде базовою при укладенні реальної угоди.

Ціну ліцензій здебільшого прийнято визначати за формулою:

$$C_R = \sum_{i=1}^T V_i \times Z_i \times \frac{R_i}{100},$$

де C_R – ціна ліцензії, визначена виходячи з розрахунку роялті;

V_i – запланований обсяг продукції в i -му році, що підлягає реалізації;

Z_i – ціна одиниці продукції, що реалізується;

R_i – ставка роялті в i -му році, %; T – термін дії ліцензії.

Розв'язок

Показники	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Обсяг виробництва та реалізації, тис. шт.	10	15	20	25	20
Ціна одиниці продукції, грн	15	12	11,5	11	10
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	150	180	230	275	200
Сума відрахувань роялті, тис. грн	22,5	27,0	34,5	41,25	30,0
Коефіцієнт приведення до поточної вартості	1	0,847	0,718	0,609	0,516
Вартість ліцензії, тис. грн					110,74

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	І	К	Л	М
1	10	15	20	25	20	15	12	11,5	11	10	15	18
2	12	13	23	25	26	16	13	12	12	10	15	18
3	10	14	22	24	22	15	12	11	10	11	12	17
4	11	13	21	23	24	15	12	11	10	11	13	16

Задача 2

Науково-виробничий центр розглядає можливість комерційного оприлюднення власних прикладних досліджень нових методів нанесення хімічно стійкого покриття. Виходячи з досвіду реалізації аналогічних проєктів встановлено, що коефіцієнт «інформаційного шуму» в Україні сягає 0,3 (А), коефіцієнт коригування на популярність центру становить 0,75 (Б), а коефіцієнт техніко-економічного старіння – 0,15 (В). Середня ціна одного примірника (друкованого, електронного, візуального чи аудіо-типу) встановлена 14 500 дол. (Г). Прогнозований тираж видання примірників усіх видів становить 100 (Д) екземплярів. Обсяг публікації становить 150 д. а. (Е)

Розв'язок

Вартість науково-технічної інформації можна обчислити за формулою:

$$B_{\text{нп}} = \frac{K_{\text{ш}} \times Ц \times T \times a}{V \times K_{\text{стр}}},$$

де $K_{\text{ш}}$ – коефіцієнт «інформаційного шуму»;

$Ц$ – ціна одного примірника або прирівняна до неї величина;

T – тираж видання або прирівняна до нього величина;

a – коефіцієнт коригування;

V – обсяг публікацій або величина, яка може бути прирівняна до нього;

$K_{\text{стр}}$ – коефіцієнт техніко-економічного старіння.

Розрахункова вартість науково-технічної інформації науково-виробничого центру становить:

$$B_{\text{нп}} = \frac{0,3 \times 14\,500 \times 100 \times 0,75}{150 \times 0,15} = 14\,500 \text{ , дол.}$$

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант	А	Б	В	Г	Д	Е
1	0,25	0,77	0,15	14000	150	120
2	0,2	0,7	0,2	15000	150	130
3	0,3	0,75	0,15	14500	120	160
4	0,25	0,75	0,15	14000	100	125

Задача 3

Необхідно знайти ціну об'єкта промисловості, що не має прототипу на момент продажу. Відомо, що він складається з чотирьох структурних елементів, які виготовлялися послідовно впродовж 8 років (дисконтна ставка 10 %):

Вартісна оцінка об'єкта промислової власності ($Ц_o$) у загальному випадку визначається за формулою:

$$Ц_o = \left(\sum_{t=t_h}^{t_k} Ц_t \times D_m \right) \times K_c \times K_b,$$

де $Ц_t$ – вартісна оцінка об'єкта промислової власності в i -му році розрахункового періоду;

t_h – початковий рік розрахункового періоду (початковий рік дії виключних прав на об'єкт промислової власності);

t_k – кінцевий рік розрахункового періоду (рік розрахунку вартості об'єкта промислової власності);

D_m – коефіцієнт приведення різночасних вартісних оцінок до рівня розрахункового року;

K_c – коефіцієнт, що враховує ступінь техніко-економічного старіння об'єкта промислової власності та визначається за формулою:

$$K_c = 1 - \frac{T_\Phi}{T_H},$$

де T_H – номінальний термін дії охоронного документа;

T_Φ – термін дії охоронного документа в розрахунковому році n ;

K_b – боніфікаційний коефіцієнт (коефіцієнт техніко-економічної значущості) об'єкта промислової власності, числові значення якого встановлюються за шкалою:

- $K_b = 1,3 \Rightarrow$ винахід, що не має прототипу (піонерний винахід);
- $K_b = 1,2 \Rightarrow$ основний (базовий) винахід;
- $K_b = 1,1 \Rightarrow$ допоміжний винахід (удосконалення, що розвиває основний винахід);
- $K_b = 1,05 \Rightarrow$ варіантний винахід стосовно основного винаходу;
- $K_b = 1,0 \Rightarrow$ варіантний винахід стосовно допоміжного винаходу.

Структурний елемент	Вартість заміщення (тис. грн) за роками							
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік	7 рік	8 рік
1-й	200	100	50					
2-й			150	150				
3-й					200	200		
4-й							150	100

Нормативний термін дії охоронного документа з моменту декларування ідеї створення об'єкта промислової власності – 50 років.

Розв'язок

Структурний елемент	Вартість заміщення (тис. грн) за роками								Сума
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік	7 рік	8 рік	
1-й	200	100	50						
<i>D1</i>	389,74	177,16	80,53						647,426
2-й			150	150					
<i>D2</i>			241,58	219,62					461,192
3-й					200	200			
<i>D3</i>					266,2	242			508,2
4-й							150	100	
<i>D4</i>							165	100	265
<i>Dm</i>	1,9487	1,7716	1,6105	1,4641	1,331	1,21	1,1	1	1881,817

$$K_c = 1 - 8/50 = 1 - 0,16 = 0,84$$

$$Ц_0 = 1881,817 \times 0,84 \times 1,3 = 2055 \text{ тис. грн.}$$

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант 1

Структурний елемент	Вартість заміщення (тис. грн) за роками							
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік	7 рік	8 рік
1-й	300	200	70					
2-й			170	170				
3-й					300	300		
4-й							250	200

Варіант 2

Структурний елемент	Вартість заміщення (тис. грн) за роками							
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік	7 рік	8 рік
1-й	200	200	50					
2-й			150	150				
3-й					300	300		
4-й							250	200

Задача 4

Підприємство володіє ноу-хау щодо виготовлення виробу. Витрати на виробництво виробу без використання ноу-хау складають 6,5 грн (А) за одиницю. При цьому 45 % (Б) собівартості припадає на трудові витрати. Річний обсяг реалізації виробів – 300 000 одиниць (В). Но-хау дає підприємству можливість економити на кожному виробі за рахунок більш раціонального використання матеріалів 1,25 грн (Г) і 40 % (Д) трудових витрат. За прогностичними оцінками, ця перевага буде зберігатися 6 років. Потрібно оцінити вартість ноу-хау при ставці дисконту 15 % (Е).

Розв'язок

1. Економія матеріалу – 375 000 дол. ($300\,000 \times 1,25$).

2. Економія трудових витрат:

собівартість продукції без використання ноу-хау складає

1 950 000 дол. ($300\,000 \times 6,5$);

трудова витрати (45 %) складають 877 500 дол.;

економія трудових витрат складає 351 000 дол. ($40\% \cdot 877\,500$).

3. Виграш у собівартості 726 000 дол. ($375\,000 + 351\,000$).

4. Тривалість переваги в собівартості – 6 років.

5. Обчислення вартості:

фактор поточної вартості ануйтету (6 років по ставці 15%) – 3,784;

вартість дорівнює 2 747 184 дол. ($726\,000 \cdot 3,784$).

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант	А	Б	В	Г	Д	Е
1	7	45	300 000	1,25	40	15
2	7,5	45	200 000	1,25	40	10
3	7	40	250 000	1,3	40	15
4	6,5	45	300 000	1,25	40	10

Задача 5

Ринкова вартість активів підприємства дорівнює 40 000 грн, нормалізований чистий прибуток – 16 000 грн. Середній доход на активи дорівнює 15 %. Ставка капіталізації – 20 %. Потрібно оцінити вартість гудвілу.

Розв'язок

Ринкова вартість активів 40 000 грн.

Нормалізований чистий прибуток 16 000 грн.

Очікуваний прибуток ($40\,000 \cdot 0,15$) 6 000 грн.

Надлишковий прибуток 10 000 грн.

Вартість надлишкового прибутку ($\frac{10000}{20\%} \cdot 100$) 50 000 грн.

Вартість надлишкового прибутку та ринкової вартості активів
(40000 + 50000) = 90 000 грн.

Задача 6

Визначте вартість товарного знаку як об'єкта промислової вартості по прибутку. Вихідні дані: Q – 100 тис. од. (А) за 10 років; Ц – 20 тис. грн (Б); характер виробництва продукції серійний ДО – 0, 25 (В); Н – 0,15 (Г).

Вартість товарного знаку $C_{\text{тз}}$ розраховується як частина прибутку від реалізації продукції, захищеної товарним знаком, за формулою:

Розв'язок

$$C_{\text{тз}} = \text{ДО} \cdot \Pi_{\text{пр}}$$

де: $C_{\text{тз}}$ – вартість товарного знаку, грн.;

К – коефіцієнт, що враховує характер виробництва продукції, захищеної товарним знаком, визначається за такою шкалою:

ДО = до 0,1 – індивідуальне виробництво;

ДО = 0,1–0,2 – дрібносерійне виробництво;

ДО = 0,2–0,3 – серійне виробництво;

ДО = 0,3–0,4 – крупносерійне виробництво;

ДО = 0,4–0,5 – масове виробництво;

$\Pi_{\text{пр}}$ – прибуток від реалізованої продукції, захищеної товарним знаком:

$$\Pi_{\text{пр}} = \text{Н} \cdot \text{Q} \cdot \text{Ц}$$

де: Н – норма прибутку;

Q – обсяг реалізованої продукції за основний термін дії товарного знаку;

Ц – ймовірна ціна одиниці продукції, захищеної товарним знаком, грн.

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант	А	Б	В	Г
1	150	25	0,3	0,15
2	100	20	0,25	0,15
3	150	30	0,3	0,2
4	200	25	0,25	0,2

Задача 7

Оцінити права на твір літератури за таких умов: строк дії договору на передачу автором прав на рукопис видавцю – 2 роки (А); тираж першого року 2000 примірників (Б), другого – 3000 примірників (В); вартість одного примірника 15 грн (Г); ставка роялті 15 % (Д).

Розв'язок

Для оцінки таких ОПВ найчастіше використовують метод роялті:

$$C_m = 2000 \cdot 15 \cdot \frac{15}{100} + 3000 \cdot 15 \cdot \frac{15}{100} = 11250 \text{ грн.}$$

C_m – ціна на твір.

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант	А	Б	В	Г	Д
1	2	2000	3500	15	15
2	2	3000	3000	20	10
3	3	2000	3500	15	15
4	2	2000	3000	15	10

Задача 8

Оцінити права на винахід за таких умов. Компанія В має патент на вибухонебезпечну лампу. Компанія вже має досвід продажу ліцензій на право виробництва, тому розмір ставки роялті встановлено. Економічний термін служби патенту оцінюється в 10 років, по закінченні якого цінність патенту буде вичерпано. Вихідні дані: розрахунковий розмір продажу першого року дорівнює – 5 000 дол. (А); другого – 7 500 дол. (Б); третього – 100 000 дол. (В); з четвертого по десятий – 50 000 дол. (Г) щорічно. Ставка роялті першого року 7 % ; другого – 6 %; третього – 5 %; з четвертого по десятий по – 7 %. Ставка дисконту складає 15 % (Д).

Для розрахунку виберемо метод звільнення від роялті. Тоді:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{R_t}{100} \cdot \frac{C_t}{\left(1 + \frac{i_t}{100}\right)^t}$$

де: C_t – грошовий потік (база роялті), грн.

i – ставка дисконту, %.

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{R_t}{100} \cdot \frac{C_t}{\left(1 + \frac{i_t}{100}\right)^t} = \frac{7}{100} \cdot \frac{5000}{(1+0,15)} + \frac{6}{100} \cdot \frac{7500}{(1+0,15)^2} + \frac{5}{100} \cdot \frac{100000}{(1+0,15)^3} + 50000 \cdot \frac{7}{100} \left[\frac{1}{(1+0,15)^4} + \frac{1}{(1+0,15)^4} + \frac{1}{(1+0,15)^6} + \frac{1}{(1+0,15)^7} + \frac{1}{(1+0,15)^8} + \frac{1}{(1+0,15)^9} + \frac{1}{(1+0,15)^{10}} \right] = 19308 \text{ дол.}$$

Варіант для самостійного вирішення задач

Варіант	А	Б	В	Г	Д
1	5000	7500	150000	50000	15
2	6000	8000	100000	60000	20
3	5000	8000	200000	50000	15
4	7000	7500	150000	50000	10

Задача 9

Оцінити права на торговельну марку за таких умов. Фірма «у» випускала і продавала продукцію по 10 грн за одиницю. Через деякий час фірма набула права на торговельну марку для цієї продукції і провела широкомасштабну рекламу цієї марки. Після цього ціна на одиницю продукції тієї самої якості зросла до 12 грн. Вихідні дані: кількість проданих одиниць продукції першого року становить 100 тис., другого – 150 тис., третього – 200 тис., четвертого – 100 тис.; ставка дисконту дорівнює 14 %; податок на прибуток 25 %.

Для розрахунку виберемо метод надлишкового прибутку. Тоді:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{\left(1 + \frac{I_t}{100}\right)^t} = (12 - 10) \cdot (1 - 0.25) \cdot$$

$$\left[\frac{100\,000}{(1 + 0,14)} + \frac{150\,000}{(1 + 0,14)^2} + \frac{200\,000}{(1 + 0,14)^3} + \frac{100\,000}{(1 + 0,14)^4} \right] = 583\,584 \text{ грн.}$$

3. Самостійна робота студентів

3.1. Запитання для самоперевірки

Модуль 1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: суб'єкти, види та механізм регулювання

Тема 1. Інтелектуальна власність як право на результати творчої діяльності людини

1. Що стало причиною створення Статуту королеви Анни – першого закону про копірайт?
2. Яка подія була найзначнішою для розвитку авторського права?
3. У чому полягає роль філософів у розвитку авторського права?
4. Наведіть основні недоліки та переваги системи охорони інтелектуальної власності в СРСР.
5. Які цілі переслідує створення державної системи охорони інтелектуальної власності?
6. Яка роль інтелектуальної власності в економічному розвитку держави?
7. Яка роль інтелектуальної власності в культурному розвитку держави?

Тема 2. Набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності

2. Умови придатності винаходу (корисної моделі) для набуття права інтелектуальної власності на них.
3. Критерії умов новизни винаходу.
4. Умови винахідницького рівня винаходу.
5. Умови промислової придатності винаходу.
6. Умови придатності промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на нього.
7. Умови придатності компонування інтегральної мікросхеми для набуття права інтелектуальної власності на нього.
8. Процедура оформлення патентних прав в Україні.
9. Процедура оформлення патентних прав в іноземних державах.
10. Особливості патентування винаходів за національними законодавствами у країнах патентування.
11. Порядок набуття прав на торговельну марку в Україні.
12. Процедура реєстрації авторських прав в Україні.
13. Експертиза та реєстрація об'єктів промислової власності.
14. Внесення до державних реєстрів відомостей щодо розпорядження майновими правами.
15. Реєстрація авторських прав за кордоном.
16. Особливості набуття прав на комп'ютерну програму.

Тема 3. Розпорядження правами інтелектуальної власності

1. Поняття конкурентоздатної продукції.
2. Особливості об'єктів права інтелектуальної власності при їхній оцінці.
3. Положення Цивільного кодексу щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
4. Поняття та види ліцензій. Законодавство в системі ліцензування.
5. Ліцензійний договір.
6. Законодавство України в питанні розпорядження майновими правами.

Модуль 2. Здійснення прав інтелектуальної власності

Тема 4. Економіка інтелектуальної власності

1. Методи визначення вартості інтелектуального капіталу.
2. Класифікація інтелектуального капіталу за ознаками і видами.
3. Нематеріальні активи: визначення, критерії, визнання, способи отримання.
4. Нематеріальні активи, як об'єкт бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
5. Оприбуткування нематеріальних активів у балансі підприємства.
6. Принципи управління інтелектуальною власністю.
7. Ідея створення конкурентоздатної продукції.
8. Маркетинг інтелектуальної власності.
9. Підходи до оцінки майна та майнових прав.

Тема 5. Захист прав інтелектуальної власності

1. Додаткові форми правової охорони інтелектуальної власності.
2. Поняття права інтелектуальної власності та її місце в правовій системі України.
3. Правова охорона інтелектуальної власності нормами Цивільного права України.
4. Правова охорона інтелектуальної власності нормами адміністративного права України.
5. Захист прав інтелектуальної власності нормами кримінального права України.
6. Регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності нормами цивільного, господарського та кримінально-процесуального законодавства України.
7. Чому потрібно захищати права інтелектуальної власності?
8. Охарактеризуйте поняття «захист прав інтелектуальної власності».
9. Які дії визнаються порушенням прав інтелектуальної власності?
10. Які порушення прав у сфері авторського права і суміжних прав є найпоширенішими?

11. Які порушення прав у сфері промислової власності є найпоширенішими?

12. У чому полягає юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності?

13. У чому полягає неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності?

14. До яких органів може звернутись особа за захистом порушених прав інтелектуальної власності?

15. У чому полягає цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності?

3.2. Правила підготовки рефератів

Для більш поглибленого засвоєння та оволодіння слухачами навчальною курсу, пізнання актуальних теоретичних, методичних і практичних проблем зовнішньоекономічної діяльності одним з провідних елементів самостійної роботи є реферат. За час вивчення курсу «Інтелектуальна власність» студент має підготувати одну реферативну доповідь за тематичними розділами курсу.

Реферативна доповідь повинна мати певну логічну побудову, послідовність і завершеність дослідження відповідного кола питань. Цьому сприяє така її структура:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст роботи;
- 3) вступ, який має містити обґрунтування актуальності обраної теми, її наукове і прикладне значення, основну мету і завдання дослідження;
- 4) основна частина, структурована за бажанням автора;
- 5) заключна частина (висновки);
- 6) додатки (таблиці, схеми);
- 7) список використаної літератури.

Реферативну доповідь (реферат) слід писати від руки або подавати у вигляді машинописного тексту чи комп'ютерного набору на 10–12 сторінках машинописного тексту (за винятком додатків). По можливості, як цифровий ілюстративний матеріал, прикладні дані бажано використовувати техніко-економічні і фінансові показники, досвід роботи підприємства (організації).

Основні наукові висновки і результати дослідження та прикладні рекомендації обговорюють на співбесіді з викладачем і враховують при підсумковому оцінюванні знань студентів із дисципліни.

Найзмістовніші реферативні доповіді рекомендуються кафедрою до участі в конференціях і конкурсах наукових студентських робіт.

3.3. Теми рефератів

Тема 1. Поняття «інтелектуальна власність»

1. Поняття «інтелектуальна власність».
2. Мета захисту об'єктів інтелектуальної власності.
3. Об'єкти охорони авторського права.
4. Поняття «суміжні права».
5. Що об'єднує промислова власність?
6. Які об'єкти можуть охоронятися, як промисловий зразок?
7. Товарний знак та його функції.
8. Сутність поняття «фірмова назва».
9. Мета використання географічних вказівок.
10. Недобросовісна конкуренція.

Тема 2. Правове регулювання відносин щодо об'єктів авторського права та суміжних прав

1. Як ви гадаєте, на які основні види можна поділити творчість людини за її цілеспрямованістю?
2. Яка з організацій ООН опікується питаннями інтелектуальної власності?
3. Законодавство, що регламентує в Україні всі питання, пов'язані з авторським правом.
4. Чи захищаються права письменника на твір, виданий в Україні у інших країнах світу?
5. Які дії можуть бути виконані з твором тільки з дозволу автора?
6. Яким чином можна відрізнити опублікований твір, що захищається авторським правом?
7. Назвіть і прокоментуйте основні види прав, що надаються авторським правом.
8. Роялті, що це таке?
9. Що охороняється суміжним правом?
10. Чи в усіх випадках фонограмі (відеограмі) буде надано в Україні правовий захист?
11. Як позначаються твори, що мають захист, як об'єкти суміжного права?
12. До кого має звернутися власник авторських чи суміжних прав у разі їх порушення?

Тема 3. Правове регулювання відносин щодо об'єктів промислової власності

1. Чому потрібно захищати права винахідників?
2. Що таке винахід і чим він відрізняється від корисної моделі (далі КМ)?
3. При яких умовах винаходу КМ надається правова охорона?

4. Патентоспроможність винаходу.
5. Як ви розумієте ознаку «новизна» винаходу (КМ)?
6. Що належить до об'єктів винаходу?
7. Що таке промислова придатність?
8. Які об'єкти не визнаються винаходами?
9. Що таке пріоритет винаходу і як він встановлюється?
10. Хто має право на одержання патенту на винахід або (КМ)?
11. Хто визнається автором винаходу (КМ)?
12. Яка процедура подачі заявки на винахід (КМ)?
13. З чого складається заявка на видачу патенту на винахід (КМ)?
14. Де шукати інформацію про технічні новинки?
15. Скільки основних розділів включає в себе МКВ та як вони позначаються?
16. Яка організація проводить експертизу заявок на винахід (КМ)?
18. Які види експертизи бувають?
19. З якою метою винаходи та КМ патентуються за кордоном?
20. Як обрати правильну стратегію зарубіжного патентування?
21. Які види міжнародних заявок вам відомі, зупиніться на їхніх особливостях.

Тема 4. Правова охорона промислових зразків

1. Які історичні корені появи товарних знаків (далі ТЗ)?
2. Що сьогодні визнається ТЗ і які функції він виконує?
3. Чим засвідчується право на ТЗ?
4. Де діє охорона на ТЗ, зареєстровані в Україні?
5. Що може бути об'єктом ТЗ в Україні?
6. Які позначення не підлягають реєстрації як ТЗ?
7. Що таке пріоритет ТЗ?
8. Як оформляється опис на ТЗ?
9. Хто може подавати заявку на ТЗ?
10. Якою мовою складається заявка на ТЗ, і що вона має містити?
11. Які етапи проходить заявка на ТЗ при проведенні експертизи?
12. Що таке МКТП?
13. Чи може власник об'єктів інтелектуальної власності передавати права, що йому належать, іншій особі?
14. Які з видів прав на об'єкти інтелектуальної власності можуть передаватися другій особі і у який спосіб?
15. Пригадайте, якими життєвими циклами характеризуються об'єкти інтелектуальної власності і чому це важливо знати при передачі прав на них?
16. На підставі чого можуть передаватися виключні майнові права на об'єкти авторського права і суміжних прав?
17. Які особливості передачі виключних майнових прав на об'єкти авторського права і суміжних прав?
18. Що таке ліцензія і які вони бувають?

19. Хто такі ліцензіар і ліцензіат?
20. Які права надає виключна ліцензія на об'єкти промислової власності.
21. Поясніть, як ви розумієте поняття «франчизна угода».
22. Що таке «ноу-хау» і яке значення воно відіграє в ліцензуванні або передачі прав?

Тема 5. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності

1. Що, на ваш погляд, належить до контрафактної продукції?
2. Хто в Україні опікується проблемами захисту прав авторів об'єктів інтелектуальної власності?
3. Коли на офіційному рівні почали захищатися суміжні права у світі та в Україні?
4. Кого в українському законодавстві визнають виконавцем?
5. Що захищають суміжні права стосовно виконавців?
6. Кого визнають виробником фонограм і відеограм?
7. Які права надає виключне право виробникам фонограм і відеограм?
8. Які установи прийнято кваліфікувати як організації ефірного і кабельного мовлення?
9. Які дії належать до виключних прав цих організацій мовлення?
10. У яких випадках визнається порушення прав власника патенту на винахід КМ, промисловий зразок чи свідоцтва на товарний знак?
11. Які дії спричиняють порушення прав власника топографії ІМС?
12. Чи завжди виготовлення запатентованої продукції тягне порушення прав власників?
13. У разі чого не можна притягти до відповідальності осіб, які використовують чужий винахід?
14. Хто і як захищає в Україні права власника патенту на винахід КМ, промисловий зразок чи свідоцтва на товарний знак.

4. ПОРЯДОК ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Підсумковим контролем знань студентів з дисципліни є: у I семестрі за підсумками I і II модулів – залік.

2.1. Порядок проведення заліку.

Залік оцінюється в 20 балів за 100-бальною шкалою.

Залік ставиться, якщо студентом надана правильна відповідь, що побудована на рівні самостійного мислення з елементами творчого пошуку, розумінні сутності інтелектуальної власності, основних принципів права інтелектуальної власності, об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності,

джерел законодавства у сфері інтелектуальної власності, набуття права інтелектуальної власності на результати науково-технічної творчості, розпорядження правами інтелектуальної власності.

Грамотне, логічно-послідовне викладення теоретичного матеріалу, уміння пов'язувати його з практикою підприємств, а також робити узагальнення та висновки.

Студент *не отримує залік*, якщо дає неправильну відповідь на запитання, допущені значні помилки, що мають принципове значення в теоретичних визначеннях і практичному застосуванні, незнання більшості понять і визначень з економіки транспорту.

Система нарахування балів за видами навчальної роботи

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали	Кількість занять	Максимальна кількість балів
1. Аудиторна				
Поточний контроль	1. Вибіркове усне опитування	1	5	5
	2. Тестування	5–15		15
	3. Фронтальне усне опитування	5–20		20
Проміжний контроль	Модульна контрольна робота	10–20	2	40
Кінцевий контроль	1. Залік	20	–	20
Разом		–	–	100

Система нарахування додаткових балів за видами робіт з вивчення дисципліни

Нарахування додаткових балів	
1. Написання рефератів за заданою тематикою	3
2. Участь у наукових студентських гуртках кафедри економіки підприємства та конференціях	10
3. Виконання індивідуального завдання підвищеної складності	7
Разом за семестр	20

Рейтинг студента за дисципліною – сума балів за семестр, заокруглена до цілого балу.

Рейтинг студента за дисципліною

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу
A	5 – відмінно	90 – 100
B C	4 – добре	81 – 89 75 – 80
D E	3 – задовільно	68 – 74 60 – 67
FX	незадовільно з можливістю повторного складання	35 – 59
F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	4 – 34

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності. – К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності і права», 2002. – 104 с.
2. Інтелектуальна власність: словник-довідник / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – У 2-х т.: Том 1. Авторське право і суміжні права / За ред. О. Д. Святоцького, В. С. Дроб'язка. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. – 356 с. Том 2. Промислова власність / За ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. – 272 с.
3. Жаров В. О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2002. – 188 с.
4. Цибулев П. Н., Денисюк В. А. Оценка интеллектуальной собственности: – К.: УкрИНТЗИ. – 2002. – 216 с.
5. Цибулев П. Н., Чеботарьов В. П., Зінов В. Г., Суїні Ю. Управління інтелектуальною власністю. Монографія / За ред. П. Н. Цибульова. – К.: «К.І.С.», 2005. – 448 с.
6. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С. О. Довгий, В. О. Жаров, В. О. Зайчук та ін. – Форум, 2002. – 319 с.
7. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
8. Основи інтелектуальної власності. – Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – 578 с.
9. Інтелектуальна власність: Навчальний посібник / За ред. к.т.н. Цибульова П. М. – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 276 с.
10. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.
11. Жаров В. О. Право інтелектуальної власності в системі права України. Навчальний посібник. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2006. – 106 с.
12. Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності в Україні. Навчальний посібник. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2006. – 88 с.
13. Крайнев П. П., Роботягова Л. І., Дятлик І. І., Патентування винаходів в Україні. Монографія / За ред. П. П. Крайнева. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2000. – 340 с.
14. Демченко Т. С. Охорона товарних знаків (порівняльно-правовий аналіз): Монографія. – К.: Інст. держави і права ім. М. В. Корецького НАН України, 2004. – 184 с.
15. Цибульов П. М., Чеботарьов В. П. Популярно про інтелектуальну власність / За заг. ред. к.е.н. М. В. Паладія. – К.: ТОВ «Альфа-ПіК», 2004. – 56 с.
16. Крайнев П. П., Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю: Монографія. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 448 с.
17. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів / За ред. О. Б. Бутніка-Сіверського. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2000. – 348 с.

18. Мендрул А. Г. Карцев В. С. Оценка стоимости нематериальных активов. – К.: ООО «Полиграф-Информ», 2004. – 264 с.
19. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2004. – 296 с.
20. Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2003. – 184 с.
21. Цыбулев П. Н. Маркетинг интеллектуальной собственности. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2004. – 188 с.
22. Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності в Україні: Навч. посібник. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2005. – 88 с.
23. Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права: Навчальний посібник. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2004. – 260 с.
24. Кожарская И. Ю., Прахов Б. Г. Патентное право. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2003. – 140 с.
25. Тофило А. В. Экспертиза объектов интеллектуальной собственности: заявки на изобретения и полезные модели. – К.: Інст. інт. власн. і права, 2004. – 176 с.
26. Інтелектуальна власність: Словник-довідник / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – у 2-х т.: Том 1. Авторське право і суміжні права / За ред. О. Д. Святоцького, Р. В. Дроб'язко. Уклад.: В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2000. – 356 с. Том 2. Промислова власність / За ред. О. Д. Святоцького, Р. В. Дроб'язко. Уклад.: Г. П. Добриніна, А. В. Кочеткова, Н. І. Мова та ін. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2000. – 272 с.
27. Конституція України: Офіційне видання. – К.: Право, 1996.
28. Цивільний кодекс України: Офіційний текст. – К.: Кондор, 2004.
29. Господарський кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 1 / 2004.
30. Кримінальний кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 1 / 2004.
31. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 1 / 2005.
32. Митний кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 6 / 2004.
33. Цивільний процесуальний кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 7 / 2004.
34. Господарський процесуальний кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 8 / 2004.
35. Кримінально-процесуальний кодекс України: Офіційне видання «Кодекси України». – К.: Форум, № 3 / 2004.
36. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (Відомості Верховної Ради України, № 13 / 2004).
37. Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» (Відомості Верховної Ради України, № 7 / 2004).

38. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» (Відомості Верховної Ради України, № 33 / 2005).

39. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (Відомості Верховної Ради України, № 30 / 2003).

40. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).

41. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).

42. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» (Відомості Верховної Ради України, № 23 / 2002).

43. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).

44. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (Відомості Верховної Ради України, № 35 / 2003).

45. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (Відомості Верховної Ради України, № 30 / 2003).

46. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, підписана в Стокгольмі 14 червня 1967 року та змінена 2 жовтня 1979 року.

47. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року).

48. Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 року.

49. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 року.

50. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 року, м. Рим.

51. Всесвітня конвенція про авторське право від 20 грудня 1996 року.

52. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року.

53. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року.;

54. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року.

55. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, прийнятий у Мадриді 28 червня 1989 року.

56. Ніщцька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, прийнята 15 червня 1957 року.

57. Договір про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 року.

58. Найробський договір про охорону Олімпійського символу від 26 вересня 1981 року.

59. Договір про патенту кооперацію від 19 червня 1970 року.

ГЛОСАРІЙ

АВТОР – людина, творчою працею якої створено об'єкт інтелектуальної власності.

АВТОР СОРТУ (СЕЛЕКЦІОНЕР) – людина, яка безпосередньо створила (виявила і/або вивела і/або поліпшила) сорт.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ – полягає в розгляді та вирішенні спору органом державного управління.

АПЕЛЯЦІЙНА ПАЛАТА – колегіальний орган Установи для розгляду скарг, спорів та рішення Установи про видачу охоронних документів прав на об'єкти інтелектуальної власності та інших питань, віднесених до її компетенції.

АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ТВІР – твір, що зафіксований на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

БАЗА ДАНИХ (КОМПЛІАЦІЯ ДАНИХ) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

БАЗА ОЦІНКИ – комплекс методичних підходів, методів та оціночних процедур, що відповідають певному виду вартості майна. Для визначення бази оцінки враховують мету оцінки та умови використання її результатів.

БІЗНЕС – підприємницька діяльність, яку здійснюють за рахунок власних або позикових коштів на свій ризик і під свою відповідальність, що ставить головними цілями одержання прибутку і розвиток власної справи.

ВАРТІСТЬ – еквівалент цінності об'єкта оцінки, виражений у ймовірній сумі грошей.

ВИБРАНЕ ВІДОМСТВО – національне відомство держави або національне відомство, що діє від імені держави, яка зазначена заявником відповідно до глави II Договору про патентну кооперацію.

ВИДОВА НАЗВА ТОВАРУ – застосовувана в назві товару назва географічного місця, в якому спочатку товар цього виду вироблявся, яка згодом стала загальноновживаною в Україні як позначення (назва) певного виду товару безвідносно до конкретного місця його походження.

ВИКЛЮЧНІ ПРАВА – права, що надають тим, хто їх має, можливість здійснювати певні, визначені законом дії, яких не можуть здійснити інші особи без згоди власника цих прав.

ВИКОНАВЕЦЬ – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

ВИКОНАННЯ – подання творів, фонограм, виконань шляхом гри, декламації, співу, танцю в живому виконанні або за допомогою технічних засобів (телерадіомовлення, кабельного телебачення тощо), показ кадрів аудіовізуального твору в їхній послідовності (із супроводом або без супроводу звуком).

ВИКОРИСТАННЯ СОРТУ – будь-яка дія щодо сорту, що зазначена у Законі України «Про охорону прав на сорти рослин» в переліку дій, які потребують дозволу його власника, а саме:

- а) виробництво або відтворення (з метою розмноження);
- б) доведення до кондиції з метою розмноження;
- в) пропонування до продажу;
- г) продаж або інший комерційний обіг;
- г) вивезення за межі митної території України;
- д) ввезення на митну територію України;
- е) зберігання для будь-якої із цілей, зазначених у пунктах «а» – «д».

ВИНАХІД – технологічне (технічне) вирішення, що відповідає умовам патентоздатності.

ВИНАХІДНИК – фізична особа, результат творчої праці якої визнано винаходом (корисною моделлю).

ВИНАХІДНИЦЬКИЙ РІВЕНЬ – критерій патентоздатності винаходу, що характеризує його неочевидність для середнього фахівця в даній конкретній галузі знань.

ВИРОБНИК ВІДЕОГРАМИ – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього).

ВИРОБНИК ФОНОГРАМИ – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків.

ВІДЕОГРАМА – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, ком пакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій.

ВІДОМСТВО-ОДЕРЖУВАЧ – національне патентне відомство або міжурядова організація, до якої подається міжнародна заявка.

ВІДТВОРЕННЯ – виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для

тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

ВЛАСНИК СОРТУ – особа, якій належить упродовж визначеного Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» строку і засвідчене патентом право на сорт.

ВОІВ (ВСЕСВІТНЯ ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, 1967 р.) – міжнародний орган, підпорядкований Організації Об'єднаних Націй, основною метою якого є сприяння охороні прав на об'єкти інтелектуальної власності в усьому світі та надання допомоги у досягненні переваг і вигод, що отримують усі держави-учасниці ВОІВ від системи інтелектуальної власності.

ГЕОГРАФІЧНЕ ЗАЗНАЧЕННЯ – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

ГЕОГРАФІЧНЕ МІСЦЕ – будь-який географічний об'єкт із офіційно визначеними межами, зокрема: країна, регіон як частина країни, населений пункт, місцевість тощо.

ГРОШОВИЙ ПОТІК – сума прогнозованих або фактичних надходжень унаслідок використання об'єкта інтелектуальної власності.

ДАТА ОЦІНКИ – дата (число, місяць і рік), на яку проводиться оцінка майна та визначається його вартість.

ДАТА ПРІОРИТЕТУ – дата подання заявки до Установи чи до відповідного органу держави-учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності, за якою заявлено пріоритет.

ДЕКЛАРАЦІЙНИЙ ПАТЕНТ НА ВИНАХІД – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи та експертизи на локальну новизну заявки на винахід.

ДЕКЛАРАЦІЙНИЙ ПАТЕНТ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель.

ДЕКЛАРАЦІЙНИЙ ПАТЕНТ НА СЕКРЕТНУ КОРИСНУ МОДЕЛЬ – різновид патенту, що видається на корисну модель, яка містить інформацію, віднесenu до державної таємниці,

ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ – Установа і сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних закладів, що входять до сфери управління Установи.

ДЕРЖДЕПАРТАМЕНТ – Державний департамент інтелектуальної власності, що діє у складі Міністерства освіти і науки України (Установа).

ДИСКОНТУВАННЯ – визначення поточної вартості грошового потоку з урахуванням його вартості, яка прогнозується на майбутнє.

ДОГОВІР ПРО ПАТЕНТНУ КООПЕРАЦІЮ (РСТ, 1970 р.) – угода про міжнародне співробітництво в області патентування винаходів. РСТ спрямований на раціоналізацію і співробітництво щодо подання, пошуку та

експертизи заявок на патент і поширення технічної інформації, що міститься в них. Договором не передбачається видача «міжнародних патентів»: ця задача є компетенцією патентних відомств тих країн, чи діє для тих країн, де набувається охорона («азначені відомства»). Договір є спеціальною угодою в рамках Паризької конвенції, відкритим тільки для держав, що є також учасниками Паризької конвенції. Основними задачами РСТ є спрощення раніше встановлених процедур звернення в декілька країн за наданням патентної охорони винаходам, а також додання цим засобам більш ефективного і більш економічного характеру – в інтересах користувачів патентної системи і відомств, відповідальних за її адміністративне керування. Україна приєдналася до Договору 25 грудня 1991 р.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПАТЕНТНА КОНВЕНЦІЯ (ЄПК, 1973 р.) – міжнародна регіональна угода європейських держав, основною метою якої є запобігання дублюванню діяльності патентних служб під час пошуку і перевірки патентних заявок, що сприяє зниженню фінансових витрат для заявників і патентних служб держав-учасниць. Конвенція передбачає видачу Європейським патентним відомством (ЄПВ) так званого Європейського патенту. ЄПВ діє на основі уніфікованих правил щодо видачі патентів і єдиних формальних вимог до заявок. У кожній державі-учасниці Конвенції, за винятком країн Загального ринку, виданий патент буде діяти як національний патент.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПАТЕНТНА КЛАСИФІКАЦІЯ (ЕСІ-А) – система класифікації винаходів, яку застосовує Європейське патентне відомство для організації внутрішнього пошукового фонду та проведення пошуку.

ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ – галузь знань, яка вивчає теорію і практику функціонування ринкових структур і механізмів взаємодії суб'єктів економічної діяльності, пов'язаних з інтелектуальним капіталом.

ЕКСПЕРТИЗА ЗАЯВКИ – перевірка матеріалів заявки на відповідність встановленим законом нормам.

ЕКСПЕРТИЗА ЗАЯВКИ ПО СУТІ – дослідження (аналіз) матеріалів заявки, проведене Установою з метою визначення відповідності заявленого об'єкта умовам патентоспроможності.

ЕКСПЕРТИЗА ЗАЯВКИ ФОРМАЛЬНА – дослідження (аналіз) матеріалів заявки з метою перевірки наявності необхідних документів, дотримання заявником установлених вимог до них і розгляд питання про те, чи належить заявлена пропозиція до об'єктів, яким надається правова охорона.

ЗАГАЛЬНОВІДОМИЙ ЗНАК – це товарний знак, що в результаті використання став добре відомим широкому колу споживачів. Відповідно до Паризької конвенції по охороні промислової власності всі країни – учасниці зазначеної Конвенції зобов'язані надавати на своїй території охорону знакам, які за визначенням компетентного (адміністративного чи судового) органу країни реєстрації або країни використання набули статусу загальновідомих знаків стосовно тотожних або схожих товарів і/або послуг. Реєстрацію товарного знака, який є відтворенням, імітацією або перекладом загальновідомого знака, відхиляють або визнають недійсною. Забороняється

використання знака, який може призвести до змішування із загальновідомим знаком.

ЗАЗНАЧЕНЕ ВІДОМСТВО – національне відомство держави або національне відомство, що діє від імені держави, яка зазначена заявником відповідно до глави I Договору про патентну кооперацію (РСТ).

ЗАКЛАД ЕКСПЕРТИЗИ – уповноважений Установою державний заклад (підприємство, організація) для розгляду і проведення експертизи заявок на об'єкти промислової власності.

ЗАПАТЕНТОВАНИЙ ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК – промисловий зразок, на який видано патент.

ЗАПИС (ЗВУКОЗАПИС, ВІДЕОЗАПИС) – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і/або рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою.

ЗАРЕЄСТРОВАНА ТОПОГРАФІЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ МІКРОСХЕМИ – топографія інтегральної мікросхеми, відомості про яку занесено до Реєстру і на яку видано свідоцтво.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ – це правове забезпечення недоторканності цих прав, їх непорушності, а в разі порушення – застосування заходів примусового характеру, направлених на відновлення цих прав.

ЗАЯВКА – сукупність документів, необхідних для реєстрації об'єкта інтелектуальної власності.

ЗАЯВКА НА СОРТ РОСЛИН – сукупність документів, необхідних для реєстрації сорту і отримання охоронних документів, що засвідчують право на сорт.

ЗАЯВНИК – особа, яка подала заявку чи набула прав заявника в іншому встановленому законом порядку.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТА ОЦІНКИ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НИМ ПРАВ – встановлення відповідності об'єкта оцінки наявним вихідним даним та інформації про нього.

ІМ'Я АВТОРА – сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора, прізвище, ім'я та по батькові автора, ініціали автора, псевдонім автора, прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

ІНВЕСТИЦІЙНА ВАРТІСТЬ – вартість, визначена з урахуванням конкретних умов, вимог і мети інвестування в об'єкт оцінки.

ІННОВАЦІЙНА ПРОДУКЦІЯ – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам до інноваційної діяльності.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ – результат науково-дослідної і/або дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам до інноваційної діяльності,

ІНТЕГРАЛЬНА МІКРОСХЕМА (ІМС) мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі і/або на поверхні

матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ – формалізований результат творчої інтелектуальної діяльності, що надає його автору або особі, визначеній чинним законодавством, право власності на цей результат, яке набувають, здійснюють та захищають відповідно до законодавчо встановлених норм і правил.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ (від лат. – розумовий, головний або головні пізнання) – це один з різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, характерну лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку і особливості.

ІНФОРМАЦІЯ – відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ – визначення вартості об'єкта оцінки на підставі очікуваного доходу від його використання. Капіталізація може здійснюватися із застосуванням ставки капіталізації (пряма капіталізація) або ставки дисконту (непряма капіталізація чи дисконтування).

КОЛЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ І СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ – система управління, відповідно до якої суб'єкти вказаних прав передають спеціально створеним організаціям право ведення переговорів щодо укладення угод про умови експлуатації творів, виконань і фонограм авторів різними категоріями користувачів, право надання дозволів і здійснення контролю за таким використанням, збирання відповідної винагороди та розподіл її між суб'єктами авторського права та суміжних прав, право виконання інших повноважень щодо забезпечення реалізації особистих (немайнових) і майнових прав суб'єктів авторського і суміжних прав.

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ – відтворення руху інтелектуального капіталу з метою отримання прибутку. Інтелектуальний капітал набуває авансової вартості в процесі господарської діяльності, тобто коли він створюється і використовується самим підприємством чи реалізується іншим підприємствам (суб'єкта господарювання) з метою отримання прибутку.

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ – інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

КОМЕРЦІЙНЕ (ФІРМОВЕ) ПОЗНАЧЕННЯ – комерційне найменування – позначення, яке дає можливість вирізнити одну особу, що виробляє та/або реалізовує товари або надає послуги, з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

КОМП'ЮТЕРНА ПРОГРАМА – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

КОНКУРЕНЦІЯ – змагання підприємців, коли їхні самостійні дії обмежують можливості кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво тих товарів, яких потребує споживач.

КОНТРАФАКТНИЙ ПРИМІРНИК ТВОРУ, ФОНОГРАМИ, ВІДЕОГРАМИ – примірник твору, фонограми чи відеограми відтворений, опублікований і/або розповсюджуваний з порушенням авторського права і/або суміжних прав, у тому числі примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і/або суміжних прав, зокрема з країн, у яких ці твори, фонограми і відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися.

КОНТРАФАКТНІ ТОВАРИ – товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території призводить до порушення прав власника, що охороняються, відповідно до чинного законодавства України та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

КОПРАЙТ – авторське право.

КОРИСНА МОДЕЛЬ – нове й промислове додатне конструктивне виконання пристрою.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ – кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності настає, якщо власнику прав завдана матеріальна шкода у великому розмірі або у особливо великому розмірі.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР – будь-який оригінальний письмовий твір белетристичного, наукового, технічного або практичного характеру, незалежно від його цінності чи призначення.

ЛІЦЕНЗІАР – особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності.

ЛІЦЕНЗІАТ – особа, яка отримує дозвіл від ліцензіара на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

ЛІЦЕНЗІЯ (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності) – дозвіл особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату) на використання об'єкта права інтелектуальної власності на певних умовах.

МЕТОД ОЦІНКИ – спосіб визначення вартості об'єкта оцінки, послідовність оціночних процедур якого дає змогу реалізувати певний методичний підхід.

МІЖНАРОДНА ЗАЯВКА – заявка, подана згідно з міжнародним Договором.

МІЖНАРОДНА ПАТЕНТНА КЛАСИФІКАЦІЯ (МПК, 1971 р.) – прийнята на основі Страсбурзької угоди пошукова ієрархічна система розподілу технічних понять усіх галузей знань на класифікаційні рівні, містить функціонально-орієнтовані й галузеві рубрики.

МІЖНАРОДНИЙ ПОШУКОВИЙ ОРГАН – орган, що проводить міжнародний пошук за міжнародною заявкою відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ).

МІЖНАРОДНА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ – (МКПЗ, 1968 р.) – прийнята на основі Локарнської угоди дворівнева (клас – підклас) класифікація виробів призначена для класифікування під час розробки, експертизи та реєстрації об'єктів, заявлених чи визнаних як промислові зразки.

МІЖНАРОДНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ (МКТП, 1957 р.) – прийнята на основі Ніщцької угоди класифікація товарів і послуг. Номери класів МКТП вказуються в офіційних документах і публікаціях патентних відомств, що стосуються реєстрації знаків. МКТП складається з абеткового переліку товарів і послуг та переліку класів. Українське видання доповнено англійсько-українським абетковим покажчиком. Україна приєдналася до Ніщцької угоди 29 грудня 2000 р.

МОНОПОЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ – а) дії (бездіяльність) суб'єктів господарювання за умови монопольного становища на ринку одного суб'єкта господарювання (групи суб'єктів господарювання) у виробництві та реалізації товарів; б) дії (бездіяльність) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів адміністративно-господарського управління та контролю, спрямовані на недопущення, істотне обмеження чи усунення конкуренції.

МОНОПОЛЬНА ЦІНА – ціна, яку встановлює суб'єкт господарювання, що займає монопольне становище на ринку, і призводить до обмеження конкуренції або порушення прав споживача.

НАУКОВЕ ВІДКРИТТЯ – встановлення закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу.

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ – будь-які дії господарюючих суб'єктів, які суперечать правилам і чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

НЕМАТЕРІАЛЬНИЙ АКТИВ – права на об'єкт інтелектуальної власності, в тому числі промислової власності, які можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством як немонетарний актив з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам.

НЕЮРИСДИКЦІЙНА ФОРМА ЗАХИСТУ – дії, в межах закону, юридичних і фізичних осіб щодо захисту права інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно (самозахист), без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів.

НОВИЗНА – один із критеріїв (умов) охороноспроможності об'єкта промислової власності. Суть її полягає в тому, що до дати подання заявки на видачу патенту або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету, суть об'єкта не має бути розкрита для невизначеного кола осіб у обсязі, що дає можливість здійснити його.

НОВИЗНА ЛОКАЛЬНА – означає, що розкриття суті об'єкта, що заявляється, неприпустиме в межах однієї держави, а саме, країни патентування.

НОУ-ХАУ – конфіденційна інформація наукового, технічного, виробничого, адміністративного, фінансового, комерційного або іншого характеру, яку практично застосовують у діяльності підприємства або у фаховій діяльності, яка ще не стала загальним надбанням. Використання ноу-хау забезпечує певні переваги особі, що його отримала.

ОБ'ЄКТИ ОЦІНКИ – майно та майнові права, які підлягають оцінці. Об'єкти оцінки класифікують за різними ознаками, зокрема, об'єкти оцінки в матеріальній та нематеріальній формі, у формі цілісного майнового комплексу.

ОБ'ЄКТИ ОЦІНКИ У НЕМАТЕРІАЛЬНІЙ ФОРМІ – об'єкти оцінки, які не існують у матеріальній формі, але дають змогу отримувати певну економічну вигоду. До об'єктів у нематеріальній формі належать фінансові інтереси (частки (паї, акції), опціони, інші цінні папери та їх похідні, векселі, дебіторська і кредиторська заборгованість тощо), а також інші майнові права.

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ – літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин, комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення, комерційні таємниці.

ОЗНАКИ СОРТУ РОСЛИНИ – показники, за якими розрізняють сорти під час проведення експертизи заявки без урахування їхньої економічної важливості.

ОПРИЛЮДНЕННЯ ТВОРУ – здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і/або суміжних прав дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо.

ОПУБЛІКУВАННЯ ТВОРУ, ФОНОГРАМИ, ВІДЕОГРАМИ – випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і/або суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми,

відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФІРНОГО МОВЛЕННЯ – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників).

ОРГАНІЗАЦІЯ КАБЕЛЬНОГО МОВЛЕННЯ – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддалі сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду).

ОРГАНІЗАЦІЯ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ (організація колективного управління майновими правами) – організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і/або суміжних прав і не має на меті одержання прибутку.

ОРГАНІЗАЦІЯ МОВЛЕННЯ – організація ефірного мовлення чи організація кабельного мовлення.

ОРИГІНАЛЬНІСТЬ – справжній власний твір автора, не скопійований повністю або в основному з іншого твору. Оригінальність не слід змішувати з новизною. Існування аналогічного твору, раніше невідомого автору, не позначається на оригінальності незалежного творіння. У випадку похідного твору оригінальність полягає в індивідуальному методі переробки раніше існуючого твору.

ОСОБА – фізична або юридична особа.

ОФІЦІЙНИЙ ПАТЕНТНИЙ БЮЛЕТЕНЬ – це офіційне видання патентного відомства, яке містить публікації про права на об'єкти промислової власності відповідно до національного патентного законодавства або міжнародних договорів і угод з питань охорони промислової власності.

ОЦІНОЧНА ВАРТІСТЬ – вартість, яку визначають за встановленим алгоритмом та складом вихідних даних.

ОЦІНОЧНІ ПРОЦЕДУРИ – дії (етапи), виконання яких у певній послідовності дає можливість провести оцінку.

ПАРИЗЬКА КОНВЕНЦІЯ (1883 р.) – Паризька конвенція про охорону промислової власності. Міжнародна угода, що передбачає загальні принципи охорони промислової власності, яку відкрито для участі будь-яких держав. Основними принципами охорони промислової власності є принцип національного режиму та принцип пріоритету. Україна бере участь у Паризькій конвенції з 25 грудня 1991 р.

ПАТЕНТ НА ВИНАХІД – різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід.

ПАТЕНТ НА СОРТ РОСЛИН – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на сорт рослин.

ПАТЕНТОВЛАСНИК – фізична і/або юридична особа(и), яка(і) є власником(ами) майнових прав на об'єкт промислової власності, що засвідчено патентом.

ПАУШАЛЬНИЙ ПЛАТІЖ – твердо зафіксована в ліцензійній угоді сума винагороди, яка встановлюється на основі оцінок можливого економічного ефекту й очікуваних прибутків покупця ліцензії на основі використання останньої.

ПІДХОДИ (МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ) ДО ОЦІНКИ – загальні способи визначення вартості майна, які ґрунтуються на основних принципах оцінки.

ПІРАТСТВО АУДІОВІЗУАЛЬНЕ – незаконне відтворення, розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм шляхом тиражування і продажу аудіо-, відеокасет, музичних компакт-дисків, а також незаконна трансляція цих творів через радіо- і телефір, по мережах кабельного телебачення.

ПІРАТСТВО КОМП'ЮТЕРНЕ – незаконне відтворення і розповсюдження комп'ютерного програмного забезпечення шляхом тиражування, продажу компакт-дисків з записом комп'ютерних програм, встановлення неліцензійного програмного забезпечення на комп'ютерну техніку та розповсюдження піратських програм через Інтернет.

ПОПЕРЕДНЯ ЗАЯВКА – заявка, яка була подана до Держдепартаменту чи до відповідного органу держави-учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності і за якою заявлено пріоритет.

ПОРОДА ТВАРИН – сукупність особин у межах певного виду тварин, яка має генетично обумовлені стабільні характеристики (властивості та ознаки), що відрізняють її від інших сукупностей особин цього виду тварин, стійко передають їх потомкам та є результатом інтелектуальної, творчої діяльності людини.

ПОСАДКОВИЙ МАТЕРІАЛ – рослини та їхні частини, що вважаються придатними для відтворення цілісних рослин.

ПОТОЧНА ВАРТІСТЬ – вартість, приведена у відповідність із цінами на дату оцінки шляхом дисконтування або використання фактичних цін на дату оцінки.

ПОХІДНИЙ ТВІР – твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову. До похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів.

ПОШИРЕННЯ СОРТУ – комерційне розповсюдження сорту, занесеного до Реєстру сортів.

ПРАВОВЛАСНИК – власник майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності

ПРЕДСТАВНИК – представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) або інша довірена особа.

ПРИМІРНИК ВІДЕОГРАМИ – копія відеограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї відеограми і містить усі зафіксовані на ній рухомі зображення чи їхню частину (як із звуковим супроводом, так і без нього).

ПРИМІРНИК ТВОРУ – копія твору, виконана в будь-якій матеріальній формі.

ПРИМІРНИК ФОНОГРАМИ – копія фонограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї фонограми і містить усі зафіксовані на ній звуки чи їхню частину.

ПРІОРИТЕТ ЗАЯВКИ (ПРІОРИТЕТ) – першість у поданні заявки на отримання охоронного документа на об'єкт інтелектуальної власності.

ПРОГРАМА ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ – зображення та/або звуки, включаючи їхнє відображення, для передачі організаціями мовлення каналами зв'язку в ефір або по кабелю для їхнього сприйняття необмеженою кількістю осіб.

ПРОМИСЛОВА ПРИДАТНІСТЬ – здатність винаходу бути застосованим у промисловому виробництві.

ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК – результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання.

ПУБЛІЧНА ДЕМОНСТРАЦІЯ (аудіовізуального твору, відеограми) – публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці аудіовізуального твору чи зафіксованого у відеограмі виконання твору або будь-яких рухомих зображень за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї.

ПУБЛІЧНЕ ВИКОНАННЯ – подання за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час.

ПУБЛІЧНЕ СПОВІЩЕННЯ (ДОВЕДЕННЯ ДО ЗАГАЛЬНОГО ВІДОМА) – передача за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо), у тому числі з використанням супутників, чи передача на віддалі за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і/або зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця

передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуку не можуть бути сприйняті.

ПУБЛІЧНИЙ ПОКАЗ – будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору, виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї особи, яка здійснює показ, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час. Публічний показ аудіовізуального твору чи відеограми означає також демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору чи відеограми без дотримання їх посліду підприємства, для якого воно призначене.

РЕЄСТР – Державний реєстр відповідних патентів (свідоцтв) на об'єкти інтелектуальної власності.

РЕЄСТРАЦІЯ – державна реєстрація об'єкта права інтелектуальної власності.

РЕПРОГРАФІЧНЕ ВІДТВОРЕННЯ (РЕПРОДУКУВАННЯ) – факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер.

РИНКОВА ВАРТІСТЬ – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем і продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла зі знанням справи, розсудливо і без примусу.

РІВЕНЬ ТЕХНІКИ – сучасна ступінь розвитку конкретної області техніки, з якою порівнюють нові винаходи. Домагання на визнання винаходу чи корисної моделі патентоспроможності повинні представити новий аспект, що виводить їх за межі відомих на даний момент науково-технічних знань.

РОБОТОДАВЕЦЬ – особа, яка найняла працівника за трудовим договором (контрактом).

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І/АБО СУМІЖНИХ ПРАВ – будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і/або суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором.

РОЗРОБКА – застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених матеріалів, приладів, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їхнього серійного виробництва чи використання.

РОЯЛТІ – виплата ліцензійної винагороди шляхом періодичних відрахувань, які встановлюють у вигляді фіксованих ставок на базі розрахунку

фактичного економічного результату від використання ліцензії (база роялті) і виплачуються ліцензіатом через певні проміжки часу.

СВІДОЦТВО – документ, що посвідчує право на товар певного виду об'єкта інтелектуальної власності.

СВІДОЦТВО ПРО АВТОРСТВО НА СОРТ – охоронний документ, що засвідчує особисте немайнове право авторства на сорт.

СЕКРЕТНИЙ ВИНАХІД (СЕКРЕТНА КОРИСНА МОДЕЛЬ) – винахід (корисна модель), що містить інформацію, віднесена до державної таємниці.

СЛУЖБОВИЙ ВИНАХІД (КОРИСНА МОДЕЛЬ) – винахід (корисна модель), створений працівником:

– з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця;

– у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше.

СЛУЖБОВИЙ ТВІР – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

СОРТ РОСЛИН – окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони:

- може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів;
- може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву, принаймні однієї з цих ознак;
- може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИЙ ОРГАН – визначений Кабінетом Міністрів України державний орган, наділений повноваженнями щодо визначення та контролю особливих властивостей, певних якостей чи інших характеристик товарів, для позначення яких використовуються назва місця походження чи географічні зазначення походження, а також щодо визначення меж географічних місць, з якими пов'язані ці особливі властивості, певні якості чи інші характеристики, та встановлення виробників зазначених товарів у межах цих географічних місць.

СТАВКА ДИСКОНТУ – коефіцієнт, що застосовують для визначення поточної вартості виходячи з грошових потоків, які прогнозують на майбутнє, за умови їх зміни протягом періодів прогнозування. Ставка дисконту характеризує норму доходу на інвестований капітал та норму його повернення в післяпрогнозний період, відповідно до якої на дату оцінки покупець може інвестувати кошти у придбання об'єкта оцінки з урахуванням компенсації всіх своїх ризиків, пов'язаних з інвестуванням.

СТАВКА КАПІТАЛІЗАЦІЇ – коефіцієнт, який застосовують для визначення вартості об'єкта, виходячи з очікуваного доходу від його

використання, за умови, що дохід передбачається незмінним протягом визначеного періоду в майбутньому. Ставка капіталізації характеризує норму доходу на інвестований капітал (власний та/або позиковий) і норму його повернення.

СУБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ – творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та/або майнові права інтелектуальної власності відповідно до Цивільного кодексу України, іншого закону чи договору.

СУСПІЛЬНЕ НАДБАННЯ – твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права і/або суміжних прав на які закінчився.

ТВІР АРХІТЕКТУРИ – твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо).

ТВІР НАУКОВИЙ – твір, в якому всі питання розглядають відповідно до наукового підходу. В авторсько-правових законодавствах загальне посилання на наукові твори часто розуміється як таке, що означає всі види творів, крім художніх або белетристичних, наприклад такі, як твори з питань техніки, довідники, науково-популярні твори або практичні посібники. При цьому наукові твори, що охороняються авторським правом, не включають наукові винаходи, відкриття, наукові дослідження.

ТВІР ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА – скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо.

ТВІР УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА – твір мистецтва, в тому числі твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування.

ТВІР ХУДОЖНІЙ (ТВІР МИСТЕЦТВА) – витвір інтелектуальної праці, розрахований на естетичне сприйняття людиною. Категорія художніх творів включає в себе твори живопису, рисунки, твори скульптури, графіки, архітектури, фотографії. В багатьох законодавчих актах про авторське право поняття «художні твори» охоплює також музичні твори і твори прикладного мистецтва.

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ – технічні пристрої і/або технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і/або суміжних прав при сприйнятті і/або копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

ТОВАР – продукт діяльності (включаючи роботи, послуги, а також цінні папери), призначений для реалізації.

ТОПОГРАФІЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ МІКРОСХЕМИ – зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА – будь-яке позначення, у тому числі комбінація позначень, призначене та придатне для вирізнення товарів і послуг однієї особи від товарів і послуг інших осіб. Такими позначеннями можуть бути слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів, об'ємні та звукові позначення, а також будь-яка комбінація таких позначень тощо.

УКРПАТЕНТ (Державне підприємство «Український інститут промислової власності» Міністерства освіти і науки України) – уповноважений державний орган для розгляду і проведення експертизи заявок.

УМОВИ ПАТЕНТОЗДАТНОСТІ – умови, за яких об'єкт промислової власності може набути правової охорони. Для винаходу – якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Для корисної моделі – якщо вона є новою і промислово придатною. Для промислового зразка – якщо він є новим. Для сорту рослини – якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, вирізняльним, однорідним і стабільним.

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ – діяльність, що спрямована на отримання кінцевого результату – прибутку або іншої користі через створення та використання об'єктів прав інтелектуальної власності у всіх галузях економіки.

УСТАНОВА – центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності (Міністерство освіти і науки України).

ФОНОГРАМА – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій).

ФОРМАЛЬНА ЕКСПЕРТИЗА (експертиза за формальними ознаками) – експертиза, в ході якої встановлюють належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

ФОРМУЛА ВИНАХОДУ – стисла словесна характеристика технічної суті винаходу, яка базується на описі винаходу.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ прав інтелектуальної власності – полягає у розгляді та вирішенні спору судом загальної юрисдикції або у вищому господарському суді.

ЦІНА – фактична сума грошей, сплачена за об'єкт оцінки або подібне майно.

ЧИСТИЙ ОПЕРАЦІЙНИЙ ДОХОД – прогнозована сума надходжень від використання об'єкта оцінки після вирахування усіх витрат, пов'язаних з отриманням цієї суми.

ЮРИСДИКЦІЙНА ФОРМА ЗАХИСТУ прав інтелектуальної власності передбачає цивільно-правовий, кримінально-правовий та адміністративний захист прав.

Навчально-методичне видання

Михайло Володимирович МАКАРЕНКО
Марина Миколаївна АДЖАВЕНКО

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Методичні вказівки до вивчення курсу
для студентів напряму підготовки 0501 «Економіка та підприємництво»
із спеціальності 8.050107 «Економіка підприємства», 7.050106 та 8.050106
«Облік і аудит», напряму підготовки 0502 «Менеджмент організацій»
із спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій»

Відповідальна за випуск М. М. Аджавенко

Директор РВЦ ДЕТУТ Л. В. Пономаренко
Головний редактор О. В. Ємець

Верстка В. О. Андрієнка

Підписано до друку 19.04.2010. Формат 60x84/16,
папір офсетний, друк – на ризографі.
Замовлення № 38–2/10, наклад 160.

Надруковано в редакційно-видавничому центрі ДЕТУТ
Свідоцтво про реєстрацію Серія ДК № 3079 від 27.12.2007 р.
03049, м. Київ, вул. Миколи Лукашевича, 19

